

KARDOS TÍMEA KATA*

A titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés alapjogi követelményei és gyakorlati problémái, kitekintéssel a leplezett eszközök kérdéskörére

Összefoglaló

Jelen dolgozat célja annak megvizsgálása, hogy egy demokratikus jogállamban van-e helye titkos felderítésnek, és ha igen, milyen jogszabályi feltételek érvényesülése mentén. A dolgozat első része titkos felderítés eljárási intézményeinek elhatárolásával illetve ezek fogalmának definiálásával foglalkozik.

A dolgozat második része górcső alá veszi, hogy a titkos felderítés milyen alapjogi korlátot jelent, aminek kapcsán az Emberi Jogok Európai Bírósága által a témában kimunkált joggyakorlatát és a magyar Alkotmánybíróság által megfogalmazott kritériumrendszer vizsgálja. Ezt követően részletes kitekintést tesz a titkos felderítés intézményeinek hatályos magyar – elsősorban a büntetőeljárási kódex és a rendőrségi törvény rendelkezéseit alapul véve – szabályozására, amelynek során az intézmények feltétel- és garancia-rendszerét az alapjogi ítélkezés által kimunkált feltételrendszerre vetítve elemzi. A vizsgálat során áttekinti, hogy a hatályos magyar szabályozás megfelel-e az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: EJEB) joggyakorlatának. Ennek mentén dogmatikai szempontból értelmezi és összehasonlító elemzéssel megvizsgálja a titkos felderítésre vonatkozó hatályos magyar szabályozást, majd kitér az elméletben megfogalmazott alapjogi problémák – amennyiben vannak – következtében a joggyakorlatban felmerülő anomáliákra.

A hatályos szabályozás kapcsán részletes kitekintés tesz a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés eredményének büntetőeljárásban történő bizonyítékként felhasználására illetve a jogellenesen beszerzett bizonyítékok kérdéskörére. A dolgozat ebben a részben az egyes garanciális hiányosságokból fakadó joggyakorlatban felmerülő problémákat is feltérképezi, amelyekre alapjogi megközelítésű megoldásokat keres.

Végezetül – a hatályos szabályozástól eltérő szabályokat és esetleges hiányosságokat kiemelve – ismerteti az új büntetőeljárási törvényben szabályozott leplezett eszközökre vonatkozó fejezetét, összevetve a hatályos szabályozással.

* Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Az új büntetőeljárási törvény koncepcionális változást jelent a bűnüldözési célú titkos felderítés területén azáltal, hogy a jogalkotó újragondolta a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés egymáshoz való viszonyát. A bűnüldözési célú titkos információgyűjtést a büntetőeljárási törvénybe integrálja, ezzel kifejezésre juttatva, hogy a büntetőeljárás szerves részének tekinti, és attól nem külön álló, büntetőeljárást megelőző intézménynek. Ezzel a két jogintézmény közötti indokolatlan különbségtételt megszünteti, és a büntetőkódexbe helyezéssel az Alaptörvény elvárásának megfelelően sarkalatosági záradékhoz, ezáltal megszüntetve a hatályos szabályozások közötti eltérő garanciális szintet. Az új büntetőeljárási törvény egységes szerkezetben, önálló részben helyezi el a hatályos jogban elkülönülő két jogintézményt leplezett eszközök szabályai között, jól áttekinthető, hármas tagolást követ és közös szabályokat ad. A jogalkotó a leplezett eszközökre vonatkozó szabályok elején az Emberi Jogok Európai Bírósága illetve az Alkotmánybíróság által megkövetelt szükségesség, alkalmasság és arányosság követelményét hangsúlyozza, ezzel pótolva a hatályos szabályozási hiátust.

Az új eljárási törvény mindenképp előremutató, hiszen a titkos felderítés területén évek óta fennálló problémákat orvosol. Azonban a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, mint nyomozó hatóság által végezhető bűnüldözési célú titkos információgyűjtést nem tartalmazza a leplezett eszközökre vonatkozó Hatodik rész. Kérdéses tehát, hogy ténylegesen beszélhetünk-e a két büntetőeljárás célú jogintézmény összeolvadásáról, vagy a kettősség továbbra is fennáll majd.

Bevezetés¹

A titkos felderítés alkalmazandó eszközeinek és módszereinek, valamint a használatukra feljogosított állami szervek és az alkalmazás körének, az elrendelésre illetve az igénybevételek során megszerzett adatok büntetőeljárásban történő felhasználására vonatkozó nyilvános jogi szabályozására csak a rendszerváltást követően – fokozatosan – került sor. Ennek oka, hogy a rendszerváltás után előtérbe kerül a jogállamiság kérdése, aminek következtében vált égető kérdéssé a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendőrség által végzett titkos felderítés jogállami korlátok közé terelése, az alapjogok érvényesülésének érdekében.

Témaválasztásom indoka elsősorban az alapjogi és büntető eljárásjogi érdeklődésből fakad. A területen zajló kodifikáció újraszabályozza a szakirodalomban régóta vitatott, bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés intézményeinek jelenlegi problémáit és azok alapjogi vetületeit.

A technikai, gazdasági és ebből fakadó társadalmi fejlődéssel a bűnözés is egyre specifikusabbá válik, amellyel szemben az állam a bűnüldözés speciális eszközeivel tud csak védekezni. Ezen eszközök alkalmazása azonban súlyos alapjogsérelemmel járhat, és beavatkozást jelenthet az eszközzel nem célzott más személyekre is. Dolgozatom célja annak megvizsgálása, hogy egy demokratikus jogállamban van-e helye a titkos felderítésnek, és ha igen, milyen jogszabályi feltételek mentén. A titkos felderítés mely

¹ A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-VII. kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

alapjogokat érinti és a korlátozás jogszerűsége, illetve jogellenessége között hol húzódik a határ. Ennek érdekében széleskörűen vizsgálom az EJEB által, több évtized alatt ki-munkált követelményrendszert.

Az 1950-ben Rómában, az Európa Tanács égisze alatt elfogadott Emberi Jogok Eu-rópai Egyezménye (továbbiakban: EJEE vagy Római Egyezmény) alapvető emberi jogokat biztosít a részes államok állampolgárai számára. Ezen alapjogok értelmezésével és az ezzel kapcsolatos egyedi ügyekben milyen kérdések merülnek fel az EJEB előtt. Ennek kapcsán részletesen vizsgálom, hogy a bíróság joggyakorlata milyen irányba mutat a titkos felderítés intézményeinek és az alapjogok értékelése, mérlegelése során. Továbbá kitérek a magyar Alkotmánybíróság (továbbiakban: AB) által, a témában meg-fogalmazott követelményrendszerre illetve arra, hogy az AB határozataiban miként reflektál a strasbourgi ítélkezésre.

Végezetül a dolgozat záró részében a bűnüldözési célú titkos felderítés kodifikáció-jára térek ki, az új büntetőeljárási törvény e területen eszközölt újításaira és megoldásai-ra helyezve a hangsúlyt.

I. Fogalmi áttekintés

1. Hírszerzés, felderítés, titkos felderítés

A hírszerzés a titkosszolgálati tevékenység egyik alapvető szolgálati ága, amely külföl-di, bizalmas politikai, gazdasági, technikai, tudományos, katonai híryananyagok, adatok, információk tervszerű gyűjtését, elemzését, értékelését végzi nyílt és titkosszolgálati erőkkal, módszerekkel és eszközökkel.² A szakirodalomban hírszerzés fogalom mellett és annak szinonimájaként a felderítés megnevezést is használják.³ „A felderítő tevé-kenység tárgya olyan múltban bekövetkezett történeti tényállás, a jelenben zajló ese-mény vagy a jövőben bekövetkező kockázati lehetőség, amely nemzetbiztonsági vagy közbiztonsági relevanciával bír.”⁴

A titkos felderítés ezen belül formailag szűkebb megismerési kategóriát képez. Leg-inkább összefoglalni – a vonatkozó jogszabályok minimum követelményei alapján – úgy lehet, hogy 1) kizárólag törvény által feljogosított állami szervek által, 2) az érintett tudta nélkül, 3) speciális eszközökkel és módszerekkel végzett, 4) szigorú eljárási rend-ben, 5) szigorú garanciák közé szorított ismeretszerzési folyamatot jelent. „Szélesebb tartalmi meghatározás szerint a nemzetbiztonság és rendészeti hatóságoknak a nemzet-biztonsági kockázatok, a terrorfenyegetések, a rendészeti veszélyek, valamint a bűncse-lekmények feltárására irányuló, titkos módszerekkel végrehajtott megismerő tevékeny-

² VÁRHALMI A. MIKLÓS: *A hírszerzés-felderítés szerepe és jelentősége a XXI. századi Európai Unió számá-ra*. Hadtudományi Szemle 2009/1. 52. p.

³ Például Boda József és Lénárt Ferenc mindkét fogalmat egymás mellett használja, míg Hetesy Zsolt és Finszter Géza a felderítést, Mészáros Bence a hírszerzés elnevezést használja.

⁴ FINSZTER GÉZA: *A titkos felderítés kriminalisztikája*. In: Bócz Endre: *Kriminalisztika* 1–2., BM Kiadó, Budapest, 2004. 972. p.

ség.”⁵ Várhalmi A. Miklós szerint a XXI. kezdetétől a két elnevezés helyett helyesebb a rendszerszemléletű információszerzés vagy adatgyűjtés illetve az adatfeldolgozás, felhasználás elnevezést használni. Véleménye szerint ezek a kifejezések pontosabban fejezik ki a tevékenységet, hiszen „az információs forradalom, a létrejövő információs társadalmak és a hálózatközpontú információs hadviselés reális és mindennapokat meghatározó valósággá, versenytényezővé váltak.”⁶ Mivel az információ egyre inkább fontos szerepet játszik a világban, a biztonság szélesebb értelmezést nyert, amellyel a biztonságot fenyegető kockázatok köre is kiszélesedett, ami a nemzetbiztonsági és bűnüldözési célok, illetve feladatok súlyponteltolódását is eredményezi.

Dolgozatomban a titkos felderítés elnevezést átfogóan a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés intézményére használok.

2. Titkosszolgálati eszközök és módszerek, a titkos felderítés eszközei és módszerei

Az Alaptörvény 46. cikk (6) bekezdése értelmében a titkosszolgálati eszközök és módszerek szabályait sarkalatos törvény határozza meg. A hatályos magyar jog a titkosszolgálati eszközökre és módszerekre vonatkozóan nem tartalmaz fogalommeghatározást. A titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazásának vonatkozásában az ágazati jogszabályok - nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény,⁷ rendőrségről szóló törvény,⁸ Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvény,⁹ ügyészségről szóló törvény,¹⁰ valamint a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény¹¹ két jogintézmény; a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés között tesznek különbséget, azonban egyikük sem határozza meg az intézményi fogalmat. A korábbi, 1990. évi X. átmeneti törvény tartalmazta a különleges titkosszolgálati eszközökre vonatkozó definíciót.¹² A törvény az eszköz kifejezést tág értelemben használja, hiszen alatta értendő minden eszköz és módszer, aminek két fontos jellemzője van; az érintett tudtán kívüli alkalmazás, ami ennek az egyénnek a meghatározott – magánlakás sérthetetlenségéhez, magántitok, levéltitok és személyes adatok védelméhez fűződő – jogát sértheti. Véleményem szerint a törvény szóhasználata nem volt megfelelő, hiszen az alaptörvény-konform alapjog – korlátozás nem jelenti az alapjog sérelmét. Ezt igazolja az EJEB joggyakorlata. A bíróság a sérelmet csak elmarasztalás esetén állapítja meg, akkor, amikor valamilyen oknál fogva egyezménybe ütközően történt a beavatkozás. Alapjogot sérteni állami felhatalmazás alapján sem szabad, pusztán jogállami feltételek mellett korlátozása megengedett.

Ha a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek tartalma alapján értelmezzük az alaptörvényi fogalom használatot, akkor az eszköz az átfogó, tág értelmezéssel a

⁵ FINSZTER GÉZA: *Bűnüldözés és a jogállam*. Ügyészségi Szemle 2016/1. szám. 7. p.

⁶ VÁRHALMI A. 2009, 53. p.

⁷ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (továbbiakban: Nbtv.)

⁸ A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (továbbiakban: Rtv.)

⁹ A Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (továbbiakban: Navtv.)

¹⁰ Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (továbbiakban: Ütv.)

¹¹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.)

¹² A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályáról szóló 1990. évi X. törvény 1.§ (2) bekezdés.

titkos felderítés módszerét, a különböző cselekvésformákat öleli fel. Vagyis sarkalatos törvényben, erre feljogosított szervek által, az érintett tudta nélkül végzett adatgyűjtést jelenti, amely a magánlakás sérthetlenségéhez, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog, valamint a magántitok illetve a személyes adatok védelméhez fűződő alapjog korlátozásával jár, például magánlakás átkutatása. Míg az eszközök fogalmát megszorítóan értelmezve kizárólag műszaki, technikai berendezéseket, instrumentumokat értjük alatta, melyeket az egyes titkos módszerek megvalósításához használnak, például kémprogramot a számítástechnikai eszközön tárolt adat megismerésére.¹³ Ez az elhatárolás logikailag helyes lenne, de az ágazati törvények ezzel az elhatárolással nem teljesen harmonizálnak. A Be. átfogóan a titkos adatszerzés kifejezést használja a 200.§ (1) bekezdésében foglalt tevékenységekre, az eszköz és módszer között csak az engedélyezésnél és a jelentéskészítésnél tesz különbséget, de az elhatárolást nem teszi meg. A Rtv. a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés kapcsán következetesen alkalmazza a két fogalmat, de szintén nem teszi meg az elhatárolást. A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eszközeit és módszereit egységesen különleges eszközként nevesíti, vagyis gyűjtőfogalomként az eszköz kifejezés alá vonja a „tág” értelemben vett eszközt, vagyis a cselekvési folyamatot (a módszert) is ugyanúgy, mint a szűkebb értelemben vett tárgyat is. Ez az elnevezés ellentmond a Navtv. és Rtv. fogalomhasználatának, hiszen nem használják a különleges eszköz kifejezést.

Az Alaptörvény által használt titkosszolgálati eszközök kifejezés félrevezető lehet, hiszen ezen eszközök és módszerek legfőbb jellemzője az, hogy leplezett módon, az érintett tudta nélkül, alapjogait szükségszerűen korlátozva alkalmazzák, és nem az, hogy a titkosszolgálati szervek alkalmazzák. Az Alaptörvény 46. cikke a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatokra vonatkozó külön szabályokról szól, vagyis az Alaptörvény a rendőrséget, külön törvény pedig a Nemzeti Adó- és Vámhivatalt (továbbiakban: NAV) és az ügyészséget nyomozóhatósági jogkörében felhatalmazza titkos információgyűjtésre, melyek egyike sem titkosszolgálati feladatot ellátó szervek. A titkosszolgálatokat állami érdekből és célból hozzák létre, és törvény hatalmazza fel őket titkosszolgálati műveletek végzésére. A titkosszolgálatok fogalma tág fogalmába azonban nem csak a polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatok és azok külső és belső operatív szervei, hanem az általános nyomozóhatósági jogkört gyakorló rendőrség, a Nemzeti Védelmi Szolgálat, a Terrorelhárító Központ (továbbiakban: TEK), ügyészség, NAV is beletartozik.¹⁴

3. A titkos felderítés intézményei

Titkos felderítés során az állam felruházott szervei titkosszolgálati eszközök és módszerek igénybevételével végzik tevékenységük. Erre titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés eljárásának keretében nyílik lehetőségük. A jogalkotó az eltérő elnevezéssel kívánt különbséget tenni a két jogintézmény között, véleményem szerint azonban az információgyűjtés kifejezés használata nem szerencsés, hiszen a – tágan értelmezett –

¹³ MÉSZÁROS BENCE: *Fedett nyomozás a bűnüldözésben*. Doktori Értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola. Pécs, 2011. 10. p.

¹⁴ LÉNÁRT FERENC: *A titkosszolgálatok és napjaink biztonsági hatásai*. Belügyi Szemle 2015/9. 30. p.

eszközök alkalmazását a célhoz-kötöttség behatárolja, tehát nem általános vizsgálódás során talált információk „gyűjtögetéséről” beszélünk, hanem célirányos beszerzésükről. Ráadásul az információ és az adat – a magyar értelmező kéziszótár szerint – közel azonos fogalmak,¹⁵ indokolatlan különbséget tenni közöttük. Az igaz, hogy általában – a nemzetbiztonsági célú kivételével – a titkos információgyűjtés általánosabb vizsgálódást, míg a titkos adatszerzés már konkrétabb adatok beszerzését célozza, hiszen azt már a nyomozás korlátai között alkalmazzák, ahol a gyanú vagy megalapozott gyanú már kiindulópontot biztosít.

Fogalmukat egyetlen hatályos jogszabály sem adja meg, de a lényegi elemeiket tekintve úgy tehető közöttük különbség, hogy a titkos információgyűjtés törvényben feljogosított szerv által, az érintett tudta nélkül végzett különleges megismerési tevékenység a büntetőeljáráson kívül illetve az előtt nyomozás elrendeléséig külső vagy belső engedély alapján, amely szükségképpen korlátozza az érintett magán- és családi élet sérthetlenségéhez és a személyes adatok védelméhez való alapjogát. Míg a titkos adatszerzés azon különleges megismerési tevékenység, amelyet a törvényben feljogosított szervek, az érintettek tudta nélkül, a nyomozás iratainak ismertetéséig folytathat bírói engedély alapján, és ez a tevékenység szükségképpen korlátozza az érintett titkos információgyűjtésnél leírt alapjogait.

II. Titkos felderítés eljárási intézményére vonatkozó alapjogi követelmények

1. A strasbourgi joggyakorlat

1.1. A beavatkozás által érintett alapjogok

„A titkos felderítés eszközeinek és módszereinek alkalmazása alapvetően korlátozza a magánélet, családi élet, magánlakás és levelezés tiszteletben tartásához, valamint ehhez szorosan kapcsolódva az információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a személyes adatok védelméhez való jogot, az ember személyiségi jogait sérti.”¹⁶

Ezen alapjogokat nemzetközi dokumentumok és Magyarország Alaptörvénye is deklarálja, azzal az eltéréssel, hogy levelezés helyett kapcsolattartást nevesíti, ami természetesen magába foglalja a levelezést, de ezen túl kiterjed az írásos kommunikációra és az élőbeszédre is. Az ENSZ égisze alatt létrejött Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya¹⁷ értelmében senkit sem lehet alávetni a magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig a becsülete és jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.¹⁸ Az Emberi Jogok

¹⁵ PUSZTAI FERENC (főszerk.): *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest 2010. 4. p.; 429. p.

¹⁶ 2/2007.(I.24.) AB határozat.

¹⁷ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (továbbiakban: PPJNE) kelt 1966. december 16-án. A magyar jogrendbe iktatta: 1976. évi 8. törvényerejű rendelet.

¹⁸ 17. cikk 1. pont.

Európai Egyezménye¹⁹ úgy fogalmaz, hogy mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteltben tartsák.²⁰

Az Alaptörvény a magánszférához való jogot az emberi méltósághoz való jog, az általános személyiségi jog részeként a II. cikken keresztül, tartalmi elemeit – magán- és családi élet, otthon, kapcsolattartás és jó hírnévhez való jogot – külön, nevesítve is védelem alá helyezi.²¹ A magánszférához való jog és a magánélet szabadságához való jog az egyén autonómiájának védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett, elidegeníthetetlen méltóságából ered,²² implicit magában foglalja. „A magánszféra védelme azonban nem szűkül le az Alaptörvény II. cikke által is védett belső intimszférára, hanem a tágabb értelemben vett magánszféra elemeit; a magán- és családi életet, a kapcsolattartást és az egyén életétől alkotott képet, vagyis a jó hírnév védelmét is magában foglalja.”²³ A két fogalom – vagyis a magánélet és magánszféra – egymással rokonítható, de tartalmukat tekintve nem azonosak egymással.²⁴ Az EJEB joggyakorlata alapján a magánszféra és a magánélet központi eleme is az egyén személyes autonómiája.²⁵ Az joggyakorlat és a jogirodalom sem határolja el egyértelműen a két fogalmat egymástól. Az Alkotmánybíróság szerint a magánszféra tágabb fogalom, ami az általános személyiségi jog részeként az emberi méltóságból vezethető le, és magában foglalja a magánlakás, magántitok és a személyes adatok védelméhez fűződő jogot.²⁶ A magánszféra lényegi fogalmi eleme, hogy az érintett akarata ellenére főszabály szerint abba mások ne láthassanak, hatolhassanak be.²⁷ A legelfogadhatóbb definíció szerint a „magánszféra természetes személyhez tarozó, fizikai és virtuális értelemben meghatározható azon közeg, amelybe behatolni kizárólag a jog által elismert célból, módon és terjedelemben lehet.”²⁸ Ennek egyik legérzékenyebb területe a titkos felderítés eszközeinek és módszereinek alkalmazása, hiszen ezek szükségképpen a magánszféra legszorosabban vett tartományát, az egyéni autonómia kiteljesedésének terepet biztosító magánlakást, az ott folyó individuális tevékenységet, a családi élet intimitását, és ezen egyéni intim területhez kötődő magántitkot sérti, korlátozza az érintett tudta nélkül. „A magánlakás sérthetetlenségéhez való jog az emberi méltósághoz való jog meghatározott szempontú konkretizálása, a magánszféra része. Ennek a térbeli szférának a védelme éppen azért nem relativizálható, mert az alapjogi védelem – az emberi méltósághoz való jogból következően – nem önmagában a helyszínt, hanem az embert védi.”²⁹ A bíróság

¹⁹ Az Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről 1950. november 4-én kelt. A Magyar Köztársaság 1992. november 5-én csatlakozott hozzá és az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdette ki, ezzel a magyar jogrend részévé tette.

²⁰ Római Egyezmény 8. cikk (1) bekezdés.

²¹ Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés.

²² 56/1994. (XI. 10.) AB határozat.

²³ 11/2014. (IV. 4.) AB határozat [51] bekezdése.

²⁴ Az Alaptörvény és az EJEE is szövegszerűen a magánélet kifejezést használja, a magyar Alkotmánybíróság és az EJEB azonban kidolgozta a tágabb értelmű magánszféra fogalmat.

²⁵ Case of Gillian and Quinton v. United Kingdom 28/06/2010. (Application no.4158/05.)

²⁶ 2/2007. (I.24.) AB határozat 3.7.1. pont.

²⁷ 36/2005. (X.5.) AB határozat 2. pont.

²⁸ SCHANDA Balázs, Balogh Zsolt: Alkotmányjog- alapjogok, második, átdolgozott kiadás, Pázmány Press, Budapest, 2015. 247–248. pp.

²⁹ 2/2007. (I.24.) AB határozat 3.7.1. pont.

ítélkezési gyakorlatából következik, hogy a munkahely, ideértve az ügyvédi irodákat is a magánélet fogalma alá szubszumálható.³⁰

A magántitokhoz való jog szoros kapcsolatban áll az emberi méltóságból fakadó általános cselekvési szabadsággal, a személyiség szabad kibontakozásával és az információs önrendelkezési joggal. A magántitok fogalmát a jogalkotó nem határozta meg, az Alaptörvény külön nem is nevesíti.³¹ A joggyakorlat munkálta ki fogalmát és tartalmi elemeit.³² Eszerint, magántitoknak minősül minden olyan bizalmas, csak szűk körben, illetve beavatottak előtt ismert tény vagy adat, amelynek nyilvánosságra kerülése a sértettre nézve érdeksérelemmel járna.³³ Ez lehet személyi,- vagyoni jellegű, egészségi-fizikai állapotára vonatkozó adat, aminek bizalmasságának megtartása a titokgazda érdekkörébe tartozik, s mivel a magánszférához való alapjogának részét képezi, mindazok, akik a titokról tudomást szereznek kötelesek megőrizni. A titok jelleget mindig a körülmények és összefüggések vizsgálatával kell megállapítani. A polgári törvénykönyv a magántitok köré sorolja a levél- és üzleti titok megtartásához fűződő általános személyiségi jogokat is.

Az információs önrendelkezési jog szintén az emberi méltóságból – az általános önrendelkezési jogon keresztül – levezethető tartalmi elem. Lényege, hogy az érintett jogalany a felhasználásáról, kezeléséről. A állam demokratikus működése magában foglalja, hogy szervein keresztül biztosítja az alapjogok tiszteletben tartását, alkotmányos kötelességének eleget téve gondoskodik azok védelméről, szabályozza azok korlátozását. Az Alaptörvény szerint alapvető jog csak és kizárólag más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.³⁴ A titkos beavatkozás alapja kizárólag törvényben meghatározott – az EJEE 8. cikk (2) bekezdésében³⁵ meghatározott absztrakt célokkal összhangban álló – esetekben lehet jogszerű. A beavatkozás továbbá érintheti az egyezmény 13. cikkében deklarált hatékony jogorvoslathoz való jogot is.

1.2. A beavatkozás korlátai

Az Egyezményben megfogalmazott alapjogok és azok korlátozásaként tágan megfogalmazott absztrakt célok autentikus értelmezésére az Emberi Jogok Európai Bírósága jogosult. A jogintézmény szabályozásának és alkalmazásának feltételeit és korlátait a

³⁰ Case of Kopp v. Switzerland 25/03/1998., (Application no. 23224/94.) Case of Valenzuela contreras v. Spain 30/07/1998. (Application no. 27671/95.)

³¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:43-2:46.§

³² Lásd. EBH2003.926.

³³ BELOVICS Ervin, Molnár Gábor Miklós, Sinku Pál: Büntetőjog II. különös rész, HVG-ORAC, Budapest, 2014. 276. p.

³⁴ Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés 2. mondata.

³⁵ EJEE 8. cikk 2. bekezdése szerint az 1. bekezdésben meghatározott jog gyakorlásába beavatkozni egy demokratikus társadalomban akkor lehet, ha nemzetbiztonsági, közbiztonsági okból vagy az ország gazdasági jólétének érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, közegészség vagy erkölcsök védelme, avagy mások jogainak, szabadságjogainak védelme érdekében szükséges.

Római Egyezmény³⁶ 8. cikkén keresztül vizsgálva vezette le az elé került egyedi ügyek elbírálása során. A Bíróság széles joggyakorlatát elsősorban a magánszféra részét képező – a magántitok specifikumaként megjelenő levéltitok védelmével,³⁷ majd a technika fejlődésével a telefon- és lakáslehallgatással kapcsolatban alakított ki.³⁸ Mivel az EJEE kifejezetten csak a levelezést említi, kérdéses volt, hogy a telefon használata beleértendő-e a levelezés és a magánélet fogalmába. Az EJEB úgy foglalt állást, hogy a telefonálás a 8. cikk fogalmi körébe tartozik, és a védelem kiterjed a személyhívóra is.³⁹ Az EJEB evolutív értelmezésével a társadalmi közfelfogás, a politikai, gazdasági és technikai fejlődés hatására beálló változások hatására – az elé kerülő egyedi ügyek vizsgálata során – fokozatosan újraértelmezi az EJEE-ben foglalt alapjogok tartalmát. Ennek során szűkíti,⁴⁰ vagy éppen tágítja azok értelmét. Éppen ezért a XX. század végén egyértelművé tette, hogy a telefon, személyhívó éppúgy eszköze lehet a magántitok továbbításának, mint az Egyezményben foglalt levelezés. Magyarország Alaptörvényének „kapcsolattartásra” vonatkozó fogalma ilyen szempontból előre mutató, hiszen kiterjed az élőbeszédre, az elektronikus és internetes beszédre, és levelezésre egyaránt. A fogalom értelmezésével kapcsolatban nem található pontos tartalmi meghatározás, de véleményem szerint a jelbeszéd is a kapcsolattartás alá vonható.

A Bíróság ítéleteiben fokozatosan határozta meg azokat a minimum követelményeket, amelyeknek a titkos felderítés szabályozásának és alkalmazásának meg kell felelnie. „Titkos, bizalmas jellegű szabályok alapján történő megfigyelés, lehallgatás, levéllel ellenőrzés minden esetben az Európai Emberi Jogi Egyezmény 8. cikkének megsértését jelenti.”⁴¹ A Bíróság által megfogalmazott elsődleges alapkövetelmény a jogintézmény nyilvános jogi szabályozása, ami a 8. cikk (1) bekezdése szerint törvényi szintet jelent. Az alapjog korlátozás törvényessége abban áll, hogy a korlátozás lehetséges eseteit, a jogintézményre vonatkozó garanciális szabályokat törvényben kell meghatározni. A Bíróság utalt arra, hogy egy jogalany pusztán a titkos rendszabályok léte folytán is jogsértés áldozata lehet, még ha azokat nem is alkalmazzák.⁴² Vagyis alapjog-korlátozása esetén a törvényi szintű szabályozás hiánya vagy annak titkossága automatikusan egyezményisértést eredményez.⁴³ Azonban, nem sérül az EJEE azzal, ha a titkos felderítés végrehajtásának konkrét részletszabályait titkos rendszabályok tartalmazzák, ha azok vitathatóak és bíróság által felülvizsgálhatóak.⁴⁴ Mivel alkalmazása szükségképpen

³⁶ Magyarország Alaptörvényének Q. cikkének (2) bekezdése kifejezi, hogy az állam a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.

³⁷ Fontosabb elmarasztaló ítéletek például *Case of Campbell v. United Kingdom* 25/03/1992. (Application no. 13590/88), *Case of Sárközy v. Hungary* 05/07/1995. (Application no. 21967/93). Minkét ügyben az elmarasztalás alapja az volt, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek által a fogvatartottak levelezésének általánosan bevett, titkos felbontása sértette a 8. cikket. A Bíróság szerint az ügyvéddel, hatóságokkal folytatott levelezés védelmi foka magasabb kell legyen, mint az elítéltek magán jellegű levelezése során.

³⁸ GRÁD ANDRÁS – WELLER MÓNKA: *A strasbourgi emberi jogi bírósághoz kért kézikönyv*. HVG-ORAC, Budapest, 2011. 499. p.

³⁹ GRÁD 2011, 504. p.

⁴⁰ Például az iskolai fenyegetésekkel kapcsolatos álláspontját a 3. cikk vonatkozásában.

⁴¹ BEJICZI ALEXA: *Titkos információgyűjtés vs. jogállam*. PhD értekezés tézisei. Eötvös Lóránt Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék, Budapest, 2011. 9. p.

⁴² *Case of Kennedy v. United Kingdom* 08/08/2010. (Application no. 26839/05.)

⁴³ *Case of Malone v. United Kingdom* 02/08/1984. (Application no. 8691/79.)

⁴⁴ *Case of Kennedy v. United Kingdom* 08/08/2010. (Application no. 26839/05.)

kizárja a hatékony jogorvoslat lehetőségét – ezzel a védelemhez, illetve tisztességes eljáráshoz való jogot is veszélyeztetve –, elengedhetetlenül fontos a szigorúbb eljárási garanciák beépítése, amelyek kellő védelmet nyújtanak az egyén részére. Az EJEB a *Klass és társai* ügyben kifejtette, hogy a 8. cikk (2) bekezdése – jogspecifikus – kivételt biztosít az (1) cikkben deklarált jogokhoz képest, éppen ezért a korlátozó rendelkezést megszorítóan kell értelmezni.⁴⁵ A *Klass és társai* volt az első telefonlehallgatással kapcsolatos ügy, amelyet a Bíróság befogadott, és amiben megfogalmazta, hogy azok a titkos eszközök, amelyeket az állam alkalmaz, különleges körülmények fennállása esetén szükségesek egy demokratikus társadalomban.⁴⁶ Titkos adatgyűjtés eszközeinek és módszereinek alkalmazása csak olyan mértékben engedhető meg, amennyiben elengedhetetlenül szükséges az állami intézményvédelemhez.⁴⁷

A *Malone* ügyben a bíróság továbbvitte a törvényesség kérdését és arra a megállapításra jutott, hogy a „törvényben meghatározott” kritérium alatt nem csak az írott, hanem az íratlan jogot is érteni kell, vagyis a common law rendszer esetjoga megfelel a törvényesség kritériumának.⁴⁸ A Bíróság azonban megállapította, hogy az akkori angol és walesi jog átláthatatlan és nehezen értelmezhető,⁴⁹ nem tartalmaz egységesen megszilárdult szabályozást. Ráadásul a *Malone* ügy idején csak a közigazgatási gyakorlat szabályozta a telefon lehallgatást, ami nem volt publikálva, így nem volt előrelátható és világos, hogy kik ellen, milyen okok alapján, milyen mértékben alkalmazható.⁵⁰ A *Halford v. Egyesült Királyság* ügyben az elmarasztalást azonban a belső hivatali telefonvonalak lehallgatására vonatkozó teljes szabályozási hiány miatt állapította meg a törvényesség elvének sérelmét a Bíróság.⁵¹ Az EJEB a *Huvig* és a *Kruslin* ügyben egyezően megállapította, hogy a francia szabályozás sértette a jogállamiság elvét, mivel léteztek ugyan garanciák a lehallgatásokra vonatkozóan, és ebből néhány meg is felelt az egyezménynek, ám ezeknek csak töredékét tartalmazta a büntetőeljárás törvény, a legtöbb az egyedi ügyekben hozott ítéletekből volt levezethető, de csak töredékes módon. Ráadásul, ezen ítéletek legtöbbjét az ügyben történt lehallgatás után hozták és valószínűleg még nem épültek be egységesen a bírói joggyakorlatba.⁵² A Bíróságnak azonban enyhített az alapjog korlátozás törvényességi követelményén, amikor kimondta, hogy alapjog korlátozásról törvénytől alacsonyabb szintű jogszabályban rendelkezhet a jogalkotó. Azonban ez csak akkor nem vet fel aggályokat, ha annak meghozatalára parlamenti felhatalmazás alapján kerül sor.⁵³ A magyar Alkotmánybíróság ezzel szemben

⁴⁵ „E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”

⁴⁶ HARRIS, DAVID – O'BOYLE, MICHAEL (ed.): *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford University Press. Oxford, 2014. 555. p.

⁴⁷ Case of *Klass and Others v. Germany*, 06/09/1978. (Application no. 5029/71.)

⁴⁸ Case of *Malone v. United Kingdom* 02/08/1984. (Application no. 8691/79.)

⁴⁹ VINCENT BERGER: *Jurisprudence de la Cour Européenne des droits de l'homme*, 6e édition. Dalloz, Paris 1998. 400. p.

⁵⁰ HARRIS, O'BOYLE 2014. 556. p.

⁵¹ Case of *Halford v. United Kingdom* 25/06/1997. (Application no. 20605/92.)

⁵² BERGER 404 p.

⁵³ Case of *Barthold v. Germany* 25/03/1985. (Application no. 8691/79.)

konzekvensen követi azt az elvet, hogy alapjog korlátozást szabályozó normát szigorúbb elbírálás alá kell vonni. A törvényesség kettős jelentéstartalmat foglal magában. Jelenti egyrészt a társadalmi konszenzus, közakarat elérését – egyszerű vagy sarkalatos törvényi szint – másrészt a törvény mint normavilágossági és megismerhetőségi követelményeiben nyer tartalmat.⁵⁴

Az EJEB nem vonja kétségbe a titkos felderítés létének és alkalmazásának szükségességét, sőt, elismeri az államok effajta beavatkozási jogát, ha annak jogalapja a belső jogban megtalálható, ám a belső jognak mindenki számára elérhetőnek, megismerhetőnek, másrésztől következményeinek előreláthatónak kell lenni⁵⁵. „Az előreláthatóság követelménye azonban nem azt jelenti, hogy az egyes személyeknek olyan szinten ismerniük kell a hatóságok lehetőségeit, hogy bűnös tevékenységükkel alkalmazkodni tudjanak hozzá.”⁵⁶ A bíróság szerint a jogintézmény szabályozásának elemeit – érintettek körét, elrendelés alapjául szolgáló jogsértések jellegét, elrendelés célját, a beavatkozás maximális idejét, a végrehajtás dokumentálását, adatkezelést, megszüntetésre és adat megsemmisítésre vonatkozó szabályokat – és a garanciáit kell nyílt, mindenki számára elérhető törvényben lefektetni. Am a végrehajtás speciális módszereinek részletszabályait nem, ezeket a magyar jog is a nyilvánosság számára elérhetetlen belső szabályzatokban, utasításokban szabályozza.

A törvényi szintű szabályozásnak további kritériumoknak kell megfelelnie; világos – precíz és követhető – rendelkezéseket kell tartalmaznia, a beavatkozás jogalapját és feltételeit pontosan meg kell határozni, továbbá tartalmaznia kell a beavatkozással érintettek személyi körét, a beavatkozás időtartamát. Mindezeket túl szabályoznia kell a végrehajtás során szerzett információk dokumentálását, tárolását és a megsemmisítésre vonatkozó előírásokat.⁵⁷ A *Kruslin ügyben* a normavilágosság megsértésére hivatkozva állapította meg az EJEB a Római Egyezmény megsértését, mert hiába volt meg az állam jogalapja a beavatkozásra, ha a vonatkozó törvény nem tartalmazta kellően világosan a titkos adatgyűjtés alkalmazásával kapcsolatban a hatóságok diszkrecionális jogkörének formáját, s terjedelmét.⁵⁸ „A világos és részletes szabályozás, fogalmi tisztázás elengedhetetlen ahhoz, hogy egyértelmű legyen az, hogy a közhatalmat gyakorló szervek milyen körülmények fennforgása esetén, milyen feltételek mellett jogosultak a titkos, és látens veszélyeket is magában rejtő magánéletbe történő beavatkozásra.”⁵⁹ Ezt az EJEB a *Leander v. Svédország ügyben* fejtette ki. Irodai telefonlehallgatással kapcsolatos *Burzo ügyben* az EJEB Romániát szintén a nem kellően világos és nem előrelátható belső jogi normái miatt marasztalta el a Bíróság.⁶⁰

A normavilágosságon túl a beavatkozás fontos feltétele, hogy az bírói – vagy mindeképp független és pártatlan hatóság, szerv – engedélyhez legyen kötve. Az *A.kontra*

⁵⁴ SCHANDA 2015, 51. p.

⁵⁵ Case of Huvig v. France 24/04/1990. (Application no. 11105/84.)

⁵⁶ HETESY ZSOLT: *A titkos felderítés, doktori értekezés*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, Pécs, 2011. 89. p.

⁵⁷ Az EJEB Valenzuela Contreras Spanyolország elleni ügyben [30/07/1998. (Application no.27672/95.)] összefoglalta korábbi joggyakorlata által kimunkált követelményeket.

⁵⁸ Case of Kruslin v. France 24/04/1990 (Application no. 11801/85.)

⁵⁹ BERGER 1998, 346. p.

⁶⁰ Case of Viorel Burzo v. Romania 30/06/2009. (Application no. 75109/01, 12639/02) Az Amann ügyben [16/02/2000. (Application no. 27798/95.)] Svájci ugyanezen okok miatt került elmarasztalásra.

Franciaország ügyben elmarasztaló ítéletet született, mert a lehallgatást egy rendőrtiszt bírói engedély nélkül végezte, amire egyébként sem biztosított lehetőséget a nemzeti jog.⁶¹ „Tehát az egyezménykonformitáshoz a két feltétel – vagyis a világos jogszabályi háttér és az ezen alapuló bírói engedély – együttes megléte szükséges.”⁶² A Kopp ügyben is a normavilágosság miatt állapította meg az egyezményesértést, hiszen a svájci jogban nem teljesült a kellően precíz, világos szabályozás, aminél fogva nem volt megállapítható ki, milyen feltételek fennállta esetén engedélyezheti a lehallgatást.⁶³ Ez ellentétes volt az ügyvédi titokra vonatkozó szigorúbb normavilágos törvényi védelmi szabályokkal. Mindezt odáig vezetett, hogy teljes bírói kontroll nélkül az engedélyezési hatáskört egy postai tisztviselőre bízzák, akinek tisztsége az állam közigazgatási szervezetrendszeréhez tartozik, tehát nem független, pártatlan állami szerv. A Bíróság a *Julien Mersch és társai* Luxemburg elleni ügyben hangsúlyozta, hogy az állampolgárok titkos megfigyelése alapvetően a rendőrállamokra jellemző, épp ezért az EJEE alapján kizárólag a demokratikus állam intézményeinek védelme érdekében a szükséges mértékben engedhető meg.⁶⁴

A meghatározott személyi kör vonatkozásában úgy foglalt állást az EJEB, hogy a francia joggyakorlat, miszerint a lehallgatási törvényt úgy kell érteni, hogy az csak a telefon hivatalos előfizetőjét védi egyezménnyel ellentétes, hiszen a társadalom tagjainak széles körét rekeszti ki a jogorvoslat lehetőségétől.⁶⁵ Ezzel Franciaország az egyezmény 13. cikkében foglalt hatékony jogorvoslathoz való jogot is megsértette.⁶⁶

Önmagában az a tény, hogy az eszközök alkalmazása titkos, így az egyénnek nincs lehetősége jogorvoslattal élni sem a végrehajtás, sem annak befejezése után, nem sérti a Római Egyezmény 8. cikk (1) bekezdését. Feltéve, ha a (2) bekezdésbe foglalt – nemzetbiztonsági, közbiztonsági, ország gazdasági jóléte, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, közegészség, erkölcsök vagy mások jogainak, szabadságainak védelme – célból, az alkotmányjog követelményeknek eleget téve, megfelelő eljárási garanciák mellett történik a beavatkozás. A titkos felderítés eszközeinek és módszereinek elrendelésekor és végrehajtása során az érintett tájékoztatása ellentétes a titkos felderítés lényegével, így ilyen igény nem támasztható a jogalkotóval, végrehajtó hatóságokkal szemben. Az eszközalkalmazás befejezése utáni tájékoztatást azonban lehetővé kell tenni, és ezzel kapcsolatban a hatóság mérlegelési jogát korlátozni kell. A tájékoztatás korlátjaként viszont elfogadható a titkos felderítés céljának veszélyeztetése, ha erre vonatkozóan létezik időszakos felülvizsgálati eljárás.⁶⁷ Jogkorlátozás esetén, kiváltképp akkor, ha az érintett tudta nélkül történik, az állam mérlegelési jogkörét az alkalmazásról való döntés, annak végrehajtása tekintetében is szűk keretek közé kell szorítani. Az EJEB a *Mersch ügyben* kijelentette, hogy egy demokratikus társadalomtól elvárt, hogy az érintett személyeket a titkos megfigyelésről utólag tájékoztatnia kell.⁶⁸ Azonban csak azt

⁶¹ Case of A. v. France 23/11/1993. (Application no. 14838/89)

⁶² GRÁD 2011, 506. p.

⁶³ Case of Kopp v. Switzerland 25/03/1998. (Application no. 23224/94.)

⁶⁴ BERGER 1998, 397. p.

⁶⁵ Case of Lambert v. France 24/08/1998. (Application no. 88/1997/872/1084)

⁶⁶ EJEE 13. cikke alapján „Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.”

⁶⁷ Case of Weber and Savaria v. Germany 29/06/2006. (Application no. 54934/00.)

⁶⁸ Case of Mersch (Application no. 10439/83.)

követően kell a tájékoztatásnak eleget tenni, hogy az már nem veszélyezteti a művelet eredményességét. Tehát a veszélyeztetés lehetőségének fennállta esetén az EJEB indokoltan találta a tájékoztatás elmaradását.⁶⁹

Megfelelő eljárási garanciák hiányában a jogalany pusztán a titkos felderítés eljárási intézményeire vonatkozó szabályok megléte folytán is jogsérelem áldozata lehet, még ha azokat nem is alkalmazzák, hiszen a jogkorlátozás elvi lehetősége fennáll. Ennek azért van jelentősége, mert a személyek vagy személyes csoportjának akkor van lehetősége a Bírósághoz fordulni, ha a sértetti pozíció megállapítható. Ez azt jelenti, hogy az egyén személyes és közvetlen áldozatává vált a Római Egyezményből fakadó jogok és garanciák megsértésének. Azonban az EJEB a titkos felderítés esetén – annak speciális jellege miatt – kiszélesítette az érintettek – befogadhatósági feltétel – körét.⁷⁰ Titkos felderítés esetén az érintettség megállapításához elegendő, ha az adott személyt potenciálisan veszélyezteti a titkos felderítés szabályozásából fakadó alapjogsérelem lehetősége.⁷¹ A Bíróság Magyarországot elmarasztaló ítéletében – az Rtv. 7/A.§ (3) bekezdésébe foglalt – a TEK feladat és hatáskörébe utalt, bűnüldözés célból az Nbtv. rendelkezései szerint, az igazságügyért felelős miniszter engedélye alapján folytatott titkos információgyűjtés vonatkozásában megállapította, hogy ezen rendelkezés már olyannyira általános hatókörű, hogy nem csak a társadalom egyes csoportjaira, hanem annak egészére nézve potenciális beavatkozási lehetőséget teremt.⁷² Az alkalmazásra vonatkozó döntés kapcsán a hatóságok nem kaphatnak túl széles mérlegelési jogot, annak lehetőségét törvényben pontosan meghatározott korlátok közé kell szorítani.⁷³

A garanciák érvényesülésére tekintettel, az arányosság követelményének biztosításaképp az EJEB azt a lényeges követelményt határozta meg, hogy a titkos eszközök alkalmazásával az alapjogokba való beavatkozást három szakaszból álló – végrehajtó hatalomtól független szerv által végzett – ellenőrzésnek kell alávetni; amikor a beavatkozást elrendelik, a végrehajtás alatt, és amikor azt befejezték. Erre a legideálisabb, ha az alapjog korlátozás bírói felülvizsgálat alatt áll, mert a függetlenség és semlegesség biztosítja a megfelelő kontrollt.⁷⁴ Az EJEB ítéletei bűnüldözési célú titkos felderítéssel kapcsolatos ügyekben születtek, de későbbiek során megfogalmazta, hogy a kimunkált minimumszabályok a nemzetbiztonsági célú titkos felderítésekre is alkalmazandóak, a garanciáknak érvényesülnie kell.⁷⁵

A nemzetközi instrumentumok, és ezáltal az EJEB elismeri az állam jogát a titkos felderítés alkalmazásának lehetőségét, de kihangsúlyozza, hogy – mivel az érintett tudtán kívül történik az alapjogba való beavatkozás – csakis kizárólag végső megoldásként, a szükségesség-arányosság és célhoz-kötöttség szigorú kritériumainak megfelelő-

⁶⁹ KISS LÁSZLÓ: *A titkos adatgyűjtés szerepe a büntetőeljárásban, különös tekintettel az Európai Unió keretében folytatott együttműködésre*. PhD értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2009. 36. p.

⁷⁰ Case of Klass and Others v. Germany 06/09/1978. (Application no. 5029/71.)

⁷¹ Az EJEB legutóbb a Magyarországot érintő titkos információgyűjtés kapcsán hozott ítéletében fogalmazta meg a Klass és társai ügyre hivatkozással. Lásd. Case of Szabó and Vissy v. Hungary 06/06/2016. (Application no. 37138/14.)

⁷² Case of Szabó and Vissy v. Hungary 06/06/2016. (Application no. 37138/14.)

⁷³ Case of Valenzuela Contreras v. Spain, 30/07/1998. (Application no. 27672/95.)

⁷⁴ Case of Klass and Others v. Germany 06/09/1978. (Application no. 5029/71.)

⁷⁵ HETESY 2011, 134. p.

en, a jogbiztonságot szem előtt tartva, szigorú eljárásjogi garanciákkal korlátozva alkalmazhatók. A Bíróság a beavatkozás szükségességének hiánya miatt marasztalta el Szlovákiát, mivel a belső jogi feltételek nem álltak fenn a lehallgatás fogatosításához, a lehallgatott személlyel szemben nem folyt és később sem indult meg büntetőeljárás.⁷⁶ A beavatkozás során és az után is biztosítani kell azokat az óvintézkedéseket, amelyek a bírói utat, a védelemhez való jogot és a tisztességes eljárás követelményét garantálják.

Ezeknek a kritériumoknak nem csupán a jogalkotás, hanem a tevékenység minden szintjén maradéktalanul érvényesülnie kell. Ellenkező esetben, az EJEB és az Alkotmánybíróság által megfogalmazott követelményrendszer be nem tartása a demokratikus rend megbomlásához, az alapjogok lényegének megsemmisüléséhez, önkényhez vezet.

2. Az Alkotmánybíróság által megfogalmazott követelmények

Mint fentebb említettem, a titkos felderítés eszközeinek igénybe vétele titkossága miatt a legsúlyosabb beavatkozást jelenti az egyén magán- és családi élet, otthon, kapcsolattartás, továbbá a személyes adatok védelméhez fűződő alapjogaiba, amelyek megsértéséhez a hatékony alapjogvédelem érdekében állami büntetőigény fűződik, amennyiben nincs a beavatkozás érdekéhez fűződő nyomatékosabb legitim államcél.

„A magánszféra védelmével szorosan összefügg a személyes adatok védelme, lényegében a magánszférához való jogból nőtt ki. Az Alaptörvény e szoros kapcsolatot azáltal is kifejezi, hogy egy cikkben szabályozza a két jogot.”⁷⁷ A Személyes adatok védelméhez fűződő alapvető jogot az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdése fogalmazza meg. Az alapjog a magánszféra részét képezi. A személyes adat fogalmát az Infotörvény határozza meg; eszerint ilyen adatnak minősül bármely meghatározott (azonosított vagy azonosítható) természetes személlyel kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés, így nevén és azonosító adatain kívül szociális, mentális jellemzői is ebbe a körbe tartoznak.⁷⁸ A személyes adatok védelméhez fűződő jog érvényesülését – kezelésére és felhasználására vonatkozó rendelkezéseket – sarkalatos törvényi rendelkezés szabályozza. Eszerint az adatkezelő csak feladatainak ellátása körében, a szükséges mértékben, meghatározott célból kezelheti az egyén személyes adatait mindaddig, míg jogalapja fennáll. Az érintett kérelmére az adatkezelőnek tájékoztatnia kell a kezelt adatairól, az adatkezelés jogalapjáról, céljáról, időtartamáról, valamint arról, hogy az adatokat kik és milyen célból kapják vagy kapták meg. Mindez azt jelenti, hogy mind törvényi, mind jogalkalmazói szinten érvényesülnie kell a célhoz-kötöttség és a szükségesség-arányosság jogállami követelményének.

A titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés alapjog korlátozó voltát az Alkotmánybíróság is megfogalmazza, de emellett kihangsúlyozza, hogy ezen eszközök alkalmazását demokratikus jogállamban indokolja az a körülmény, hogy a hagyományos – nyílt – eszközök nem elegendőek a társadalmat súlyosan veszélyeztető vagy sértő

⁷⁶ Case of Kvasnica v. Slovakia 09/06/2009. (Application no. 72094/01.)

⁷⁷ BALOGH ZSOLT – HAJAS BARNABÁS – SCHANDA BALÁZS: *Alapjogok és alapvető kötelezettségek fogalma, értelmezése*. NKE, Budapest, 2014. 11. p.

⁷⁸ Infotörvény= Információs önrendelkezési jogról és információszabadságról szóló 2011. évi CXII. tv. 3.§ 2. pont.

bűncselekmények elleni eredményes küzdelemhez, tehát nem szükségtelen eszköz.⁷⁹ A globalizáció felgyorsította a technikai eszközök fejlődését, ami a bűncselekmények elkövetését is egyre szofisztikáltabbá teszi. A társadalom védelme érdekében az államnak olyan eszközökre és módszerekre van szüksége, amely képes leküzdeni a bűnözéssel szembeni esetlegesen fennálló lépéshátrányt.⁸⁰

Ezen eszközök és módszerek szabályozása és alkalmazása körében – mivel a titkos-ságból fakadóan a legsúlyosabb beavatkozást jelentik az állam részéről – fokozott figyelemmel kell lenni a jogállamiság követelményre. A jogállamiság klauzulája magában foglalja, hogy alapjogot korlátozni csak törvényben, s csak alkotmányosan elismert kényszerítő okból, például másik alapvető jog vagy alkotmányosan elismert cél érdekében,⁸¹ a feltétlenül szükséges mértékben, a céllal arányosan, az alapjog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával lehet.⁸² Tehát az alapjog-korlátozás legfontosabb formai kritériuma – mint ahogy az EJEB is hangsúlyozta – a törvényi szint, amelyet már az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata is megfogalmazott 1789-ben.⁸³ Mára a törvényesség kritériuma általánossá vált mind nemzetközi emberi jogi, mind az egyes demokratikus államok alkotmányi szintjén.⁸⁴ E követelmény kettős hatással bír; egyrészt egy garanciális jelleget ölel fel a jogforrási hierarchiában betöltött szerepe miatt, másrészt ebből fakadóan magasabb jogbiztonsági tartalommal bír.

Az alapjog korlátozással kapcsolatban a hatóság mérlegelési jogkörét szűkíteni kell. Ennek tartalmi elemeit az Alkotmánybíróság dolgozta ki, ez alapján érvényesülnie kell a célhoz-kötöttségnek, a korlátozásra csak akkor kerülhet sor, ha az elengedhetetlenül szükséges, az elérni kívánt céllal arányos, a megválasztott, a cél eléréséhez szükséges legenyhébb eszköznek a cél elérésére alkalmasnak kell lenni, azaz a szükségesség – arányosság tesztjét minden beavatkozásnál vizsgálni kell. Az EJEB szerint a szűk mérlegelési jogkörben is ésszerűen, minden körülményt körültekintően vizsgálva kell eljárni. A szükségesség, alkalmasság – és arányosság tesztjét az Alkotmánybíróság az 1990-es évek elején dolgozta ki a német alkotmánybírósági ítélezés hatására. A teszt alapján akkor Alaptörvény-konform az alapjog-korlátozás, ha annak oka közvetlenül az Alaptörvényre visszavezethető, ha az alkalmazott beavatkozás a cél elérésére alkalmas, és az ez alapján okozott alapjogsérelem mértéke az elérni kívánt céllal összhangban áll.⁸⁵ Az eszköz és a módszer alkalmasságának követelménye az öncélú alkalmazás tilalmát, míg az arányosság a legenyhébb eszköz megválasztásának követelményét jelenti.⁸⁶

A titkos adatgyűjtés – titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés összefoglalóan – jellegéből fakadóan kizárólag csakis *ultima ratio*, vagyis végső megoldásként ideiglenes jelleggel alkalmazható. Fontos kihangsúlyozni, hogy a szükségesség és arányosság követelménye nem csak a jogalkalmazásra, hanem a jogalkotásra is érvényes kritérium.

⁷⁹ 2/2007. (I.24.) AB határozat.

⁸⁰ 2/2007. (I.24.) AB határozat.

⁸¹ 5/1999. (III.31.) AB határozat.

⁸² Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés.

⁸³ Az 1789. augusztus 26-án elfogott Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen) IV. cikke. A törvényt a népszuverenitásból gyökerező legitim szabályozásként deklarálja.

⁸⁴ SCHANDA 2015, 46 p.

⁸⁵ 2/1990. (X.4.) ABH.

⁸⁶ RÉVÉSZ BÉLA: *Források a titkosszolgálatok politológiai tanulmányozásához*. JATEPress, Szeged, 2012. 121. p.

Az arányosság védelme érdekében az EJEB ítéleteit⁸⁷ figyelembe véve az Alkotmánybíróság is megfogalmazza, hogy elsősorban állandó, folyamatos, a végrehajtó hatalomtól független szerv által végzett kötelező ellenőrzés nyújthat megfelelő garanciát arra, hogy adott ügyben ne sérüljön az arányosság követelménye.

Ezen eszközök alapját megteremti az a tény, hogy a közrend, közbiztonság és a nemzetbiztonság alkotmányosan elismert államcéllok, amelyek védelme érdekében megengedett a titkos eszközök alkalmazása. Ám fontos hangsúlyozni, hogy mivel ezek az eszközök fokozottan kiszolgáltatottá teszik az érintetteket az állammal szemben – a jogállamiság⁸⁸ követelményéből fakadóan – a nyílt eljárásokhoz képest sokkal szigorúbb mércének kell érvényesülnie a jogalkotás és az alkalmazás tekintetében. A jogállamiság tartalmi elemeit az Európa Tanács és a Velencei Bizottság is vizsgálta, amelynek eredményeképp meghatározta egyes tartalmi elemeit, például a törvényesség biztosítása, jog uralma, jogbiztonság követelménye, önkényesség tilalma, emberi jogok védelme. A jogállamiság egyik alappillére a jogbiztonság, amely egyik eleme a normavilágosság követelménye, ami megköveteli azt, hogy a jog egész, egyes részterületei és az egyes jogszabályok világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára.⁸⁹

Másrészt a jogbiztonság a jogalkotásra vonatkozó követelmények megtartását is magában foglalja. Az Alaptörvény 46. cikk (6) bekezdése – az Alkotmány 40/A.§ (4) bekezdésének mintájára⁹⁰ – kiemeli az egyszerű törvényei szabályozás köréből a titkosizolációs eszközök és módszerek szabályait mint jogalkotási tárgykört és a népszuverenitásból fakadó magasabb konszenzushoz köti. Ami a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés vonatkozásában azt jelenti, hogy a jogalkotó csak és kizárólag sarkalatos törvényben szabályozhatja ezen jogintézményeket, vagyis ezek a rendelkezések kizárólag a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmados többségével fogadhatóak el, módosíthatók, semmisíthetők meg, az így elfogadott törvény legitimitása – formálisan mindenképp – magasabb.⁹¹ Ezzel a szigorúbb eljárási rendhez kötött törvényi szabályozással Magyarország Alaptörvénye a Római Egyezmény minimum követelményéhez képest felülteljesít. Azonban a titkos információgyűjtés terén nem érvényesül maradéktalanul a sarkalatosági kritérium.⁹²

A titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés során az alapjogok kötelezettje csak az állam lehet. Az EJEE megsértése esetén – ha az állam sérelmet okoz (aktív magatartás) vagy állami alapjogvédelmi kötelezettségét elmulasztja teljesíteni (kötelességellenes nemtevés) – a sérelmet elszenvedett jogalany a sérelem orvoslásáért az EJEB-hez fordulhat.⁹³

⁸⁷ Pl.: Case of Valenzuela Contreras v. Spain 30/07/1998. (Application no. 27671/95.)

⁸⁸ Alaptörvény B) cikk (1) „Magyarország független, demokratikus jogállam.”

⁸⁹ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ – SCHANDA BALÁZS: *Bevezetés az alkotmányjogba*. HVG-ORAC, Budapest, 2013. 73. p.

⁹⁰ A Magyar Köztársaság Alkotmánya 1949. évi XX. törvény.

⁹¹ Alaptörvény 46. cikk (6) bekezdés.

⁹² Be. 607.§ sarkalatosági záradéka a nyomozás IX. Fejezet V. címére, a titkos adatszerzés szabályaira vonatkozik. Az Nbtv. 79/A.§ az Alaptörvény sarkalatosságra vonatkozó követelményének való megfelelésre vonatkozó rendelkezése alapján az Nbtv.-ben szabályozott titkos információgyűjtésre (is) vonatkozik. Az Rtv. sarkalatosági záradéka azonban nem terjed ki a VII. fejezetben szabályozott titkos információgyűjtésre. Azonban a Rtv. képeére alkotott Navtv. 104.§-a alapján a titkos információgyűjtést szabályozó IV. fejezet sarkalatos.

⁹³ SCHANDA 2015, 39 p.

A jogállami garanciák és a jogbiztonság érvényesülése, valamint az alapjogok védelme érdekében az államot objektív intézményvédelmi kötelezettség terheli.⁹⁴ A titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés jogosulatlan igénybe vételét, elrendelését és az engedélyt kiterjesztő alkalmazását az állam pönalizálja. Ez fokozottabb kötelezettséget jelent, hiszen az állam saját bűnüldözéshez fűződő igénye mint alkotmányos cél, s annak minél hatékonyabb érvényesítése, valamint az alapjogok tiszteletben tartása között kell egyensúlyt teremteni.

III. A titkos felderítésre vonatkozó hatályos szabályozás

1. Titkos felderítést végző szervek

A titkos felderítés szabályozása szétszórtnak jelenik meg, mivel az állami szervezetrendszeren belüli – hatékonysági szempontból – dekoncentrált feladatellátás valósul meg a felhatalmazott szervek között. Titkos felderítésre a hatályos jog szerint összesen kilenc szerv jogosult. Ebből négy nemzetbiztonsági szerv: az Információs Hivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat⁹⁵ és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat. Ezek a szervek nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtést végeznek. A rendőrség terrorizmust elhárító szerve a Rtv. felhatalmazása alapján az ott meghatározott feladatai közül a törvény által kiemelt körben, bűnüldözési célból a Nbtv. szabályai szerint titkos információgyűjtést végezhet.⁹⁶

Bűnüldözési célú titkos információgyűjtést az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv,⁹⁷ a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatot ellátó szerve hatáskörébe utalt tevékenységhez kapcsolódóan a Nemzeti Védelmi Szolgálat,⁹⁸ a Rtv-ben meghatározott hatáskörébe feladatai közül a törvény által kiemelt esetekben a TEK végez.⁹⁹ Nyomozóhatósági hatáskörében eljárva a Be. által kiemelt bűncselekményi körben¹⁰⁰ a Nemzeti Adó- és Vámhivatal a Navtv. szerint, az ügyészség az ügyészi nyomozás kizárólagos hatáskörébe tartozó bűncselekményi körben az Ütv. visszautaló rendelkezései alapján az Rtv. szabályai szerint végezhet bűnüldözési célú titkos információgyűjtést. A NVSZ csak a megbízhatósági vizsgálat során, a védett állomány vizsgálattal érintett tagjával kapcsolatban, kizárólag belső vagy ügyészi engedélyhez kötött

⁹⁴ Alaptörvény I. cikk (1) cikk.

⁹⁵ Továbbiakban: NBSZ.

⁹⁶ Rtv. 7/E.§ (3) bek.

⁹⁷ Továbbiakban: rendőrség.

⁹⁸ Továbbiakban: NVSZ.

⁹⁹ Rtv. 7/E.§ (2) bek. „A terrorizmust elhárító szerv az (1) bekezdés a) pont aa)–ac) alpontjában, valamint c) pontjában meghatározott feladatai ellátása érdekében a VII. fejezetben szabályozott módon titokban információt gyűjthet.”

¹⁰⁰ Be. 36.§ (2) bekezdése sorolja fel a NAV nyomozó hatósági hatáskörébe tartozó bűncselekményeket.

eszközöket vehet igénybe.¹⁰¹ Mivel a megbízhatósági vizsgálat során végzett titkos információgyűjtést az Rtv. VII. fejezetében foglalt szabályok szerint kell folytatni, véleményem szerint ennek vonatkoznia kell arra is, hogy az elrendelés céljának a titkos információgyűjtés céljaival kell megfeleltethetőnek lenni, tehát általános bűnmegelőzés érdekében nem alkalmazhatja a titkos információgyűjtést az NVSZ, erre kizárólag bűnfelderítési célból kerülhet sor. Szolgáltató tevékenysége körében a bűnüldözési célú titkos információgyűjtésre illetve a titkos adatszerzésre feljogosított szervek írásbeli megkeresésére, a NBSZ közreműködik a végrehajtásában, illetve a tevékenységükhöz szükséges különleges technikai eszközöket és anyagokat biztosít.¹⁰² Ez a feljogosított szervek által lehetőség, kivéve a NAV bírói engedélyhez kötött eszközeinek alkalmazása esetén, hogy a NBSZ igénybevétele kötelező.¹⁰³

A szakirodalomban kialakult nézet szerint a Nbtv. alapján a nemzetbiztonsági szolgálatok – Alkotmányvédelmi Hivatal és Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat – is folytatnak bűnüldözési célú titkos információgyűjtést.¹⁰⁴ A Nbtv. 58.§-a visszautal az 5.§ b), d), h)-j), valamint a 6.§ d), i), l)-n) pontjaira, és azokat a Fővárosi Törvényszék elnöke által e feladatra kijelölt bírói engedélyhez köti. Ezek kötött találhatóak olyan feladatok, amelyek a törvényben meghatározott, például emberiség elleni – háborús bűncselekmények, zendülés – bűncselekmények nyomozás elrendeléséig tartó felderítését célozzák. Ám a törvény nem írja elő a felderítés során a gyanú vagy megalapozott gyanú tudomásszerzése esetére a szolgálatok feljelentési kötelezettségét. Éppen ezért ezekben az esetekben inkább a nemzetbiztonsági, mintsem a bűnüldözési cél dominál, bár kétségtelen, hogy a feladatok strukturálása, átláthatatlansága a célok bizonyos fokú összemósódását eredményezi.

2. Titkos információgyűjtés tipizálása az általános célok mentén

A jogalkotó törvény által felruházott szervek, hatóságok számára, az állam kiemelt céljainak elérése, biztosítása; a nemzetbiztonság, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében – a Római Egyezmény 8. cikk (2) bekezdésében foglalt alapjog-korlátozás legitim céljaival összhangban – hatáskört biztosít titkos felderítés végzésére.

A titkos felderítés eszközeit két eljárásjogi jogintézmény keretében alkalmazhatják az erre jogosult állami szervek; a titkos információgyűjtés illetve a titkos adatszerzés során. A két intézményt céljaik szerint lehet tipizálni, viszont ezeket a célokat nehéz egymástól elhatárolni, hiszen a végző szervek tevékenysége összefügg, néhol átfedi egymást.

¹⁰¹ Rtv. 7/B.§ (1) bek. Rtv. 7/B.§ (1) bek. „A megbízhatósági vizsgálat során a VII. Fejezetben írt módon – a bírói engedélyhez kötött információgyűjtés kivételével, az elrendelő határozat indokolásában írt cél megtartásával – titokban információ gyűjthető.”

¹⁰² Nbtv. 8.§ (1) bek. a) – b).

¹⁰³ Navtv. 63.§ (5) A NAV felhatalmazott szervei a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtő eszközök alkalmazását a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattól rendelik meg.

¹⁰⁴ BODOR 2012, ET.AL. a Be. 206/A.§-ához fűzött magyarázata szerint „a törvény 5.§-ának h-j pontja, valamint a 7.§-ának i-k pontja alapján konkrétan meghatározott bűncselekmények felderítése érdekében lehet bűnüldözési célú titkos információgyűjtést elrendelni.”

A titkos felderítés legitim, általános célja lehet egyrésztől nemzetbiztonsági, másrésztől tisztán rendészeti, valamint bűnüldözési.

A nemzetbiztonsági érdek fogalmát a Nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 74.§-a meghatározza, eszerint:

„Magyarország függetlenségének biztosítása és törvényes rendjének védelme, ennek keretén belül

- az ország függetlensége és területi épsége elleni támadó szándékú törekvések felderítése,
- az ország politikai, gazdasági, honvédelmi érdekeit sértő vagy veszélyeztető leplezett törekvések felfedése és elhárítása,
- a kormányzati döntésekhez szükséges, külföldre vonatkozó, illetve külföldi eredetű információk megszerzése,
- az ország az alapvető emberi jogok gyakorlását biztosító törvényes rendjének, a többpárti rendszeren alapuló képviselői demokráciának és a törvényes intézmények működésének jogellenes eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvések felderítése és elhárítása,
- terrorcselekmények, az illegális fegyver- és kábítószer-kereskedelem, valamint a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák illegális forgalmának felderítése és megakadályozás.”¹⁰⁵

A nemzetbiztonsági érdek védelme alkotmányos cél és állami kötelezettség. Az ország szuverenitásának védelme a demokratikus jogállam működéséhez nélkülözhetetlen alapérték. „Az ország szuverenitásának érvényre juttatása, politika, gazdasági és honvédelmi érdekeinek megóvása, illetve az alkotmányos rendet sértő vagy veszélyeztető tevékenységek felderítése és elhárítása az államnak az Alkotmányból közvetlenül levezethető kötelezettsége.”¹⁰⁶ Az Alkotmánybíróság határozatában megállapítja, hogy nemzetbiztonsági kockázatokat nem kizárólag jogsértő magatartások eredményezhetnek. A fenyegetés általában büntető tilalomba ütközik, de lehet olyan távoli, absztrakt veszélyeztetés is, aminek bűncselekménnyé nyilvánítása nem indokolt, ráadásul a büntetőjog ilyen fenyegetések esetén nem is nyújtana hatékony védelmet.

A rendészet az általánosan elfogadott definíció szerint olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul.¹⁰⁷ FINSZTER Géza szerint a rendészet a modern államban az a közigazgatási tevékenység, amelynek társadalmi rendeltetése a jogellenes emberi magatartásokból keletkező veszélyek elhárítása.¹⁰⁸ Vagyis a rendészet egyfajta állami tevékenység, a szakigazgatás egy ága, ami a közrend fenntartását, s a megzavart közrend helyreállítására szolgál, legfontosabb ismérve pedig a legitim erőszak. A rendészeti tevékenység nagyon tág kategória, a titkos felderítés egy

¹⁰⁵ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 74.§ (1) bekezdése.

¹⁰⁶ 13/2001. (V.14.) AB határozat.

¹⁰⁷ SZAMEL LAJOS: *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Államtudományi Kutatások Programirodája, 1990. 30. p.

¹⁰⁸ FINSZTER GÉZA: *A rendészet átalakulásának húsz esztendeje* (1988–2008). In: (szerk.) Sándor Péter – Stumpf Anna – Vass László: *Magyarország politikai évhuszadkönyve: A magyar demokrácia kormányzati rendszere* (1988–2008). Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány, 2009.

szűkebb rendészeti tevékenységi körre terjed ki. Célja a közrend és közbiztonság fenntartása. Magába foglalja a költségvetési szervek bűnmegelőzését, ám ezalatt nem a bűnmegelőzés mint általános prevenciót kell érteni, kizárólag a költségvetési szervek ilyen célú ellenőrzésének vonatkozásában. Továbbá kiterjed a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, valamint az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelmére.

A bűnüldözés célja a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személyek kilétének megállapítása és az általuk elkövetett bűncselekmények felderítő tevékenység a bűnüldöző hatóságok részéről, annak érdekében, hogy az állami büntetőigény az igazságszolgáltatás útján érvényesülni tudjon.¹⁰⁹ „Tágabb értelemben a bűnüldözés alatt a bűncselekmény elkövetésének megelőzésére, megakadályozására, felderítésére, megszakítására, az elkövető kilétének megállapítására, elfogására, körözött személy felkutatására, tartózkodási helyének megállapítására, továbbá bizonyítékok megszerzésére és a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzésére irányuló rendészeti tevékenységet értünk.”¹¹⁰ Ez a fogalom azonban – a Rtv.-ben foglalt konkrét eszköz alkalmazási célokhoz hasonlóan – nem tartalmazza az elkövető tartózkodási helyének felkutatását, míg a Rtv.¹¹¹ képe alkotta Navtv.-ben¹¹² szerepel.

A bűncselekmények megelőzése nem az általános bűnmegelőzést jelenti. A bűnmegelőzés össztársadalmi feladat annak érdekében, hogy a jövőben elkövetendő bűncselekmények elleni intézkedések összességével korlátozzák a bűnelkövetési okokat és alkalmakat, valamint gátolják a bűnözés feltételeit, s ezáltal annak elterjedését.¹¹³

A bűnüldözés, rendészet és a büntető igazságszolgáltatás mind állami tevékenység, amelynek van visszatartó ereje, de fő profiljuk nem a bűnmegelőzés. Ezt támasztja alá, hogy bűncselekményre utaló gyanú, illetve megalapozottan gyanúsítható személy tudomásra jutása esetén a titkos információgyűjtést végző hatóságnak a nyomozást el kell rendelni vagy a feljelentést meg kell tenni. A cél tehát nem a prevenció, hanem az állam büntetőigényének érvényesítése. A megelőzés a titkos információgyűjtés során abban az esetben nehezen értelmezhető, ha olyan konkrét bűncselekmény elkövetését kell megelőzni, aminek előkészülete büntetendő, hiszen legalább előkészületi szakba kell eljutni ahhoz, hogy adat merüljön a készülő bűncselekményre vonatkozóan (pl. az elkövetők megállapodnak). Ekkor csak az előzhető meg, hogy további stádiumba jusson a bűncselekmény, hiszen az előkészülettel már megvalósult a bűncselekmény, vagyis csak a további stádiumba jutást lehet megelőzni, és nem a bűncselekmény elkövetését.

A nemzetbiztonsági és a rendészeti célú titkos információgyűjtésnek az elsődleges rendeltetése nem a büntetőeljárás előkészítése, hanem a nemzetbiztonsági kockázatok

¹⁰⁹ FINSZTER 2016. 6. p.

¹¹⁰ FINSZTER 2016. 6. p.

¹¹¹ Rtv. 63.§ (1) bek.

¹¹² Navtv. 51.§ (1) bek.

¹¹³ MOLNÁR PETRA: *A vagyon elleni bűncselekmények dogmatikai kérdései, különös tekintettel a lopásra. Füzesabony és környékének közbiztonsági helyzete.* Szakdolgozat. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék. Miskolc, 2013. 13. p. http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_14354_section_6633.pdf (utolsó hozzáférés: 2016.01.18.)

csökkentése, elhárítása, a rendészeti veszélyek elhárítása, megszakítása hatósági intézkedésekkel.

Finszter Géza szerint a titkos információgyűjtés típusai között terror-elhárítási célút is el lehet különíteni.¹¹⁴ A rendőrség terrorelhárító szervének 2010-ben történő felállítása megnehezítette a feladatok és célok elhatárolását. Véleményem szerint a TEK nem terrorelhárítási célú titkos információgyűjtésre jogosult, hanem az Alkotmányvédelmi Hivatal hatásköreiből számára delegált feladatok esetén – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján – nemzetbiztonsági célú, míg a terrorizmussal kapcsolatos bűncselekmény felderítése esetén – a rendőrségi törvényben szabályozott – rendészeti – bűnüldözési titkos információgyűjtésre jogosult.

Bejczy Alexa szerint a titkos információgyűjtés kapcsán nem tisztázott, hogy eszközei végső soron milyen cél elérésére irányulnak. Ennek a kérdésnek a tisztázása elengedhetetlen a kontroll kiépítésében, hiszen ha kizárólag a büntető igazságszolgáltatás előkészítését szolgálják, akkor az igazságszolgáltatás kontrollja alá kell kerülnie.¹¹⁵ Véleményem szerint egyértelmű, hogy a bűnüldözési cél az igazságszolgáltatás egyfajta „pre” szakasza, amelynek külső engedélyezés és bírói kontroll alá kerülése elengedhetetlen egy jogállamban.

2.1. A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés konkrét, törvényi céljai

A titkos információgyűjtés eszközei és módszerei kizárólag a legitim célokból levezethető, törvényben taxatív meghatározott konkrét célok érdekében,¹¹⁶ szigorú szabályok között alkalmazhatóak. Az Rtv. a bűncselekmény felderítése, az elkövető kilétének megállapítása, elfogása körözött személy felkutatása illetve tartózkodási helyének felkutatása, továbbá a bizonyíték megszerzése céljából lehetővé teszi külső engedélyköteles eszköz alkalmazását. Ezek a célok azonban feltételezik a bűncselekmény egyszerű gyanújának a hatóság, hivatali minőségében való tudomásra jutását, hiszen kell, hogy legyen az elkövetésre utaló konkrét, valószínűsített adat¹¹⁷, hivatali észlelés, tehát a Be. 6.§-a alapján a nyomozást el kellene rendelni, vagyis információgyűjtés nem alkalmazható. A körözés azonban nem feltételezi büntetőeljárás megindítását, ilyen eset, ha a személy büntetés végrehajtás céljából kibocsátott elfogatóparancs hatálya alatt áll. Az egyszerű gyanú egyfajta valószínűségi megállapítás a nyomozó hatóság részéről, a tekintetben, hogy az észlelt negatív esemény, jelenség bekövetkezésének oka a tudomásra jutott tény, adat, esetleg bizonyíték alapján bűncselekmény is lehet, és ezt erősíti az

¹¹⁴ FINSZTER 2016, 7. p.

¹¹⁵ BEJCZI ALEXA: *A titkos információgyűjtés garanciális jellegű, nyílt, törvényi szabályozásának indokoltsága és annak magyarországi megjelenése*. Jogi Tanulmányok, 1. kötet, 2010. 332. p.

¹¹⁶ 63. § (1) A rendőrség bűncselekmény elkövetésének megelőzése, megakadályozása, felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, elfogása, körözött személy felkutatása, tartózkodási helyének megállapítása, bizonyítékok megszerzése, a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzése, valamint a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme, valamint az e törvényben meghatározott költségvetési szervek bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzése érdekében – törvény keretei között – titokban információt gyűjthet.

¹¹⁷ BEJCZI ALEXA: *A titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés hazai szabályozásának útvesztőjében*. Belügyi Szemle, 2010/11. 37. p.

általános élet-szakmai tapasztalat is.¹¹⁸ Ez az ellentét valószínűleg egyszerű gyanú törvényi fogalmának hiányából, és a rendőrség eredményorientáltságából eredő rugalmas gyakorlati értelmezéséből ered.

2.2. A titkos információgyűjtés tág értelemben vett eszközeinek csoportosítása

A hatályos magyar jog aszerint bontja két csoportokra a titkos információgyűjtés eszközeinek körét, hogy azok milyen mértékű korlátozást jelentenek az érintett magánszférához való alapjogára nézve. Ezért a jogalkotó garanciális célból a leginkább korlátozókat ún. külső, bírói engedélyhez köti, míg a magánszférába kevésbé beavatkozó eszközök tekintetében nem ír elő bírói közbenjárást. Azonban ezek az eszközök is csak belső – felettesi, kijelölt vezetői – engedély alapján alkalmazhatóak. Belső engedélyezési rendet a titkos információgyűjtésre vonatkozó törvények nem tartalmaznak.

Nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés esetén megosztott a külső engedélyezés. Bizonyos, törvényben meghatározott taxatív megjelölt esetekben a Fővárosi Törvényszék által kijelölt bíró, míg minden, e körön kívül eső, külső engedélyezésről az igazságügyi miniszter dönt.¹¹⁹ Ez a megosztottság aggályos, hiszen az EJEB számos határozatában kifejtette, hogy a titkos felderítést külső, végrehajtó hatalomtól független, lehetőleg bírói szerv engedélyezze.¹²⁰ Az igazságügyi miniszter engedélyezési jogkörével az Alkotmánybíróság is foglalkozott a 32/2013. (XI.22.) számú határozatában, melyben megállapította, hogy az igazságügyi miniszter a Nbtv-ben meghatározott, engedélyezési jogkörébe utalt esetekben az engedélyről szóló határozatát indokolni köteles. *Paczolay Péter* az Alkotmánybíróság határozathoz fűzött különvéleményében a Bíróság álláspontjára jutott. Véleménye szerint az, hogy a nemzetbiztonsági kockázatok kivédése politikai döntést igényel, nem szolgál a megosztott engedélyezési rendszer indokául. „A lényeges, vagyis az alapjogok korlátozását érintő alkotmányossági kérdés ugyanis az, hogy a politikai szempontok érvényesítésével is meghatározott nemzetbiztonsági érdekek és kockázatok a konkrét esetben kellő mértékben indokolják-e az egyén alapjogainak korlátozását.”¹²¹ Titkos információgyűjtés esetére az igazságügyi miniszter engedélyezési kompetenciája nem jelent megfelelő intézményi megoldást, hiszen a nemzetbiztonsági érdekek és az egyén alapjogának ütközésének feloldása nem politikai döntést igényel, hanem a szükségesség-arányosság tesztjének vizsgálatát, amelynek intézményi garanciája a bíróság.¹²² Az ügyet a kérelmezők az EJEB elé vitték, amelynek során a Bíróság korábbi álláspontját erősítette. Döntése értelmében az, hogy titkos információgyűjtés esetén – szűk körben – az engedélyről az igazságügyért felelős miniszter jogosult dönteni nem megnyugtató, még akkor sem, ha formálisan mind a feljogosított szervtől – TEK – mind az azt irányító és felügyelő minisztertől – belügyminiszter –

¹¹⁸ SLÉDER JUDIT: *A büntetőeljárás megindítása, doktori értekezés*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola. Pécs, 2010. 79. p.

¹¹⁹ Nbtv. 58.§ (1)-(2) bekezdései.

¹²⁰ Case of Valenzuela Contreras v. Spain 30/07/1998. (Application no. 27671/95.) Case of Kopp v. Switzerland 25/03/1998. (Application no.23224/94.)

¹²¹ Paczolay Péter az Alkotmánybíróság 32/2013. (XI.22.) számú határozatához fűzött különvéleménye.

¹²² FINSZTER 2016, 28. p.

független.¹²³ A Bíróság nem fogadta el a kormány azon érvelését, miszerint egy kormányzati miniszter jobban meg tudja ítélni az engedély kiadásának, mint a bíróság. Az EJEB ezzel ellentétes korábbi megállapítását erősítette: a beavatkozást három szakaszból álló, végrehajtó hatalomtól független szerv által végzett ellenőrzésnek kell alávetni. Az első szakasz az elrendelés. Az igazságügyi miniszter engedélyezése felett azonban nincs garanciát nyújtó hatékony külső kontroll.¹²⁴ Operatív szempontból lehet, hogy egy politikailag felelős személy alkalmas az engedélyről való döntésre, de a titkos felderítés – mint az alapjogok korlátozásába való legsúlyosabb beavatkozás – szigorú feltételrendszerének vizsgálatának intézményi garanciája a bíróság.¹²⁵

A bűnüldözési-rendészeti célú bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eszközeinek (továbbiakban: különleges eszközök) alkalmazását az engedélyt kérő nyomozóhatóság székhelye szerint illetékes járásbíróság törvényszék elnöke által kijelölt bírója engedélyezi.

A belső engedélyköteles eszközök esetén az anyagi jogi, valamint az eljárás jogi szabályokat nem nyilvános belső szabályok tartalmazzák.¹²⁶ Ez nem felel meg az EJEB által megkívánt törvényesség és hozzáférhetőség követelményének, hiszen azoknak az engedélyezési eljárásra is vonatkozni kell. Azonban a Bíróság nem sorolja a törvényi szintű minimum követelmények közé az engedélyezés szabályait, így azokra elegendő a nyílt jogi szabályozás megléte. A Római Egyezménynek való megfelelés céljából indokolt lenne a belső engedélyköteles eszközök engedélyezésére vonatkozó általános szabályokat, alapelveket nyilvános kormányrendeletben vagy miniszteri rendeletben szabályozni.¹²⁷

Az Rtv. az egyes belső engedélyköteles eszközökhöz ügyészi engedélyt vagy hozzájárulást ír elő anélkül, hogy külön „ügyészi engedélyhez kötött eszközök” cím alatt szabályozná. Kérdés az, hogy ki számít külső engedélyezőnek; a szervezetileg különálló tisztséget betöltő személy, és ebben az esetben az ügyészi engedély is külső engedélynek minősül, vagy a felhatalmazott szervtől szervezetileg és felügyeletileg is különállás szükséges hozzá? Az Rtv.-ből az tűnik ki, hogy nem tekinti külső engedélynek, ez indokolható azzal, hogy az ügyésznek nyomozásfelügyeleti, nyomoztatási jogköre van (a nyomozás ura).

A titkos információgyűjtés a nyomozás előtti titkos felderítő tevékenység, amelynek célja a gyanú tisztázása, megléte esetén a büntetőeljárás megindítása, ezért indokolt, hogy a kevésbé beavatkozó jellegű eszközök vonatkozásában az ügyész engedélyező legyen.

¹²³ Case of Szabó and Vissy v. Hungary 06/06/2016. (Application no. 37138/14.)

¹²⁴ Paczolay Péter az Alkotmánybíróság 32/2013.(XI.22.) számú határozatához fűzött különvéleménye.

¹²⁵ Case of Klass and Others v. Germany 06/09/1978. (Application no. 5029/71.)

¹²⁶ HETESY 116. p.

¹²⁷ HETESY 119. p.

1. sz. táblázat

*A bűnüldözési-rendészeti célú titkos információgyűjtés eszközei*¹²⁸

<i>Külső engedélyhez nem kötött, belső engedélyköteles eszközök</i>		<i>Különleges eszközök</i>
<i>Belső engedély</i>	<i>Ügyészi engedély</i>	
Informátor, bizalmi személy, titkosan együttműködő más személy		Magánlakás titkos átkutatása, technikai eszközzel rögzítése
Puhatolás, fedett nyomozás		Magánlakás technikai eszközzel történő megfigyelése és az észleltekről rögzítése
Fedőokirat kiállítása fedőintézmény létrehozása, fenntartása		Postai küldemény, zárt küldemény felbontás, ellenőrzés, technikai eszközzel rögzítés
Megfigyelés, technikai eszközzel rögzítés		EHSZ ¹²⁹ útján továbbított kommunikáció tartalmának megismerése, technikai eszközzel rögzítés,
Mintavásárlás	Álvásárlás, Bizalmi vásárlás, bűnszervezetbe épülés, ellenőrzött szállítás: csak fedett nyomozó végezheti	Számítástechnikai eszköz/rendszer útján továbbított / azon tárolt adat megismerése, rögzítése, felhasználása (online házkutatás)
Csapda, személyi csapda		
Telefonbeszélgetés lehallgatása a használó beleegyezésével (csak: élet, - testi épséget, vagyont veszélyeztető fenyegetés, zsarolás, felbujtás esetén)		
Hírközlési rendszerekből, egyéb adattároló eszközökről információ gyűjtése		

A Rtv-ben szabályozott minden eszközt a terjedelmi korlátokra tekintettel nem elemez a dolgozat. Ehelyütt néhány főbb problémára hívnám fel a figyelmet az engedélyezéssel és a rendszerezéssel kapcsolatban.

¹²⁸ Saját szerkesztés.

¹²⁹ Elektronikus hírközlési szolgáltatás (2013. évi C. törvény 188.§ 13. pont).

Az EJEB esetjogából levezetve a titkos felderítés alkalmazását végrehajtó hatalomtól független, lehetőleg bírói szervnek kell engedélyezni.¹³⁰ Úgy vélem, hogy az eszközök természetéből adódóan nem célszerű minden eszközfajtát bírói engedélyhez kötni, hiszen az ügyész az, aki szoros munkakapcsolatban áll a nyomozó hatósággal. Abban az esetben, ha a széttagolt szabályozás a jövőben sem szűnik meg, célszerű az ügyészi engedélyezést a belső engedélyköteles eszközökre kiterjeszteni, és az ügyészi felügyeletet a nyomozás előtt alkalmazott titkos információgyűjtésre kiterjeszteni.

Éppen ebből kifolyólag a fedett nyomozó alkalmazását ügyészi engedélyhez lenne célszerű kötni, és alkalmazásának idejét is korlátok közé szorítani úgy, hogy az ügyész legalább három-hat havonta kötelezően vizsgálja felül az elrendelés céljának fenn álltát.

A fedőokirat a fedett nyomozó leplezett tevékenységének biztosításaképp, az ún. legenda kialakításához szükséges valótlan tartalmú személyazonosító, illetve a tevékenységével kapcsolatban felmerülő egyéb okiratok, amelyek formailag a jognak megfelelnek, a közigazgatási nyilvántartási rendszerekben valódi okiratként szerepelnek. A fedővállalkozások fiktív cégek, a gazdasági társaságokra, valamint az egyéni vállalkozókra vonatkozó szabályok szerint jönnek létre, a cégnyilvántartásban valós céggként bejegyzésre kerülnek, bejegyzett törzstőkével rendelkeznek. A működésükhöz speciális gazdálkodási szabályok és előírányzatok kapcsolódnak a rendőrség költségvetéséből elkülönítetten. Az Rtv. csak arra az esetre tartalmaz megszorítást, ha a rendvédelmi szerv és nemzetbiztonsági szolgálat fedőintézményként, okmánya fedőokmányként csak az illetékes miniszter és az országos szerv vezetőjének tájékoztatásával alkalmazható.¹³¹ Részben emiatt, részben pedig azért, mert ezek az okiratok, intézmények az állami nyilvántartásokban valódként szerepelnek, elengedhetetlen, hogy legalább ügyészi jóváhagyással kerüljenek be az adatrendszerekbe, s működésük – mivel eredendően az állami költségvetésből elkülönített alapot terhelik vagy gyarapítják – ügyészi felügyelet alá kerüljön. Egyébként sem a fedőintézmény, sem a fedőokirat nem tekinthető a titkos információgyűjtés eszközének, hiszen ezek ugyanúgy, mint a munkaviszony létesítése, az eszközalkalmazás feltételeit teremtik meg.

A használó kérelmére történő telefonbeszélgetés lehallgatása, illetve rögzítése ugyanolyan mélységben korlátozza a célszemély alapjogát, mint a nem hozzájárulással történő lehallgatás, hiszen ebben az esetben is az érintett tudta nélkül történik a beavatkozás.¹³² Abban az esetben, amikor egyik fél sem tud a lehallgatásról, bírói engedély szükséges, míg, ha életet, a testi épséget, a vagyont veszélyeztető fenyegetés, zsarolás, bűncselekményre való felbujtás esetén a telefont használó kérelmére történik, elegendő a belső engedélyezés. Ennél az esetnél is legalább ügyészi engedély lenne szükséges, hiszen a beavatkozás súlyosságát nem enyhíti az a tény, hogy az a telefonbeszélgetést folytató egyik fél kérelmére történik.

Az engedély tekintetében fontos lenne beépíteni, hogy a belső engedélyköteles eszközök – amik nem tartoznak az ügyészi engedélyezés körébe – alkalmazásáról a végre-

¹³⁰ Case of Klass and Others v. Germany 06/09/1978. (Application no. 5029/71.)

¹³¹ Rtv. 64.§ (7) bek.

¹³² Rtv. 64.§ (6) bek. szerint „Az életet, a testi épséget, a vagyont veszélyeztető fenyegetés, zsarolás, bűncselekményre való felbujtás esetén a rendőrség a használó írásbeli kérelmére a használatában lévő készüléken folytatott telefonbeszélgetés útján továbbított közlés tartalmát a kérelemben foglalt időhatáron belül megismerheti, azt technikai eszközzel rögzítheti.”

hajtó szerv az ügyésznek jelentési kötelezettséggel tartozzon, illetve a külső engedélyköteles eszközök engedély iránti kérelmét az ügyész terjessze a bíróság elé, ezzel megoldódna az a helyzet, hogy az ügyész a nyomozás mellőzése esetén nem, illetve a nyomozás elrendelésekor szerez csak tudomást az belső engedélyköteles titkos információgyűjtésről. Ilyen esetben már nehezen tudja ellenőrizni az alapjog-korlátozó beavatkozás jogszerűségét, ráadásul előzetes szűrőként járna el az eszköz igénybevételének szükségességével kapcsolatban. Az ügyészi kontroll mellett a titkos információgyűjtést végző szerv diszkrecionális jogköre szűkülne.

2.3. A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés alkalmazásának időbeli korlátja

A titkos információgyűjtés eszközeinek alkalmazásával kapcsolatban alapjogi minimum követelmény, hogy időtartamának maximumát nyilvános jogszabályban kell meghatározni. A beavatkozás során az szükségesség, arányosság és fokozatosság elvét figyelembe véve törekedni kell a minél rövidebb ideig tartó alapjog-korlátozásra. Ezen elveket túllépve bekövetkezik az alapjog sérelme.

A külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés a nyomozás előtt és alatt végezhető, időbeli korlát hiánya jellemzi, hiszen semmilyen nyilvános jogszabály nem tartalmaz az időtartam maximumára vonatkozó szabályt. Gyakorlati szempontból érthető, hiszen a legtöbb ide tartozó eszköz hosszú távú tevékenységet, jogviszonyt feltételez. Például a fedett nyomozó bünszervezetbe épülése évekig eltarthat, egy fedővállalkozást addig működtetnek, amíg létrejöttének célja fennáll. A fedővállalkozás nem is tekinthető kifejezetten a titkos információgyűjtés eszközének, inkább annak alkalmazásának feltételeit teremti meg, éppen ezért nem lehet őket időkorláthoz kötni. Az elvi szinten korlátlan ideig történő alkalmazásuk miatt célszerű lenne ügyészi kontroll alá helyezni a fedett nyomozói tevékenységet.

Két belső engedélyköteles eszköznél jelenik meg közvetett időkorlát; az elektronikus hírközlési rendszerből történő adatkérésnél, valamint az érintett kérelmére történő telefonbeszélgetés megismerése kapcsán. A vonatkozó törvény értelmében a „hálózat üzemeltetője illetve a szolgáltató az adatkérésre külön törvény szerint jogosult nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság, törvényben meghatározott feladatai ellátásának biztosítása céljából, a kérelmükre történő adatszolgáltatás érdekében megőrzi az elektronikus hírközlési szolgáltatás előfizető, illetve felhasználó általi igénybevételével kapcsolatos, az érintett elektronikus hírközlési szolgáltatás nyújtásával összefüggésben a szolgáltató által előállított vagy kezelt” taxatív felsorolt adatait.¹³³ Sikeres hívások során előállított vagy kezelt adatokat az adat keletkezésétől számított egy évig, míg sikertelen hívások esetén fél évig kötelesek megőrizni és szolgáltatni. Ezalatt az időintervallum alatt van lehetősége az egyes bűnüldöző szerveknek és nemzetbiztonsági szolgálatoknak az adat-hozzáféréshez.

Az érintett kérelmére történő telefonlehallgatás tartamát a hatóság a kérelemben foglalt időtartamon belül ismerheti meg, rögzítheti.¹³⁴ Ez azt jelenti, hogy az eszköz bizonytalan, úgyszólván eltérő időkorláthoz kötött.

¹³³ Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 159/A.§(1)–(2) bek.

¹³⁴ Rtv. 64.§ (6) bek.

A külső engedélyköteles eszközök a nyomozás előtt, a nyomozás elrendeléséig alkalmazhatók. Fontos kiemelni, hogy a külső engedélyköteles eszközök a nyomozás alatt is alkalmazhatók ugyanazon terheltséggel szemben, de kizárólag a nyomozás tárgyától eltérő bűncselekmény miatt, ami újabb nyomozás elrendelését alapozhatja meg. Ez a bűncselekmény lehet ugyanolyan bűncselekmény, mint amelyre a nyomozást már elrendelték.

Különleges eszközök alkalmazása egységesen legfeljebb kilencven napra engedélyezhetők, azzal, hogy alkalmanként újabb kilencven napos meghosszabbításra van lehetőség.¹³⁵ Az engedélyező a meghosszabbításról való döntéshez jogosult az addigi engedély alapján beszerzett és rögzített adatokat megismerni.¹³⁶ A titkos információgyűjtés súlyos beavatkozást jelent alapjogi szinten, elvi szinten sem engedhető meg a végtelenségig folytatható alkalmazás lehetőségét. Mivel titkos információgyűjtés nyomozás előtt végezhető (kivéve a belső engedélykötelesek), nem vonatkozik rájuk a nyomozás maximális idejére vonatkozó előírás. Éppen ezért alkalmazásának lehetőségét időbeli korlátok közé kell szorítani.

2.4. Szükségesség, alkalmasság, arányosság követelménye

Az EJEB számos ítéletében hangsúlyozta, hogy a szükségesség és arányosság követelményének jogalkotási szinten is meg kell jelennie.¹³⁷ Azonban az eszköz alkalmazás szükségességével kapcsolatban a Rtv., Navtv. és az Ütv. nem tartalmaz semmilyen rendelkezést sem. Az 1990. évi X. törvény, amely részben a rendőrség titkos eszközalkalmazását szabályozta még tartalmazta a szükségességi kitétel.¹³⁸ Ennek értelmében a törvényi feltételek teljesülése esetén is csak akkor volt helye az eszköz alkalmazásnak, ha az adatok más módon nem szerezhetők be. Ez a szabály azonban engedett némi mérleget. Nem a beszerzés totális lehetetlenségét jelenti, hanem azt, ha az információ más ésszerű módon nem szerezhető be.¹³⁹ A belső engedélyköteles eszközök engedélyezésének szabályait és garanciáit belső, nem nyilvános szabályok tartalmazzák. Ez sérti a hozzáférhetőség követelményét, hiszen az EJEB úgy foglal állást, hogy a nyílt szabályozás követelményének az engedélyezés módjára, eljárási garanciákra is vonatkozni kell, nem csak az intézmény céljaira, alanyaira és konkrét eszközeire. A külső engedélyköteles eszközök tekintetében a 26/1999.(VIII. 13.) BM rendelet előírja, hogy az engedély iránti kérelemben meg kell jelölni a mellőzhetetlenség indokát. Ez egyfajta szükségességi feltételnek tekinthető a különleges eszközök tekintetében. Mivel nem törvényi szinten szabályozott – Rtv.-ben – így a Rtv. belső engedélyköteles eszközeire, az Ütv. visszautaló rendelkezési alapján az ügyészéi illetve a NAV titkos eszközalkalmazásra a hatályos szabályozás szerint nem vonatkozik az *ultima ratio* követelménye.

¹³⁵ Rtv. 73.§ (2) bek.

¹³⁶ Nbtv. 58.§ (6), Rtv. 74.§

¹³⁷ Case of Klass and Others v. Germany 06/09/1978. (Application no. 5029/71.); Case of Valenzuela Contreras v. Spain 30/07/1998. (Application no. 27671/95.)

¹³⁸ A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X törvény 1.§ (3) bek.

¹³⁹ HETESY ZSOLT: *A titkos felderítés, doktori értekezés*. Pécsi Tudományegyetem Állam -és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola. Pécs, 2011. 111. p.

Az alkalmazás szükségességén túl a beszerezni kívánt információ – a bűnfelderítés céljának eléréséhez – elengedhetetlen szükségességét is be kellene emelni a vonatkozó ágazati törvényekbe. Alapvető probléma, hogy a titkos információgyűjtés során mikor kell elrendelni a nyomozást, megtenni a feljelentést. Ha a szükségesség követelményét nézzük, akkor a válasz az, hogy akkor, amikor az első releváns adatot megszerezte a nyomozó hatóság a gyanú, illetve megalapozott gyanú igazolásához. Ezt támasztja alá, hogy információgyűjtést haladéktalanul meg kell szüntetni, ha az engedélyben meghatározott célját elérte.

Azonban a titkos eszközöket legtöbb esetben nem a nyomozó hatóság, hanem megkeresésre más szerv, a NBSZ végzi. Az NBSZ nem rendelkezik nyomozóhatósági jogkörrel, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok szerveként csak végrehajtja az eszköz-alkalmazást, s az adatgyűjtés eredményeképp a beszerezett szűretlen anyagot átadja a nyomozóhatóságnak, aminek az irreleváns adatok törlését el kell végezni. Az NBSZ nem feltétlenül tudja megítélni, hogy a nyomozóhatóság számára mi a releváns információ. Ráadásul a gyakorlatra az a jellemző, hogy a törvényi maximumban meghatározott kilencben napra történik az engedélyezés, szinte teljesen formális határozatok kibocsátásával, ami az arányosság teljes hiányát jelenti, hiszen az egyes eszközök végrehajtásának időigénye eltérő. Például egy laptop feltörésről vagy magánlakás átkutatásáról nehezen elképzelhető, hogy kilencven napig tartson, viszont a telefonlehallgatás már igényelhet annyi időt.

Továbbá jellemző, hogy a kilencven napos határidő teljes egészét kívárvák a feljogosított szervek, hogy minél több információt be tudjanak szerezni. A készletre gyűjtés azonban tilalmazott. A szükségesség-arányosság követelménye itt is megjelenik, hiszen az igénybe venni kívánt eszközökkel arányos, csak a szükséges ideig szabad engedélyezni a titkos információgyűjtés eszközének alkalmazását. Az eszköz alkalmazásának időigénye függ a bűncselekmények jellegétől, az ügy bonyolultságától, az elkövetők számától, az alkalmazott eszköz típusától és egyéb – sokszor előre nem látott – körülménytől. A gyanúhoz szükséges információk általában már rendelkezésre állnak, mikor még javában zajlik az adatszerzés. Ezt a gyakorlatot erősíti, hogy az információgyűjtésre jogosult szerv feljelentési vagy nyomozás megindítással kapcsolatban az engedélyben megjelölt időtartam alatt nem eshet késedelembe.¹⁴⁰ Ez megteremti annak a lehetőségét, hogy a hatóság esetlegesen „kivárja” újabb- és újabb bűncselekmények elkövetését, míg le nem telik az engedélyezett idő. Ez teljesen ellentmond az általános jogkorlátozás szükségesség elvével, ráadásul az Rtv. kimondja, hogyha az eszköz alkalmazása eléri a az engedélyben megjelölt célt, tovább nem folytatható, a titkos információgyűjtést haladéktalanul meg kell szüntetni. A haladéktalanság egy meghatározatlan fogalom, mindig mérlegelés tárgyát képezi. A fent részletezett arányossági kritérium a Be-ből és a Nav. törvényből hiányzik.

Természetesen az engedélyező bíró mérlegelési körébe tartozik, milyen időintervallumra adja meg az engedélyt, s az Alaptörvény alapján köteles a szükségesség-arányosság követelményének megfelelően eljárni, ám a gyakorlat nem ezt igazolja.

Az Ütv-nyel és Navtv-nyel ellentétben az Rtv. tartalmazza az arányosság és a fokozatosság követelményét: „az intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés törvényes céljával, több lehetséges és alkalmas eszköz közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett az intézke-

¹⁴⁰ BH.2013.92.

déssel érintettre a legkisebb korlátozással jár.”¹⁴¹ Mivel a jogalkotó e rendelkezést a rendőrség működésének általános elvei és szabályai között helyezte el, vonatkoznia kell a titkos információgyűjtésre is.

2.5. Diszkrecionális jogkör

Míg a feljelentés elutasítását az Rtv. és a Be. ügyészi értesítéshez köti, a nyomozás mellőzéséhez a törvény ezt nem kívánja meg, a rendvédelmi szerv önálló döntési jogkörébe tartozik. Éppen ezért elengedhetetlen, hogy a titkos felderítés folyamata, kiváltképp az engedélyezés és az eredmény alapján a nyomozás megindításáról való döntés – ugyanúgy, mint a nyomozás – az ügyész felügyelete alá kerüljön. „A nyomozásnak a bizonyításban játszott helyettesíthetetlen, megismételhetetlen és visszafordíthatatlan szerepe igényli, hogy már az előkészítő szakasz is az igazságszolgáltatás kontrollja alatt történjék, ellenkező esetben a bíróság nem lesz abban a helyzetben, hogy képes legyen ellenőrizni a beszerzett bizonyítékok hitelt érdemlőségét.”¹⁴²

A hatályos szabályozás alapján a nyomozás előtt történő eszközalkalmazásról, kivéve, melyeket az ügyész engedélyez vagy hagy jóvá, az ügyészség nem biztos, hogy tud, hiszen a nyomozóhatóságnak nincs jelentéstételi kötelezettsége az ügyész felé.¹⁴³ Ez azt jelenti, hogy a nyomozóhatóság az, aki a kiértékelt adatok alapján eldönti, hogy a titkos információgyűjtés eredményeképp, adott ügyben megindítja-e a nyomozást, vagyis azt, hogy az állam büntető igénye érvényesíthető-e vagy sem, az ügyésznek nincs efelett ellenőrzési lehetősége. *Bejczy Alexa* szerint ez sérti a hatalommegosztás elvét, hiszen a bűnügyi felderítésnek nem feladata az igazságszolgáltatás. Véleménye szerint a felderítés szelektál ügyek között, amikor arról dönt, hogy a feltárt jogsértést kövesse-e szankció, illetve amikor bűnüldözési vagy célszerűségi okokból a büntetőigénnyről való lemondásról foglalnak állást.¹⁴⁴

Az egyszerű gyanú problémájából fakad, hogy azon célok esetén, amelyek feltételezik a bűncselekményi egyszerű gyanú meglétét ki, és mi alapján dönti el, hogy titkos információgyűjtésre vagy nyomozás elrendelésére kerül sor.

Az ilyen jellegű döntéseknek nem szabad rendvédelmi szervnél maradni, hiszen igazságszolgáltatási kihatása van és ezzel a hatalommegosztás elve szenved csorbát. A mérlegelési jogkörök szűkítését és annak a végrehajtó hatalomtól független, lehetőleg bírói szervnél történő telepítését az EJEB is megfogalmazta.¹⁴⁵ *Paczolay Péter* az Alkotmánybíróság 32/2013. (V.22.) számú határozatához fűzött különvéleményében le is fektette, hogy a nemzetbiztonsági érdek és az egyéni alapjog ütközésének jogállami feloldására a politikai értékelés elfogadhatatlan. Véleményem szerint éppúgy igaz ez az állami büntetőigény érvényesítésének, érvényesíthetőségének eldöntése kapcsán is.

¹⁴¹ Rtv. 15.§ (1)-(2) bek.

¹⁴² BEJ CZI ALEXA: *Titkos információgyűjtés vs. jogállam*. 16. p.

¹⁴³ BEJ CZI 2010, 327. p.

¹⁴⁴ BEJ CZI 2010, 328. p.

¹⁴⁵ Case of Kopp v. Switzerland 25/03/1998. (Application no. 23224/94.); Case of Valenzuela Contreras v. Spain 30/07/1998. (Application no. 27671/95.)

Ugyan a rendőrség nem politikai szerv, de az államigazgatás része, jogi értelemben nem független és nem pártatlan.¹⁴⁶

2.6. Eszközalkalmazás megszüntetése, érdektelen adatok megsemmisítése

Garanciális szabály, hogy a Rtv. rendelkezik az eszközalkalmazás megszüntetésének kötelező eseteiről.¹⁴⁷ Ám ezt csak a különleges eszközök tekintetében teszi meg, ebből kettő – az engedélyezett idő és a sürgősségi elrendelés esetén az utólagos bírói engedély hiánya – belső engedélyköteles eszközök esetén nem is lenne értelmezhető. A megszüntetés esete továbbá, ha a titkos információgyűjtés engedélyben megjelölt célját elérte, vagy nyilvánvaló, hogy a további alkalmazásától nem várható eredmény.¹⁴⁸ Abban az esetben, ha a belső engedélyköteles eszközöket a törvény ügyészi engedélyhez köti, szükséges a megszüntetési okokat is kiterjeszteni rájuk. A Rtv. megszüntetést haladéktalansághoz köti (ugyanúgy, mint a Be. a titkos adatszerzését), nem objektív időtartamhoz. A haladéktalanság értelmezésének problematikájára a titkos információgyűjtés eredményének felhasználása körében térek ki. A megszüntetésről a nyomozóhatóság vezetője dönt, amiről az engedélyezőt nem kell értesítenie.

A törvény a megszüntetés azon esetkörüire, amikor a sürgősségi elrendelést a bíró utólag nem engedélyezte, a törvény az információ haladéktalan megsemmisítését írja elő, hiszen ebben az esetben a végrehajtás törvényes alapja hiányzik. Ha a megszüntetésre nem kerülne sor, akkor a Be. 78. § (4) bekezdés (jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulája) I. fordulata szerinti bűncselekmény útján beszerzett jogellenes bizonyítékként kirekesztésre kerülne, hiszen az engedély nélkül végzett titkos információgyűjtést az állam büntetni rendeli. Ennek elvi lehetősége azonban csekély, hiszen az eredmény felhasználását ügyészi indítvány esetén a nyomozási bíró engedélyezi, az alkalmazás tényét pedig a törvényszék elnöke igazolja, ennek során pedig az engedély hiánya kiütközne.

Az Rtv. félreérthetően fogalmaz a megfigyelés szempontjából érdektelen adatok, ügyben nem érintett személyek adatait megsemmisítésével kapcsolatban, amikor azt nyolc napos határidőhöz köti a különleges eszközzel végzett megfigyelés befejezésétől számítva, hiszen a lehallgatás során is keletkeznek érdektelen információk, amiket kötelező megsemmisíteni. A megfigyelés kifejezést azonban csak a magánlakás vonatkozásában használja. A bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és vele kapcsolatban lévő személy, jármű, esemény külső engedély nélküli megfigyelése, kép-és hangfelvétel rögzítése során felmerült illetve más eszközökkel beszerzett érdektelen adatok megsemmisítését a törvény nem írja elő.

A különleges eszközök közül a postai küldemény, valamint beazonosítható személyhez kötött zárt küldemény felbontása, ellenőrzése, tartalmának rögzítése, az EHSZ útján továbbított kommunikáció tartalmának megismerése, rögzítése, valamint

¹⁴⁶ A közigazgatás – kiváltképp a központi - szervezetrendszerébe tartozó hatóságok nem függetlenek és nem pártatlanok. Case of Kopp v. Switzerland 25/03/1998. (Application no. 23224/94.)

¹⁴⁷ EJEK által megfogalmazott minimum követelmény. Lásd. Case of Valenzuela Contreras v. Spain 30/07/1998. (Application no. 27671/95.)

¹⁴⁸ Rtv. 73.§ (1) bek.

a számítástechnikai eszköz vagy rendszer útján továbbított, vagy azon tárolt adat megismerése, rögzítése esetén az beavatkozással nyilvánvalóan nem érintett személyekre vonatkozó adatokat a végző szervnek haladéktalanul meg kell semmisíteni, azok a továbbiakban nem kezelhetők és nem használhatók fel.¹⁴⁹ Ez a megfogalmazás nem normatív, hiszen a titkos információgyűjtés látókörébe kerülhet az engedélyben nem szereplő, kívülálló személy is. Érintett tehát nem csak az intézkedéssel célzott személy, hanem a bűnüldözés szempontjából érdektelen harmadik személy is. Vagyis az érintetti kör magában foglalja mindazokat a személyeket, akiknek magánszféráját a titkos eszközök alkalmazása érinti.¹⁵⁰ A helyes megfogalmazás az lenne, hogy a „beavatkozással nyilvánvalóan nem célzott” személyekre vonatkozó jelentéktelen adatokat haladéktalanul meg kell semmisíteni.

2.7. Büntetőeljárás célú titkos információgyűjtés eredményének felhasználás – anyagi feltételek

Büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználni kizárólag a bűnüldözési célú külső engedélyköteles, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok által a nem bűnüldözési célból folytatott, a Nbtv. 56.§-a alapján végzett külső engedélyköteles titkos információgyűjtés eredményét lehet. A Be. a titkos információgyűjtés eredményének felhasználását szigorúbb feltételek mellett engedi, mint a titkos adatszerzés során beszerzett bizonyíték felhasználását, ennek oka, alkalmazása a büntetőeljárás előtt történik, amelynek során az ügyészi kontroll és a büntetőeljárás garanciái nem érvényesülnek.

A titkos információgyűjtés eredményének bizonyítékként felhasználhatóságával kapcsolatban többlet kritérium, hogy a titkos adatszerzés – a Be.-ben meghatározott – tárgyi feltételének meg kell felelni, ami alapján a titkos információgyűjtés során beszerzett adat olyan bűncselekmény vonatkozásában szolgáljon bizonyítékként, amelynek tekintetében a Be. a titkos adatszerzés elrendelését is lehetővé teszi.¹⁵¹ Az Rtv. és a Be. elrendelés alapjául szolgáló bűncselekmények átfedik egymást.

A felhasználás további feltétele, hogy a titkos információgyűjtés befejezését követően az engedélyt kérő szerv a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően feljelentési kötelezettségének vagy a nyomozás elrendelésének nyomban köteles eleget tenni.¹⁵²

A 2013. évi CLXXXVI. törvénymódosítás előtt a Be. az eredmény felhasználásnál a haladéktalanság kifejezést használta. A haladéktalanságot nem a bűncselekmény befejezésétől kell számítani, azt mindig az eszközhasználat utolsó részselekmény befejezésétől kezdődően az adathalmaz értékeléséhez szükséges időt figyelembe véve kell megállapítani. A Be. úgy fogalmaz, hogy a büntetőeljárás megindításának feltételeinek megállapításától számítva nyomban kell eleget tenni a kötelezettségnek. A gyakorlatban a haladéktalanság időbeli behatárolása komoly problémát okoz, hiszen néhány bíróság a polgári jogi nyolc–tizenöt napos határidőkhöz próbálta kötni, s ezzel kizárta a releváns

¹⁴⁹ Rtv. 69.§ (2) bek.

¹⁵⁰ BODOR 2012. ET.AL. Be. 202.§-ához fűzött magyarázata.

¹⁵¹ Be. 206/A. § (1) bek. a) pont.

¹⁵² Be. 206/A. § (2) bek. b) pont.

bizonyítékok nagy részét, más bíróságok pedig két-három hónapos időközt is szubsumálnak a haladéktalanság-nyombaniság fogalom alá.

A haladéktalanság szó jelentése késedelmet, halogatást nem tűrő, azonnal elvégzendő.¹⁵³ Ezzel szemben a Kúria úgy foglalt állást, hogy a haladéktalanság nem jelent azonnaliságot, ezzel ellentétes jelentéstartalmat adva a szónak. A haladéktalanság vizsgálatának szempontjait a Kúria a 74/2009. Bkv. 3. pontjában adja meg, ezzel az iránymutatással kiküszöbölte a normavilágosságon esett csorbát.

Eszerint a haladéktalanság vizsgálatakor figyelembe kell azt venni, hogy a NBSZ nagy mennyiségű „nyers” anyagot ad át a titkos információgyűjtést végző szervnek (megkereső), akinek a ki kell szűrni és megsemmisíteni az adott ügy szempontjából érdektelen illetve az ügyben nem érintett személyekre vonatkozó adatokat. A megsemmisítésre az Rtv. – hasonlóan a titkos adatszerzés esetén a Be. – nyolc naptári napos határidőt enged, de kizárólag a különleges eszközzel történő megfigyelés esetén, annak befejezésétől számítva.¹⁵⁴ Tehát megfigyelés esetén az átadást követő nyolc napon belül a hatóság biztosan nem eshet késedelembe a feljelentési kötelezettséggel összefüggésben. Ha egy óriási adatmennyiségből az érdektelen adatok kiszűrése és megsemmisítése belefér a nyolc napba, a mérlegelés semmiképpen sem tarthat el két-három hónapig, éppen ezért fontos lenne ésszerű időkorlátját szabni. A többi – küldemény, EHSZ útján továbbított kommunikáció megismerése, rögzítése és az online házkutatás – külső engedélyköteles eszköz alkalmazása során begyűjtött irreleváns adatok megsemmisítését a haladéktalansághoz köti. Ami azért is érdekes, mert a feljelentés megtétele vagy nyomozás megindításának haladéktalanságában magába foglaltatik a megsemmisítés haladéktalansága is, ami nagyon nehezen behatárolható időközt eredményez.

A szűrés után gondos mérlegelés alapján állást kell foglalni abban a kérdésben, hogy a releváns adatok elegendőek-e ahhoz, hogy Be.-ben meghatározott és az engedélyben feltüntetett bűncselekmények egyszerű gyanúját megalapozzák, az adatok alapján a bűncselekmény kapcsolatba hozható-e engedélyben megjelölt személlyel illetve más személyek vonatkozásában bizonyítására felhasználhatók-e.¹⁵⁵ Ehhez a mérlegeléshez össze kell vetni az összes beszerzett bizonyítékot, ideértve azokat, amik eleve a hatóság rendelkezésére álltak, vagy amelyeket belső engedélyköteles eszközök igénybe vételével szereztek be. „Csak az elemzést követően kerülhet a titkos információgyűjtést végző hatóság abba a helyzetbe, hogy állást foglaljon a feljelentés megtételének a szükségességéről. Az ehhez szükséges megfontolás időtartamát a haladéktalanság követelménye szempontjából értelemszerűen figyelembe kell venni.”¹⁵⁶ A megfontolás szükséges idejét befolyásoló tényező az ügy terjedelme, a bűncselekmény jellege, bonyolultsága, a szóba jöhető elkövetők eltérő száma, a – titkos és nyílt eszközökkel – beszerzett bizonyítékok mennyisége, összevetése. Véleményem szerint azonban figyelembe kellene venni azt is, hogy a feljogosított nyomozó hatóság milyen személyi kapacitással végzi a titkos információgyűjtést és az adatszűrést.

¹⁵³ PUSZTAI 2010, 364. p.

¹⁵⁴ Rtv. 73.§ (3) bek.

¹⁵⁵ 74/2009. Bkv.

¹⁵⁶ 74/2009. Bkv.

A Bkv. meghozatalakor nem szerepelt a nyolc napos határidő az Rtv.-ben, ami kissé behatárolja a haladéktalanság időbeli kereteit a különleges eszközzel végzett megfigyelés tekintetében. A szűrés után már csak tört része marad a kapott adatmennyiségnek, amit gondosan ki kell értékelni. Hosszú ideig tartó, folyamatos információszerzés során indokolt lehet a már megszerzett anyag folyamatos továbbítása a megkereső hatóság részére, és a folyamatos szűrése, a nyilvánvalóan irreleváns információk törlése, a releváns adatok értékelése a végrehajtás folyamán, a mihamarabbi nyomozás megindítása vagy az eszközalkalmazás megszüntetése érdekében. A folyamatos szűréssel megvalósulna az az elgondolás, hogy a nyomozóhatóság már akár az engedélyezett időszak alatt a releváns információk értékelésével eljusson a nyomozásról való döntéshez. Ezzel kapcsolatban azonban felmerülhet olyan eset, hogy az eszközalkalmazás során, annak céljából érdektelennek tartott adatot kiszűrnek, míg az akkor relevánsnak hitt adatot megtartanak. Vagyis, gyakorlati szempontból a folyamatos szűrés célszerű lehet a nyilvánvalóan érdektelen személyek adataival kapcsolatban, de a lényeges - lényegtelen információk megállapítására nem. A hosszabb ideig tartó eszközalkalmazások során – például telefonlehallgatás, megfigyelés – általában rendelkezésre kell állnia nagyobb begyűjtött adatmennyiségnek ahhoz, hogy biztosan megállapíthatóak és összevethetőek legyenek az ügy szempontjából bizonyító erejű információk. Az „nyomban” kifejezés ugyanúgy magába foglalja az áttétel – szűrés – mérlegelés stádiumait, vagyis tartalmilag megfelel a haladéktalanságnak.

Fontos kiemelni, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok bűncselekményi felderítésre vonatkozó feladatainak ellátása körében a Nbtv. nem ír elő feljelentési kötelezettséget. Abban az esetben, ha a szolgálatok a gyanú vagy megalapozott gyanú fennállta esetén feljelentést kívánnak tenni, és a titkos információgyűjtés eredményét fel kívánják használni, kötelesek a Be. nyombaniségra vonatkozó előírására figyelemmel lenni.¹⁵⁷

A haladéktalanság megsértése esetén bíróság a titkos információgyűjtés eredményét nem értékelheti. Véleményem szerint az eredményt ebben az esetben nem a generálklauzula II. fordulója – más tiltott módon beszerzés – alapján zárja ki a bizonyítékok köréből, hiszen itt a bizonyítási eszköz nem vált jogellenessé. Ez esetben a felhasználás törvényi feltétele, vagyis a bizonyítékként való felhasználás törvényi alapja hiányzik, emiatt a bizonyítási eszközt a bíróság – okának megjelölésével – mellőzni köteles, hiszen a kizárás csak akkor alkalmazható, ha a jelentés okirati bizonyítási eszközkénti minősége megállapítható. Tehát itt nem arról van szó, hogy a bizonyítási eszköz beszerzésének módja jogellenes, hanem a bizonyítási eszközzé „válás” feltételeinek nem teljesítése miatt értékelhetetlen az eredmény. Ehhez azonban a Be. 206/A.§-ában meghatározott feltételeknek együttesen fenn kell állnia, ugyanis, ha ezek hiányoznak, törvényi feltétel hiányában a jelentés figyelembe se vehető. Ha a bíróság ennek ellenére mégis felhasználja, azzal eljárásjogi szabályt sért, – a Be. 78. § (4) bek. szerinti más tiltott módon, a Be. 206/A.§ (1) bek. b) pontjában meghatározott törvényi feltétel megsértése a bíróság részéről – ami súlyosságának értékelése a fellebbviteli bíróság feladata. Abban az esetben viszont, ha az ügydöntő határozat jogerőre emelkedik felülvizsgálata kizárt¹⁵⁸ – függetlenül a hivatkozás alaposságától vagy alaptalanságától – azon okból,

¹⁵⁷ Be. 206/A. §.

¹⁵⁸ Be. 416.§ (1) bek. c) pont; 421.§ (2) bek.; 423.§ (1) bek.

hogy a titkos információgyűjtés eredményét a büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználták, jöllehet, az engedélyt kérő szerv nem tett eleget a haladéktalanság követelményének.¹⁵⁹ Ez a szabály a nyombaniságra is alkalmazandó.¹⁶⁰

A jogalkotó észlelte az értelmezési problémát, ezért a haladéktalanság kifejezést nyombaniságra cserélte. A nyomban szó jelentése szerint a szóban forgó eseményekhez, cselekvéshez viszonyítva a legközelebbi időben, közvetlenül valami után jelent.¹⁶¹ Az értelmező szótár újabb kiadása az azonnalisággal párosítja.¹⁶²

A fogalom csere nem oldotta meg az értelmezési (mérlegelési) nehézséget,¹⁶³ és leginkább azért nem célszerű, mert az Rtv., Navtv. és a Be. a titkos eszközök alkalmazásának megszüntetését, valamint a halaszthatatlan elrendelés utólagos engedélye iránti indítvány elutasítása esetén az így beszerzett adatok törlését továbbra is a haladéktalansághoz köti. Ezzel az eltérő fogalomhasználattal még inkább megtörik a szabályozáson belüli harmónia, hiszen úgy tűnhet, mintha a jogalkotó fokozatbeli különbséget állítana fel, és a nyomban az – értelmező szótár szerinti – „azonnal”-al azonos, vagy közel azonos jelentéstartalommal bírna, míg a haladéktalanság időben tágabb időintervallumot ölelne fel.

A titkos információgyűjtés eredménye felhasználásának harmadik kritériuma, hogy a titkos adatszerzés – igen tág – szükségességi követelményének meg kell felelni. A nem bűnüldözési célú külső engedélyköteles eszközök esetén ez nem jelenthez gondot, hiszen az Nbtv. *ultima ratio*hoz köti az titkos információgyűjtés lehetőségét.

2.8. Felhasználás alaki feltételei

A nyomozás elrendelésével egyidejűleg értesíteni kell az ügyészt a külön törvény alapján bíró által engedélyezett titkos információgyűjtés tényéről és tartalmáról.¹⁶⁴ Garanciális szabály, hogy az információgyűjtés tényéről a törvényszék elnöke igazolást állít ki, melyben megjelöli a bíróság nevét, ügy számát, érintettek nevét, az ügy tárgyát, valamint engedély illetve az iránti előterjesztés keretét.¹⁶⁵ A Rtv. egyébként nem írja elő, hogy a titkos információgyűjtés végrehajtásáról okiratba kellene foglalni és az ügyésznek átadni.

Ha az ügyész a titkos információgyűjtés eredményét bizonyítékként fel kívánja használni a nyomozási bírónál ez irányú indítványt tesz, aminek tárgyában végzéssel dönt. A Be. nem zárja ki a jogorvoslat lehetőségét a nyomozási bíró az eredmény bizonyítékként felhasználás tárgyában hozott végzése ellen.¹⁶⁶ Kérdésként felmerülhet, hogy a bíróság, mivel jogosult hivatalból is bizonyítást elrendelni,¹⁶⁷ kezdeményezheti-e az

¹⁵⁹ BH2012.186.

¹⁶⁰ Be. 206/A.§ (1) bek. b) pont.

¹⁶¹ BÁRCZI GÉZA – ORSZÁGH LÁSZLÓ: *A magyar nyelv értelmező szótára*. Ötödik kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 301. p.

¹⁶² PUSZTAI 2010, 758. p.

¹⁶³ TÓTH MIHÁLY: *Néhány időszzerű garanciális kérdés a titkos nyomozati (felderítési) eszközök eredményének felhasználhatósága köréből*. Büntetőjogi Szemle, 2016/1–2. 94. p.

¹⁶⁴ A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 142.§ (1) bek.

¹⁶⁵ Be. 206/A.§ (5) bek.

¹⁶⁶ Be. 206/A.§ (4) bek., Be. 207.§ (2) bek. b) pont, Be. 215.§ (4) bek.

¹⁶⁷ Be. 75.§ (1) bek.

eredmény nyílttá tételét és a felhasználást. Vagyis az ügyben eljáró bíró jogosult-e a nyílttá nem tett titkos információgyűjtés eredményét a peranyag részévé tenni, ha úgy ítéli meg, hogy az a döntés szempontjából releváns információkat tartalmaz.¹⁶⁸ Erre vonatkozóan a Be. nem tartalmaz rendelkezést. Mivel a Be. rendelkezéseit megszorítóan kell értelmezni, a hatályos szabályozás szerint kizárólag az ügyész jogosult „szemezgetni” a bizonyítékok közül, a védelmet sem teljes megismerési, sem nyílttá tétel kezdeményezési jog nem illeti meg. KENESE ATTILA szerint ennek a lehetőségnek a biztosítása azért fontos, mert garanciát jelenthet arra, hogy a perbíró a titkos felderítés során szerzett valamennyi számára relevánsnak ítélt bizonyítékot felhasználhassa. Ez a garancia ellensúlyozza a fegyveregyenlőség elvének sérelmét. A joggyakorlat alapján is megállapítható, hogy jelenleg a perbíró nem jogosult titkos információgyűjtés eredményének hivatalból történő felhasználását kezdeményezni. A Pest Megyei Bíróság ítéletében a vádlottak vonatkozásában jogszerűen végzet titkos információgyűjtés eredményét ügyészi indítvány és nyomozási bírói határozat hiánya ellenére használta fel. A Fővárosi Ítéltábla¹⁶⁹ megállapította, hogy a bíróság hivatalból való bizonyítása megvalósította a „más tiltott módon” történő beszerzést, hiszen a bizonyíték felhasználásának törvényes alapja hiányzott. A Pécsi Ítéltábla kifejtette, hogy „a titkos információgyűjtés gyakori sajátossága, hogy azok befejezését követően a szolgáltatást végző szerv nagy mennyiségű információt ad át a megrendelőnek, köztük olyan adatokat is [...] amelyek teljességgel érdektelenek. Ezt követően már az ügyész viseli annak kockázatát, ha a beszerzett információk indokolatlanul széles körű szűrése és megsemmisítése folytán nem marad elegendő adat a vád tárgyává tett cselekmény bizonyítására. A bíróság pusztán a rendelkezésre bocsátott bizonyítékok felhasználhatóságát és törvényességét vizsgálhatja [...] a titkos adatszerzés vagy titkos információgyűjtés nyílttá nem tett, korábban kiszűrt vagy megsemmisített részleteinek az átadására hívja fel az ügyészt.”¹⁷⁰

„A bizonyítás során a bíróságnak a tényállás alapos és hiánytalan, valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni.”¹⁷¹ A fenti ítéletekkel ellentétben a Győri Ítéltábla arra az álláspontra jutott, hogy az perbírónak nem lehet kevesebb jogosultsága, mint a nyomozási bírónak vagy az ügyésznek.¹⁷² Osztotta az első fokon eljáró bíróság érvelését, miszerint a fegyveregyenlőség súlyos sérelmét jelentené, ha kizárólag az ügyész döntésétől függene, hogy a titkos információgyűjtés mely részét teszi nyílttá a jogosult és ezáltal megválasztja, hogy mely bizonyítékokat visz a bíróság elé. A nyomozási bíró és az ügyész külön engedély nélkül jogosult megismerni az információgyűjtés során beszerzett összes – minősített – adatot, ebből fakadóan az ügyben eljáró bíró is jogosult a titkos információgyűjtés során törvényes úton beszerzett bizonyítékokat megismerni és kezdeményezni a nyílttá tételük a tárgyalási szakban.¹⁷³ A megismerés jogosultsága a beszerzés törvényességének vizsgálatát is elősegíti.

¹⁶⁸ KENESE ATTILA: *A titkos információgyűjtés és adatszerzés alkalmazása és eredményének felhasználása során felmerülő jogértelmezési kérdések a bírósági gyakorlat tükrében*. Jogi Fórum Publikáció, 2013. 16. p.

¹⁶⁹ A Fővárosi Ítéltábla 3. Bf.217/2007/11. számú ítélete.

¹⁷⁰ Pécsi Ítéltábla Bf.II.44/2013/36. számú ítélete.

¹⁷¹ Be. 75.§(1) bek.

¹⁷² Győri Ítéltábla: Bf.86/2011/86. számú ítélete.

¹⁷³ KENESE ATTILA 2013., 28. p.

Véleményem szerint garanciális szempontból előremutató – és az felhasználást megkönnyítő – elgondolás, hogy a perbíró kezdeményezhesse az eredmény nyílttá tételét, de a gyakorlatban mindaddig nem valósítható meg, amíg a Be. 206/A.§-a akként rendelkezik, hogy az eredmény felhasználásának indítványozása az ügyész hatáskörébe tartozik, és a nyomozási bírót kizárólag az ő indítványa alapján dönthet e körben. Ráadásul a nyomozási bírót sem lehet megkerülni, és a titokgazdától nyílttá tételt kérve közvetlenül a peranyag részévé tenni az eredményt.

3. Titkos adatszerzés

3.1. Általános és konkrét célja

A titkos adatszerzés célja egy szűkebb bűnüldözési tartomány: az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében történő megismerés,¹⁷⁴ de már erőteljesebben jelenik meg az állami igazságszolgáltatás érvényesítése. Titkos adatszerzés során a cél a szükséges perrendszertű bizonyítékok felkutatása, a megalapozott gyanú bizonyítása, végső soron a büntetőjogi felelősség megállapítására irányul.

A célok megkülönböztetése indokolatlannak tűnhet, hiszen például bűncselekmény megszakítása, megakadályozása ugyanúgy felmerülhet az adott ügyben folyó nyomozás során is, amellyel kapcsolatban a titkos eszközök eredményre vezetőbbek lehetnek, mint a nyílt nyomozás eszközei. Azonban az ügyben felmerülő újabb bűncselekményre utaló információ – a személyi konnexitás ellenére – újabb nyomozást helyez a kilátásba. Vagyis ha adott személlyel szemben folyik a nyomozás, és információ merül fel arra vonatkozóan, hogy újabb bűncselekményt készül elkövetni, az az újabb bűncselekmény újabb nyomozást fog eredményezni. Tehát ilyenkor titkos információgyűjtést kell elrendelni a megelőzés, megakadályozás vagy megszakítás érdekében.

3.2. A titkos adatszerzés eszközei

A külső engedélyköteles titkos információgyűjtés és adatszerzés eszközei egy ponton különböznek, míg előbbi során magánlakás az érintett tudta nélkül átkutatható, az észlelteknél technikai eszközzel rögzíthetők, addig az utóbbi esetén erre nincs lehetőség. Egyes szerzők a miniszteri indokolással egyezően ezt azzal magyarázzák, hogy a nyomozás során megnyílik a házkutatás lehetősége, így e nyílt kényszerintézkedés alkalmazandó a továbbiakban, mivel a nyomozás során a célszemély már terhelti jogosultságokkal bír, és a fegyveregyenlőség elvét sértene a leplezett kutatás.¹⁷⁵

Nyíri Sándor szerint a hatóságtól a nyomozás során elvárható, hogy annyi adat legyen a birtokában, ami alapján a Be. szerinti házkutatást alkalmazni tudja, ráadásul a nyílt módszerekkel beszerzett bizonyíték megbízhatóbb.¹⁷⁶ Kiss László kiegészíti az

¹⁷⁴ Be. 200. § (1) bek.

¹⁷⁵ Vö. NYÍRI 2000, KISS 2009, GÁBRI 2015.

¹⁷⁶ NYÍRI SÁNDOR: *A titkos adatszerzés*. BM Kiadó, Budapest, 2000. 108. p.

előbbi véleményt azzal, hogy a Be. lehetővé teszi a nyílt házkutatásról szóló előzetes értesítés elmaradását, ami lehetetlenné teszi, hogy az érintett arra felkészüljön. Emellett a Rtv. lehetővé teszi magánlakás megfigyelését, amely alkalmazásával a házkutatás végrehajtásához – előkészítés, tervezés, időzítés – szükséges információk az érintett tudta nélkül beszerezhetők, tehát „a két törvény nyújtotta lehetőség kombinációjával megakadályozható, hogy az érintett személy a házkutatás eredményét megghiúsítsa.”¹⁷⁷

Mások szerint a jogalkotó súlyos mulasztására vezethető vissza, és a lehető legrövidebb időn belül pótolni kell.¹⁷⁸ Úgy vélem, hogy a fegyveregyenlőség sérelmével, hiszen azt a titkos adatszerzés összes eszköze sérti pont amiatt, mert az érintett személy nincs tudatában azok alkalmazásának, nem lehet jelen a végrehajtás során, így a védelem nem képes reagálni rájuk. A magánlakás titkos átkutatásának kihagyása a Be.-ből azzal sem magyarázható, hogy a nyomozás során már biztosítja a Be. a házkutatás lehetőségét. Véleményem szerint azért maradt ki az említett eszköz az eljárási kódexből, mert a házkutatást a jogalkotó kényszerintézkedésként szabályozza, amelynek alkalmazásához az arányosság és fokozatosság követelményének érvényesülését írja elő generálisan.¹⁷⁹ Ha a Be. a titkos adatszerzés körében szabályozná a magánlakás titkos átkutatásának eszközét, azzal az az abszurd helyzet állna elő, hogy míg a nyílt kényszerintézkedéshez többletgaranciát csatol, addig a súlyosabb alapjogi beavatkozást eredményező kényszerintézkedés-jelleget magában hordozó titkos felderítési módszer alkalmazásánál ezt a többletelemet nem kívánja meg.

Véleményem szerint a magánlakás titkos átkutatásának lehetőségére a nyomozás során is szükség van, hiszen a különleges eszközök már nem alkalmazhatóak a büntetőeljárás megindításától kezdve, viszont ezen eszközök titkosságának indoka nem merül ki abban, hogy az érintett ne tudja megghiúsítani a felderítést. Ezen eszközök létének indoka, hogy az állam a bonyolult, nehezen felderíthető és nehezen bizonyítható bűncselekmények esetén is érvényesíteni tudja büntetőjogi igényét. Ilyenek leginkább a szervezett bűnözéshez kapcsolódó, valamint a konszenzuális, konspiratív jellegű deliktumok, ahol nincs természetes személy passzív alany, és az elkövetők közötti szoros szándékegység megtörhetetlen, a nyílt eszközökkel való felderítés ellehetetlenül. Ilyen esetben egy házkutatás eredménye adott személlyel szemben eredményes lehet, de megindíthat egy olyan láncolatot, aminek eredményeképp a többi elkövető a kényszerintézkedés tudomásszerzésével megghiúsítja a teljes körű felderítés és bizonyítás lehetőségét.

3.3. Titkos adatszerzés időkerete

A nyomozás megindítását megelőzően folytatott külső – igazságügyi miniszteri vagy bírói – engedélyhez kötött titkos információgyűjtést a nyomozás elrendelésével meg kell szüntetni, s a továbbiakban csak újabb engedély alapján titkos adatszerzésként alkalmazható.¹⁸⁰

¹⁷⁷ KISS LÁSZLÓ: *A titkos adatgyűjtés szerepe a büntetőeljárásban, különös tekintettel az Európai Unió keretében folytatott együttműködésre*. PhD értekezés, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Déák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2009. 93. p.

¹⁷⁸ FEKECS GYULA: *Titkos információgyűjtés, vagy titkos adatszerzés?* Belügyi Szemle, 2005/6. 50. p.

¹⁷⁹ Be. 60.§ (2) bek.

¹⁸⁰ Be. 200.§ (4) bek.

Titkos adatszerzés legfeljebb kilencven napra rendelhető el, ismételt indítványra egy alkalommal legfeljebb kilencven nappal meghosszabbítható.¹⁸¹ Ez a megfogalmazás elsősre egyértelműnek tűnhet, de ha közelebbről vizsgáljuk egyáltalán nem normavilágos. A törvényszövegből ugyanis nem derül ki, hogy adott személlyel szemben, ha letelik a száznolcva nap, és felmerül az eszközalkalmazásra vonatkozó újabb igény, ismételten indítványozható-e, és ezáltal ismételten megnyílhat-e az újabb száznolcva napos alkalmazási lehetőség ugyanazzal a személlyel szemben esetleg más eszköz vonatkozásában. A Debreceni Ítéltábla a Bf.II.357/2009/28. számú ítéletében úgy foglalt állást, hogy egynél többszöri meghosszabbításra ugyan nincs lehetőség, újabb engedély kérésére más módszer tekintetében viszont igen, és ezzel az új módszer vonatkozásában ismételten megnyílnak a határidők.¹⁸² Tisztázandó kérdés tehát, hogy a legfeljebb kilencven nap és egyszeri hosszabbítás adott személlyel szemben, adott eszközre vagy adott ügy vonatkozásában érti-e a Be. Vagyis az e a célja a jogalkotónak, hogy adott személlyel szemben vagy adott eszköz vonatkozásában száznolcva napnál tovább ne lehessen alkalmazni a titkos felderítést, vagy az, hogy az adott ügy vonatkozásában a nyomozás elhúzódnását megakadályozza. Ennek a kérdésnek a megválaszolása azért kardinális, mert több terheltes ügyben komoly problémát okozhat az időkorlát hatókörének értelmezése.

Álláspontom szerint az időkorlát mint garancia megléte az érintett személy alapjogaiba való beavatkozás minimálisra szorítását célozza.¹⁸³ Semmiképp sem értelmezhető úgy, hogy újabb engedély iránti indítvánnyal ismételten előlről indul a határidő. Ellenkező esetben adott személlyel szemben az összes eszköz alkalmazását újabb és újabb engedély alapján el lehetne rendelni kilencven napra, s azokat újabb kilencven nappal meg lehetne hosszabbítani.¹⁸⁴

Az adatszerzés ideje illetve meghosszabbítása ahhoz a személyhez kötődik, akivel szemben azt a nyomozási bíró engedélyezte. Abban az esetben, ha az ügy folyamán az ügyész újabb személlyel szemben indítványoz titkos adatszerzést, és az kihatna olyan személyre, akivel szemben már kimerítették az adatszerzés törvényi időtartamát, az indítvány pusztán ezen indokból nem utasítható el. Azonban az újabb adatszerzés végrehajtása során az ilyen személyekkel szemben felmerülő újabb bizonyítási eszközök nem használhatók fel.¹⁸⁵ Ez azt erősíti, hogy adott személy vonatkozásában kell értelmezni a kilencven napos határidőt.

Az sem világos, hogy lehetőség van-e a meghosszabbításban más eszköz alkalmazására áttérni, vagy ha nyilvánvalóvá válik, hogy az engedélyezett eszközzel eredmény nem várható és az alkalmazását megszüntetik, akkor lehetőség van-e újabb engedélyt indítványozni változatlan tényállás és személy ellen, más eszközre vonatkozóan. A Be. szűkszavúan rendelkezik a határidőről és annak meghosszabbításáról, és mivel nem

¹⁸¹ Be. 203.§ (5) bek.

¹⁸² GÁBRI ANGÉLA: *Titkos adatszerzés a hatékony bűnüldözés szolgálatában*. Büntetőjogi Szemle, 2015/3. 54. p.

¹⁸³ Az EJEK ítéleteiben következetesen a jogállamiság biztosítékaként minimum követelményként írja elő a belső, hozzáférhető jogi bázisban szabályozott, normavilágosan előírt beavatkozásra vonatkozó maximális időtartamot. Pl. Case of Valenzuela Contreras v. Spain 30/07/1998. (Application no. 27671/95.)

¹⁸⁴ Ebben az esetben a nyomozás lefolytatására előírt határidők sem szabnának gátat a korlátlan alkalmazásnak, hiszen a nyomozás két éven túli - legfőbb ügyész általi - meghosszabbítására a Be. lehetőséget biztosít.

¹⁸⁵ BH 2016.8.200.

tartalmaz semmilyen rendelkezést az engedély kiterjesztésére, vagy az újabb engedély lehetőségére, véleményem szerint erre nincs lehetőség. Pedig a gyakorlatban bekövetkezhetnek olyan előre nem látott váratlan események, körülmények, mellyel a nyomozóhatóság az engedély indítványozásakor nem számolhatott, és az eszköz alkalmazás eredményességére kihatással vannak. A hatályos szabályozásból hiányzik annak lehetősége, hogy indokolt esetben az engedélyt kérő indítványozhassa az eszközalkalmazás kiterjesztését, eszközről más eszközre történő áttérést. Ebben az esetben a Be.-nek rendelkeznie kellene a határidők beszámításáról, hogy véletlenül se induljanak újra a határidők az új eszközre áttéréssel.

A gyakorlatban előforduló kérdés, hogy az iratok ismertetése után az ügyész további nyomozási cselekményt végez vagy végzését rendeli el, az újabb iratismertetésig lehetőség van-e az adatszerzés további végrehajtására. A Be. ennek lehetőségét nem zárja ki, de a gyakorlatban nem jellemző az, hogy az engedélyezett határidő letelte előtt befejezik az eszközhasználatot, az ügy iratait ismertetik, majd az ügyész az adatszerzés folytatásáról rendelkezik, hiszen ezzel az alkalmazás hatékonysága szenvedhet csorbát.

3.4. Érintettek köre

A Be. alapján a nyomozás során titkos felderítés már csak a Be.-ben meghatározott konkrét személyekkel szemben folytatható. Az érintettek körébe nem csak az titkos felderítéssel célzott személy tartozik, hanem mindenki, akit a beavatkozás érint. Tehát az adatszerzésnek kívülálló, az engedélyben nem szereplő, az alkalmazással elkerülhetetlenül érintettje is lehet, ez az eszközalkalmazásnak nem akadálya.¹⁸⁶ Velük kapcsolatban begyűjtött adatokat, információkat haladéktalanul meg kell semmisíteni, feltéve, ha nem merül fel az elkövetővel szembeni bűnös kapcsolattartása. A titkos adatszerzés elsődlegesen azzal a személlyel szemben alkalmazható, akit a bűncselekmény elkövetésének megalapozott (gyanúsított) vagy – a nyomozás addigi adatai alapján – egyszerű gyanúja terhel. Azzal a személlyel szemben, akit a bűncselekmény elkövetésének egyszerű gyanúja terhel – újabb engedély alapján – csak akkor folytatható adatszerzés, ha az ügyben a nyomozást megalapozottan gyanúsítható más személy ellen vagy ismeretlen tettes ellen már megindították. Ellenkező esetben az Rtv. szerinti titkos információgyűjtés szabályait kell alkalmazni.

A bűncselekmény elkövetésével a nyomozás addigi alapján gyanúsítható személy lehet az is, akivel szemben fokozottan valószínűsíthető az adott bűncselekmény elkövetése, de a gyanúsítást még nem közölte vele a nyomozóhatóság.¹⁸⁷ Ez előfordulhat, ha gyanúsítás közlésének akadálya az, hogy az érintett személy kiléte ismeretlen és az adatszerzés a tartózkodási hely megállapítását célozza. Garanciális szabály, hogy a Be. ezen személyek kapcsolatrendszerébe tartozó személyek titkos eszközökkel történő vizsgálatát nem teszi lehetővé generálisan, hiszen az ilyen indokolatlanul széles körű eszközalkalmazás a célhoz kötöttség elvét venné semmibe.

A Be. úgy szűkíti le a másokkal szembeni alkalmazás lehetőségét, hogy a gyanúsított vagy gyanúsítható személlyel való bűnös kapcsolattartás legalább egyszerű gyanú-

¹⁸⁶ Be. 202.§ (2). bek.

¹⁸⁷ BODOR 2012, ET.AL a Be. 202.§-ához fűzött magyarázata.

jának fennállásához köti. A bűnös kapcsolat fogalmát a Be. nem határolja körül, ezzel kapcsolatban felmerül a normavilágosság követelményének sérelme. Az alkotmánybíróság szerint a bűnös kapcsolattartás nem a Btk. szerinti bűnkapcsolatokat jelenti, nem büntetőjogi kategória.¹⁸⁸ Bűnös kapcsolattartás tág kategória, minden olyan magatartást felölel, amely a gyanúsítottal való kapcsolatból kifolyólag a kapcsolatban álló személy büntetőjogi felelősségének egyszerű vagy megalapozott gyanúja fennáll. Tehát lényeges, hogy az egyéb személy büntetőjogi felelőssége valamilyen szálon kötődjön a gyanúsítotthoz, vagyis véleményem szerint mind az elkövetői alakzatok, mind a bűnkapcsolatok ide tartoznak. Ebben az értelmezésben azonban, ha a bűnös kapcsolattartás megalapozottan feltehető, nem „más személyről”, hanem a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személyről van szó, ami a 202.§(1) bekezdése alá tartozik. További kérdésként merül fel a hozzátartozói minőségben elkövetett bűnpártolás azon esete, amikor a büntetőjogi felelősséget az elvárhatóság hiánya zárja ki. Ebben az esetben ugyanis mivel a bűnös kapcsolat fogalmi eleme; vagyis a büntetőjogi felelősség egyszerű vagy megalapozott gyanúja hiányzik, úgy vélem nem rendelhető el a titkos adatszerzés.

A Be. az érintettek körét kiterjeszti a bűnös kapcsolaton kívülálló harmadik személyek vonatkozásában is, akiket az adatszerzés elkerülhetetlenül érint.¹⁸⁹ Ebben az esetben a személyi kör beláthatatlanul szélessé tud válni, hiszen hiába nem ők a célszemélyek, vagyis az eszköz alkalmazás nem őket célozza, mégis korlátozza alapjogaikat. Ezek a személyek azonban csak akkor kerülhetnek az adatszerzés látómezejébe, ha az elengedhetetlenül érinti őket, az adatszerzés hatékonysága másképp nem biztosítható. Ilyen kívülálló érintettek például a lehallgatott magánlakásban tartózkodó családtagok, a rájuk vonatkozó adatokat – ha nem áll fenn velük szemben az üggyel összefüggő bűncselekmény megalapozott gyanúja – az adatszerzés befejezésétől számított nyolc napon belül törölni kell.

3.5. Szükségesség, alkalmasság, arányosság

A Be. – a meghatározott cél, bűncselekmény és személyi körön túl – a titkos adatszerzés alkalmazását egyfajta szükségességi, megengedhetőségi követelményhez köti. Azonban nem az 1990. évi X. tv. és az Nbtv. *ultima ratio* megfogalmazását használja, hanem elegendő annak megalapozott feltevése, vagyis pusztán fokozott valószínűsítése, hogy a megcélzott bizonyíték megszerzése más módon kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna és a bizonyíték beszerzése szimplán valószínűsíthető.¹⁹⁰

Azonban ez a megfogalmazás indokolatlanul tág határokat szab a megengedhetőség vonatkozásában, amiből a jogalkalmazó igen széles mérlegelési jogára lehet következtetni. Az állam büntetőigénye kizárólag *ultima ratio* jelleggel, végső eszközként érvényesülhet. A titkos adatszerzés a fokozottabb alapjog korlátozó voltára tekintettel sokkal megszorítóbb garanciákat kíván a büntetőeljárásán belül, ezért a szükségességi kritériumnak tartalmaznia kell a beszerezni kívánt bizonyíték elengedhetetlen szükségességét ahhoz, hogy az állam büntető igazságszolgáltatás céljának eléréséhez. A kilátástalanság

¹⁸⁸ 2/2007. (I.24.) AB határozat 3.5.

¹⁸⁹ Be. 202.§ (2). bek.

¹⁹⁰ Be. 202.§ (6) bek.

és a nagy nehézség mérlegeléséhez semmilyen támpontot nem ad a törvény, ilyen formában behatárolhatatlanok.

Az alkotmánybíróság leszögezte, hogy a közrend, közbiztonság védelme mint alkotmányos állampcélok indokoltá teszik a titkos eszközök alkalmazását. Azonban bűnüldözési célból történő igénybevételük csak kivételes jelleggel, differenciált szabályozás mellett történhet.¹⁹¹ Az alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy az *ultima ratio*, vagyis a nyílt eszközökkel, nyílt eljárásban történő felderítés kilátástalanságát az engedélyezőnek kellő részletességgel indokolni, az engedélyezőnek kellő részletességgel vizsgálnia kell.

A Be. az Rtv.-nyel ellentétben nem tartalmaz az arányosságra és fokozatosságra vonatkozó megszorítást. Még ha a gyakorlatban figyelembe is veszik ezen vezérelveket az eszközválasztásnál, célszerű lenne a normavilágos szükségességi, arányossági és fokozatossági garanciák törvénybe iktatása.

3.6. Titkos adatszerzés eredményének felhasználása – alaki (eljárási) feltételek

A titkos adatszerzés eredményét a végrehajtás során csak az engedélyező nyomozási bíró, valamint az ügyész és a fogantatózó nyomozó hatóság, illetve feletteseik ismerhetik meg.¹⁹² Az engedélyező bíró a végrehajtás során az addig beszerzett adatokat korlátozás nélkül megtekintheti, ennek biztosítása az ügyész kötelezettsége.¹⁹³

A Be. meglehetősen homályosan fogalmaz, amikor arról rendelkezik, hogy a titkos adatszerzés befejezését követően, – legkésőbb a nyomozás befejezését követően – annak tényéről az ügyész az engedélyben megjelölt érintettet értesíti, ha ellene nem indult büntetőeljárás és az értesítés a büntetőeljárás sikerét nem veszélyezteti.¹⁹⁴

Mivel a büntetőeljárás a nyomozással indul, és a titkos adatszerzés kizárólag nyomozás során végezhető, így ez a rendelkezés csak úgy értelmezhető, ha az engedélyben megjelölt érintett a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható, vele vagy a gyanúsítottal bűnös kapcsolatban álló személy, akivel szemben a titkos adatszerzés és a nyílt eszközök eredménye alapján nem indítható meg a büntetőeljárás. Ebből azonban nem olvasható ki az, hogy ha az érintett a gyanúsított, őt értesíteni kellene az adatszerzés befejezését követően annak tényéről, miután az ellene folyamatban lévő a nyomozást megszüntetik.

Azokat a személyeket, akiket a beavatkozás érint, de az engedélyben nem szerepelnek, nem kell értesíteni a beavatkozás tényéről, kiváltképpen abban az esetben, ha az adatszerzés szempontjából érdektelen személyek, akikkel kapcsolatos adatok törlésre kerülnek.

A titkos adatszerzés végrehajtásáról jelentés készül, amelynek tartalmi elemeit a Be. pontosan meghatározza, ebből ki kell tűnnie, hogy az engedélyben foglaltakat megtartották, valamint ki kell térni arra, hogy célját elérte-e, ha nem, annak akadályait meg kell jelölni. A jelentést az ügyész illetve a nyomozóhatóság vezetője aláírja.¹⁹⁵ A jelentést az ügyésznek meg kell küldeni, aki ekkor kerül abba a helyzetbe, hogy a végrehajtás jogszerűségét, a jelentés adattartalmát a logika szabályai szerint – összevetve más

¹⁹¹ 2/2007. (I.24.) AB határozat 5.3. pont

¹⁹² Be. 205.§ (1) bek.

¹⁹³ Be. 205.§ (2) bek.

¹⁹⁴ Be. 205.§ (5). bek. A közlés ilyen irányú korlátjának lehetőségét az EJEB is megfogalmazta Lásd. Mersch-ügy (Application no. 10439/83.)

¹⁹⁵ Be. 204.§ (5) bek.

rendelkezésre álló bizonyítékokkal – ellenőrizni tudja.¹⁹⁶ A jelentés elkészítésére és az ügyésznek való átadásra vonatkozóan a Be. nem ír elő határidőt, de mivel az irreleváns adatok törlésére – főszabály szerint – nyolc nap áll rendelkezésre, a jelentés elkészültét és az átadást innen kell számítani.

Az adatszerzés eredménye nem a felhasználásával, szűnik meg minősített adat lenni, hanem akkor, amikor az ügyész fel kívánja használni, és ennek érdekében a nyomozóhatóság törli a minősítést az engedély iránti kérelem, az engedélyt megadó bírói végzés, valamint a végrehajtásról készült jegyzőkönyvről. Ezzel a nyílttá tétellel szűnik meg az adat minősített jellege. Ez alól kivétel, ha a megszerzés módjától függetlenül minősített adatnak minősül. Utóbbi esetben nemcsak a nyomozás, hanem a büntetőeljárás egésze alatt a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény és a Be. minősített adatokat védő speciális rendelkezései – például minősített adat megismerésére vonatkozó szabályok – szerint kell eljárni.¹⁹⁷

A nyomozás befejezésével, ha az adatszerzés eredményét az ügyész fel kívánja használni, csatolja a nyomozati iratokhoz a nyílttá tett engedély iránti indítványt, az engedélyt és a végrehajtásról készített jelentést.¹⁹⁸ A bíróság a bizonyítási eljárásban az engedély iránti kérelem, engedély és jelentés összevetésével kap teljes képet a beszerzés törvényességéről.¹⁹⁹

Ha a nyomozás iratainak ismertetése már megtörtént – az is elképzelhető, hogy utána újabb nyomozási cselekményt rendelt el az ügyész – és ezután csatolja a jelentést, akkor az gyanúsítottat, védőt erről értesíteni kell, s lehetőséget kell biztosítani, hogy az iratokat megismerhessék. A gyakorlatban felmerülő probléma, hogy a védelem az irat-ismertetés során az engedélyezéssel kapcsolatos iratokat megismerheti-e. A Be. szerint bizonyítási eszközként a jelentést az okiratokra vonatkozó szabályok szerint lehet felhasználni.²⁰⁰ Az iratismertetés célja a nyomozás az esetleges vádemelés alapjául szolgáló iratok, vagyis a vádemelés alapjául szolgáló bizonyítékok megismerése, ez alapján csak a jelentés tartalma ismerhető meg. Viszont a Be. úgy rendelkezik, hogy a gyanúsított és védője a nyomozás összes iratát, a zártan kezelt kivételével megismerheti.²⁰¹ És mivel a törvény nem írja elő, hogy az engedélyt és az iránti indítványt zártan kell az ügy irataihoz csatolni, ebből következik, hogy a védelem jogosult lehetne azok tartalmának megismerésére, hiszen a védelem érdeke nem csupán a bizonyítékok megismerése, hanem azok törvényes beszerzésének ellenőrzése is. A joggyakorlat és a szakirodalom szerint azonban a Be. 206.§ (2) bekezdése csak a jelentést emeli ki okirati bizonyítékként.²⁰² A Be. rendelkezéseit azonban megszorítóan kell értelmezni, azok kiterjesztése nem lehetséges.²⁰³ Herke Csongor szerint a jelenlegi szabályozás a legfőbb garanciától fosztja meg a védelmet azzal, hogy az engedély iránti indítványt és az elrendelő

¹⁹⁶ NOVÁK ZSÓFIA – NAGY ÁKOS: *A titkos információgyűjtés és adatszerzés eredményének felhasználása a büntetőeljárásban*. Belügyi Szemle 2016/10. 114. p.

¹⁹⁷ Minősített adat esetén például az iratbetekintés, másolatkészítés korlátozott, a sajtó tájékoztatása megtagadható és zárt tárgyalás is elrendelhető, ha a minősített adat védelme csak így biztosítható.

¹⁹⁸ Be. 206.§ (1) bek.

¹⁹⁹ Figyelemmel a Be. 77–78.§-ára.

²⁰⁰ Be. 206.§ (2) bek.

²⁰¹ Be. 193.§ (1). bek.

²⁰² BODOR 2012, ET.AL. a Be. 206.§-ához fűzött magyarázata.

²⁰³ A megszorító értelmezés követelménye vonatkozik minden alapjogot korlátozó jogszabályra.

határozat tartalmát nem ismerheti meg, így képtelen ellenőrizni annak jogszerűségét. Emellett a beszerzés forrását sem tudja ellenőrizni, ami *Herke Csongor* szerint nem felel meg a bizonyíték büntetőeljárás fogalmának.²⁰⁴ A jelentés tartalmazza azt, hogy a hatóság milyen adatot, milyen eszközzel, milyen módon, mikor, hol és milyen forrásból szereztek meg, továbbá kitér arra is, hogy az engedélyben foglaltakat megtartották-e. Az engedély kereteinek megtartása a védő számára csak akkor válhat bizonyossá, ha magát az engedélyt ismerve vizsgálja meg a jelentést.

Az engedélyező bíró megkeresése időpontjáig titkos adatszerzéssel beszerzett adatokat bármikor korlátlanul megtekintheti, ennek biztosítása az ügyész kötelessége.²⁰⁵ Ennek során vizsgálhatja a végrehajtás törvényességét; ha észleli, hogy az engedély kereteit túllépték, az adatszerzést köteles megszüntetni, ami ellen fellebbezésnek nincs helye. Mivel az engedély keretének túllépése hivatali minőségben bűncselekmény törvényi tényállását meríti ki, a nyomozási bírónak ez esetben hivatalból feljelentést kell tennie.²⁰⁶ Ugyanebben a bekezdésben szabályozott enyhébb szankció, ha a nyomozási bíró más törvénysértést észlel – ami nem meríti ki az engedély kereteinek túllépését – az adatszerzést mérlegelés alapján jogosult megszüntetni.²⁰⁷ Azonban a nyomozási bíró ilyen irányú vizsgálódása nem kötelező és állandó, pusztán egyfajta jogosultság. Álláspontom szerint célravezető lenne, ha a nyomozási bíró kötelességévé tenné a Be., hogy a titkos adatszerzés (-és információgyűjtés kapcsán is) végrehajtása felett törvényességi ellenőrzést végezzen, hiszen egy jogállamban ennek garanciája a bíróság. Ezzel megoldódna a gyakorlatban felmerülő probléma, hogy a perbírónak ugyan kötelessége hivatalból vizsgálni a beszerzett bizonyítékok jogszerűségét, de a titkos eszközök vonatkozásában ez nehézkes, éppen ebből kifolyólag nehezen tudja a peranyag részévé tenni a titkos adatszerzés – titkos információgyűjtés eredményének ellenőrzése még nehezebb – során beszerzett bizonyítékokat.

Az alkalmazás eredményét a Be. szerint a nem szükségszerűen kell felhasználni, ennek eldöntése az ügyész diszkrecionális jogkörébe tartozik. Vagyis, a gyakorlatban, ha az adatszerzéssel begyűjtött adatok más nyílt eszközökkel is beszerezhetőek, az ügyész nem fogja feltárni a titkos eszközök alkalmazásának tényét és eredményét, hiszen ezzel felesleges információt szolgáltatna – főleg ha szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekmény miatt nyomoznak – az elkövető felé. Azonban, ha a titkos adatszerzés során begyűjtött bizonyíték nyílt eszközökkel is beszerezhető, megkérdőjelezhető, hogy az elrendelés szükségessége fenn állt-e. Ezt erősíti a Legfőbb Ügyész állásfoglalása, miszerint az ügyész a büntetőeljárásban csak akkor használja fel a titkos információgyűjtés vagy adatszerzés eredményét, ha az mással nem pótolható.²⁰⁸ A jelenlegi szabályozás szerint megalapozottan feltételezhetőnek kell lennie annak, hogy a bizonyíték megszerzése más módon kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna, s vélhetően titkos eszközalkalmazással beszerezhető. Hogy mit takar a kilátástalanság és mi számít aránytalan nehézségnek, egyáltalán milyen értelemben kell vizsgálni – fizikai, technikai

²⁰⁴ In: Mészáros Bence: A titkos információszerzés és titkos információgyűjtés eredményének felhasználásáról a büntetőeljárásban, (kerekasztal-beszélgetés), *Ügyészek Lapja*, 2008/4. 55. p.

²⁰⁵ Be. 205.§ (3) bek. I. fordulat.

²⁰⁶ Btk. 307.§ (1) bek.

²⁰⁷ Be. 205.§ (3) bek. II. fordulat.

²⁰⁸ A Legfőbb Ügyészség NF.2368/2003. számú állásfoglalása.

vagy aránytalanul költséges – és miért elég ezen feltételek fennállásának csakis fokozott valószínűsítése arra a szakirodalom sem adja meg a választ, és mivel igen tágra értelmezhető feltételek, talán nem is lehet. Ám az mindenképp megállapítható, hogy a szükségesség kritériumán belül igen széles mozgásteret biztosít, ami a normavilágosság elvét sérti.

A Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiumi Állásfoglalása szerint a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés önmagában nem szolgálhat elegendő bizonyítéknak a büntetőjogi felelősség megalapozásához, azt a nyílt bizonyítás útján szerzett más bizonyítékokra is szükség van, amelyekkel összhangban kell vizsgálni a titkos eszközök útján nyert eredményt. Továbbá a titkos eszközök eredményéből részelemeket kiragadni nem lehet, azt teljes terjedelmében értékelni kell.²⁰⁹ A bíróság indoka szerint a titkos eszközök alkalmazásának elsődleges célja nem az, hogy a bizonyítékok közül elsődleges szerepet kapjon, hanem az, hogy a hatóság az eredménye alapján olyan információk, adatok birtokába jusson, amelynek segítségével további fontos bizonyítékokat tud beszerezni. Ennek azonban a joggyakorlat némiképp ellentmond, hiszen korrupciós bűncselekmények vonatkozásában a bíróságok gyakran alapítanak döntően telefonlehallgatás eredményéből nyert bizonyítékokra ítéletet.²¹⁰

3.7. A felhasználás anyagi feltétele – célhoz kötöttség

Főszabály szerint az eredmény felhasználásának (is) feltétele célhoz-kötöttség elve, vagyis csak az engedélyben meghatározott célnak megfelelően történhet a beavatkozás, azzal a személlyel szemben (célhoz kötöttség személyi oldala) és annak a bűncselekménynek (célhoz kötöttség tárgyi feltétele) a bizonyítására használható fel, akivel és ami miatt az adatszerzést a nyomozási bíró engedélyezte.

Azonban a Be.-ben a felhasználás feltételeinél nem szerepel, hogy az eredmény csak akkor használható fel, ha a bírói határozatban meghatározott elrendelésre okot adó célnak megfelel, vagyis felhasználható-e az adatszerzés eredménye, ha nem arra a célra alkalmazták, amire elrendelték például az elkövető elfogása érdekében rendelték el, de bizonyítási eszközök begyűjtésére is használták. Ha kiindulópontnak azt vesszük, hogy alapjog korlátozásra csak célhoz-kötötten kerülhet sor, ebből az következik, hogy az engedélyezett céltól eltérő eszköz alkalmazás az bírói határozat keretének túllépése, azon túlmutató tevékenység, így felhasználhatatlan. Erre megoldás lehetne, ha a Be. ismerné a végrehajtás során az engedély kiterjesztésének lehetőségét.

A Be. kiemeli a felhasználás kapcsán a célhoz-kötöttség személyi és tárgyi oldalát, és ezen korlátok alól kivételeket enged.

A bűncselekmény vonatkozásában a titkos adatszerzés elrendelésének bűncselekményi feltételének az elrendelés időpontjában kell, hogy fennálljon. Az eljárás során a cselekmény büntetőjogi minősítésének megítélése kapcsán történő változás az elrendelés szabályszerűségét nem érinti, hiszen az engedélyezéskor a célhoz-kötöttség elve nem szűkíthető le olyan értelemben, hogy kizárólag az engedélyben szereplő jogi minősítéssel megegyező bűncselekményi tényállás esetén használható fel az adatszerzés eredménye. Hiszen az adatszerzés engedélyezése során az ügyészi indítvány csak a gyanú alapjául,

²⁰⁹ A Fővárosi Ítéltábla 21/2005. (XI.7.) számú b büntető kollégiumi állásfoglalása.

²¹⁰ A Fővárosi Ítéltábla 1.Bf.491/3013/14. számú ítélete.

illetve ha rendelkezésre áll további bizonyíték az alapján állapítja meg a cselekmény valószínűsíthető jogi minősítését, aminek megítélése a jogerős bírói döntésig a legtöbbször nem marad változatlan. Tehát az engedélyben szereplő bűncselekményi megnevezés nem a Btk. különös részi tényállás azonos kell legyen, hanem cselekmény azonosnak (tettazonosnak) kell lennie.

A Be. a célhoz-kötöttség tárgyi oldala alóli kivételt csak szoros személyi összefüggés fennállására tekintettel enged; ha az engedélyben nem szereplő bűncselekmény vonatkozásában is fennállnak az elrendelés feltételei.

Az adatszerzés eredménye minden elkövetővel szemben felhasználható az engedélyben szereplő bűncselekménnyel – tényállás-azonossággal – összefüggésben. Itt némi ellentmondás fedezhető fel a titkos információgyűjtés szabályaival, hiszen a Be. két külön bekezdésben, elkülönítve szabályozza a tárgyi és személyi kivételt. Ezzel szemben a titkos információgyűjtésnél a jogalkotó egy bekezdésbe, kapcsolatot teremtve rendelkezik a kivételekről.²¹¹ Ebből az következhet, hogy például egy embercsempészséssel gyanúsított személy telefonjának lehallgatása során kiderül, hogy rendőröket veszteget, akkor az utóbbi bűncselekményre vonatkozó bizonyítékok az engedélyben megjelölt személlyel szemben felhasználhatók lesznek a személyi összefüggés miatt, de a rendőrökkel szemben elvileg nem, hiszen nincs meg a tárgyi összefüggés, mivel az engedélyben nem szerepel a vesztegetés. Míg az információgyűjtés során velük szemben is felhasználhatóvá válik a bizonyíték. Ebben az esetben fenn áll a bűnös kapcsolat-tartás, és ezekkel a személyekkel szemben is engedélyt kell kérni, vagy halaszthatatlan elrendelést foganatosítani. A titkos információgyűjtés során, a célhoz-kötöttség alóli kivételek esetén plusz feltételeket támaszt a jogalkotó azzal, hogy az engedélyt kérő szervnek a nyomozás elrendelésével vagy feljelentés megtételével egyidejűleg indítványoznia kell az ügyésztől, hogy az eredmény felhasználhatóságának alkalmasságát állapítsa meg.

Összegezve, a titkos adatszerzés eredménye minden elkövetővel vagy bűncselekménnyel szemben felhasználható bizonyítékként, aki/ami az üggyel szoros tárgyi vagy személyi összefüggésbe hozható.²¹² Az eljárás tárgyává nem tett bűncselekmény és az üggyel tárgyi összefüggésben nem álló személy által elkövetett bűncselekmény felderítésére a titkos adatszerzés eredményét felhasználni nem lehet.²¹³ A célhoz-kötöttséget illetve az alóli kivételek eseték a személyi vagy tárgyi konnexitás meglétét az ügyésznek és a perben eljáró bíróságnak hivatalból vizsgálnia kell, hiszen a célhoz-kötöttségtől abszolút eltérő alkalmazás az engedély kereteinek túllépését valósítja meg.

Garanciális szabálya a törvénynek, hogy az adatszerzés eredménye nem használható fel bizonyítékként, ha az érintett az ügyben eljáró védő, abszolút vagy relatív tanúzási mentességet élvező személyekkel szemben, mivel ebben az esetben értelmét vesztené a mentességgel védendő érték, valamint csorbát szenvedne a védelemhez való jog. A védővel, a relatív mentességet élvező személyekkel, valamint az egyházi személy vonatkozásában végezhető titkos adatszerzés kivételes esetben, ha a terhelt ellen folyamatban lévő üggyel összefüggő bűncselekmény megalapozott gyanúja felmerül ellenük.

²¹¹ „engedélyben nem megjelölt személyre, illetve nem megjelölt bűncselekményre vonatkozik.”

²¹² NOVÁK – NAGY 2016. 117. p.

²¹³ NOVÁK – NAGY 2016. 120. p.

3.8. Törvénytörő bizonyítékok kizárása

A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának intézménye *Tremmel Flórián* megfogalmazása szerint a jogállamiság egyik fő mércéje.²¹⁴ A kizárási szabályok létének legitim okaira az USA Legfelsőbb Bírósága több elméletet is kidolgozott. A Legfelsőbb Bíróság a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben szabályozott kizárási szabályokra sokáig úgy tekintett mint jogorvoslatra.²¹⁵ A Supreme Court álláspontja az volt, hogy a szabályokat egyrészt azért alkották meg, hogy semmissé tegye a jogsértéseket, az érintett személyt a jogsértés megtörténtét megelőző állapotba helyezték vissza (helyreállító igazságszolgáltatás elve).²¹⁶ Másrészt a kizárás (szankcionálás) célja a bíróságok függetlenségének, pártatlanságának nyilvánosság előtti megőrzése azáltal, hogy elhatárolódik a nyomozó hatóságok bizonyítási cselekményeik fogantatása során elkövetett jogsértésektől, másfelől a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásával a bíróság azt közvetíti a társadalom felé, hogy saját jogsértő cselekményeit nem kívánja maga előnyé fordítani.²¹⁷ A harmadik indok – amit a jelenlegi Legfelsőbb Bíróság mára már kizárólagosnak tart – az elrettentés, vagyis a nyomozó hatóságok elrettentése a kizárási szabályok megsértésétől, ami nem csak az egyedi ügyben eljáró hatóságra, hanem teljes apparátusra kihatással van.²¹⁸ Hiszen, ha a bíróság gyakorlata konzekvensen kizárja a nyomozó hatóságok jogellenes magatartásaikkal megszerzett bizonyítékokat, munkájuk „kádba vész” és ez arra sarkallja őket, hogy a jogszabályokra odafigyelve, azokat betartva járjanak el.

Gácsi Anett szerint a kizárás fő okának – a fenti okokon túl – az emberi jogok tiszteltben tartásának kell lenni, valamint a kizárás nyomatékos célja a kontinentális rendszerekben a justizmord elkerülése.²¹⁹ *Fenyvesi Csaba* szerint jogállamban a legsúlyosabb következmény a *justizmord*, vagyis az ún. „bírói halál” bekövetkezése, amelynek a téves ítélet; a hibás vagy téves felelősségre vonás alapoz meg.²²⁰

Az engedélyező bíró megkeresése időpontjáig titkos adatszerzéssel megszerzett adatokat bármikor korlátlanul megtekintheti, ennek biztosítása az ügyész kötelessége.²²¹ Ennek során vizsgálhatja a végrehajtás törvényességét; ha észleli, hogy az engedély kereteit túllépték, az adatszerzést köteles megszüntetni, ami ellen fellebbezésnek nincs helye. Mivel az engedély keretének túllépése hivatali minőségben bűncselekmény törvényi tényállását meríti ki, a nyomozási bírónak ez esetben hivatalból feljelentést kell tennie.²²² Az engedély kereteinek túllépése az egyes tartalmi elemekre vonatkozik; érinteti az időt, eszközt vagy a személyi- bűncselekményi kört,²²³ vagyis az elkövető többet tesz, mint amire az engedély feljogosítja.²²⁴ Véleményem szerint az engedély

²¹⁴ TREMMEL FLÓRIÁN: *Magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2001. 71. p.

²¹⁵ GÁCSI ANETT ERZSÉBET: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban*. PhD-értekezés, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola. Szeged, 2015. 77. p.

²¹⁶ GÁCSI 2015, 30. p.

²¹⁷ GÁCSI 2015, 29. p.

²¹⁸ GÁCSI 2015, 32. p.

²¹⁹ GÁCSI 2015, 32. p.

²²⁰ FENYVESI CSABA: *A justizmordhoz vezető kriminalisztikai hibák*. Belügyi Szemle, 2014/3. 31. p.

²²¹ Be. 205.§ (3) bek. I. fordulat.

²²² Btk. 307.§ (1) bek. a) pont II. fordulata.

²²³ BODOR 2012, ET.AL. 205.§-ához fűzött magyarázata.

²²⁴ KARSAI KRISZTINA: *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. CompLex Kiadó, Budapest, 2013. 638. p.

túllépéseinek kerete ennél szűkebb kategória, hiszen a Be. a titkos adatszerzés eredményének felhasználása körében kivételt enged a célhoz-kötöttség személyi- és tárgyi oldala alól.²²⁵ Az engedély kereteinek túllépése kizárólag az időre, valamint az engedélyezett céltól, valamint a célhoz-kötöttség személyi- és tárgyi áttörésének esetének túllépése (például olyan személyre is kiterjesztik a titkos adatszerzést, aki a beavatkozással elkerülhető és nyilvánvalóan nincs kapcsolódási pontja az ügyhöz), vagy a személyi-tárgyi körtől való abszolút eltérés valósítja meg (például eleve más személy ellen folytatják, mint akit az engedélyben megjelöltek).

Abban az esetben, ha a nyomozási bíró más bűncselekmény megvalósulását észleli a törvényességi vizsgálat során – amit nem az engedély keretének túllépése alapoz meg – kizárólag mérlegelés alapján a más törvénysértésre hivatkozva jogosult megszüntetni az adatszerzést,²²⁶ feljelentési kötelezettség terhe mellett. Ilyen eset lehet, ha például bizonyítékhamisítást észlel.

Ugyanebben a bekezdésben szabályozott enyhébb szankció, ha a nyomozási bíró más törvénysértést talál – ami nem meríti ki az engedély kereteinek túllépését – az adatszerzést mérlegelés alapján jogosult megszüntetni.²²⁷ A Be. a megszüntetés ezen eseteihez a bizonyítékok kizárására vonatkozó speciálklauzulát rendel, vagyis e meghatározott esetre vonatkozóan felhasználási tilalmat ír elő a jogellenesen megszerzett eredmény bizonyítékként felhasználására nézve.²²⁸

A „más törvénysértés” esetét a Be. az engedélyező bíró diszkrecionális jogkörébe utalja, míg a 78. § (4) bekezdés²²⁹ II. fordulata esetét a Be. a kötelező kizárás körébe rendeli. A „más tiltott mód” egyik esete azonban a speciális tilalmak megsértése, ami közvetetten²³⁰ megjelenik a titkos adatszerzés körében.²³¹ A nyomozási bíró mérlegelési jogköre az adatszerzés végrehajtásának megszüntetésére vonatkozik, míg a speciális generálklauzula alkalmazása a perbíró feladata a bizonyítás során. Ha a nyomozási bíró úgy ítéli meg, hogy a törvénysértés az addig beszerzett adatokra nincs kihatással mérlegelési jogkörében nem fogja az adatszerzést megszüntetni kötelezően maga után vonja a speciális tilalom alapján az adatszerzés teljes eredményének – az abból származó összes bizonyíték – perbíró általi kötelező kirekesztését. Abban az esetben, ha a nyomozási bíró nem szünteti meg az adatszerzést, de a tárgyalási szakban a bíró megállapítja, hogy a „más törvénysértés” kihatással volt az eredményre a speciális kizárási klauzula nem alkalmazható, hiszen feltétele a megszüntetés 205.§ (3) bek. szerinti esetének fennállta.

²²⁵ Be. 206.§ (3) bek. (személyi konnexitás); Be. 206.§ (4) bek. (tárgyi konnexitás esete).

²²⁶ Hiszen a Be. 204.§ (3) bekezdésében foglalt általános kötelező megszüntetési esetek az ügyész és a nyomozóhatóság vezetőjének hatáskörébe tartoznak, ráadásul az okok között ilyen eset nem szerepel.

²²⁷ Be. 205.§ (3) bek. II. fordulat.

²²⁸ Be. 206. § (6) bek.

²²⁹ Be. 78.§ (4) bek. Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárás jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.

²³⁰ A közvetettség abból áll, hogy a speciális bizonyítási tilalmak az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódnak (például tanúvallomáshoz). A titkos adatszerzés azonban nem bizonyítási eszköz hanem egy speciális felderítési forma, aminek eredménye megszorító feltételek mellett okirati bizonyítékként felhasználható.

²³¹ GÁCSI ANETT ERZSÉBET: *Bizonyítási tilalmak a magyar büntetőeljárásban: a törvénysértő (jogellenes) bizonyítékok kizárása*. In: Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára (szerk.: Juhász Zsuzsanna, Nagy Ferenc és Fantoly Zsanett) Acta Jur. et. Pol. Szeged, 2012. 176. p.

Ebben az esetben a perbíró a Be. 74.§ (4) bek. II. fordulat alapján zárja ki – kötelezően – a jelentést mint okirati bizonyítási eszközt a bizonyítékok köréből. Az eredmény mindkét esetben abszolúte kizárt bizonyítékká válik, vagyis még akkor sem értékelhető, ha objektív valós tartalmú.

Speciális bizonyíték felhasználási tilalom körébe tartozik, ha az általános kötelező megszüntetési okok közül a nyomozó hatóság vezetője vagy az ügyész a titkos adatszerzés végrehajtását azért szüntette meg, mert halaszthatatlan elrendelés esetén a bíróság az utólagos indítványt elutasította vagy azért, azért, mert nyilvánvaló, hogy a további alkalmazástól nem várható eredmény.²³² Az előbbi esetben azért nem használható fel bizonyítékként a végrehajtás eredménye, mert a többi kötelező megszüntetési okkal – az alkalmazás célját elérte, az engedélyezett idő letelt vagy a nyomozást megszüntették – ellentétben az alkalmazás törvényes alapja, vagyis a bírói engedély hiányzik. A második eset véleményem szerint nehezen értelmezhető, hiszen abban az esetben, ha a megszüntetésre azért kerül sor, mert objektív körülmények igazolják, hogy a további alkalmazástól sem várható eredmény, abban az esetben eleve kizárt annak bizonyítékként történő felhasználása (ilyen eset például ha eleve alkalmatlan eszközt választottak, vagy a körülmények olyan módon változtak, hogy az eszközalkalmazás ellehetetlenülése a megválasztáskor nem volt előrelátható). Tehát az adatszerzés nem létező eredményének felhasználása bizonyítékként fogalmilag kizárt. Ha pedig úgy értelmezhető a Be. rendelkezése, hogy a végrehajtás során már beszerezték az eredményt és a további alkalmazástól újabb eredmény már nem várható, akkor a megszüntetésre a 204.§ (3) bek. b) pontja alapján kerül sor, hiszen az elrendelés alapjának megfelelő eredményt hozott, vagyis a titkos adatszerzés a célját elérte.

A speciális tilalom utolsó esetköre, ha a titkos adatszerzés érintette az ügyben eljáró védő, illetve olyan személy, akire abszolút tanúvallomás-tételi akadály vonatkozik,²³³ vagy akit relatív tanúzási mentesség²³⁴ illet meg, feltéve, hogy velük szemben a bíróság nem engedélyezte ezen védett körrel szemben az adatszerzést. Az ügyben eljáró ügyvédre, relatív mentességre jogosult személyre, valamint a Be. 81.§ (1) a) pontja alapján abszolút akadály körébe tartozó egyházi személy és a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjára vonatkozóan titkos adatszerzés kizárólag akkor engedélyezhető, ha velük szemben a terhelt ellen folyamatban lévő ügygel összefüggő bűncselekmény megalapozott gyanúja merült fel.²³⁵ Ebben az esetben a Be. áttöri a tanúvallomáshoz kapcsolt bizonyítási tilalmakat, ám az abszolút akadályokat képző további esetkörökben kizárt az érintettség engedélyezése. Tehát a Be. 206.§ (6) bekezdése pontatlanul fogalmaz amikor arról rendelkezik, hogy „bizonyítékként nem lehet felhasználni a titkos adatszerzés eredményét, ha a titkos adatszerzés érintette – anélkül, hogy azt a bíróság engedélyezte volna – olyan személy, aki tanúként nem hallgatható ki”, hiszen a bíróság az abszolút tilalom alá eső személyek teljes

²³² Be. 206.§ (6) bek. Be. 204.§ (3) a) és e) pont.

²³³ Be. 81.§ (1) bekezdése alapján a tanú még abban az esetben sem hallgatható ki, ha egyébként vallomást kíván tenni.

²³⁴ A Be. 82. § (1) bekezdésben felsorolt relatív vallomás-tételi akadályok esetén – a törvényben felsorolt feltételek fennállása mellett – a kihallgatandó személy saját belátása szerint, külső befolyástól mentesen dönthet, hogy vallomást kíván-e tenni vagy sem.

²³⁵ Be. 202.§ (1)-(5) bek.

körére vonatkozóan nem jogosult titkos adatszerzést elrendelni, kizárólag az a) pontos esetkörben megszorító feltételek mellett biztosított ez a lehetőség.

Magyarországon – mint fentebb kifejtettem – az eljárási törvény főszabály szerint kizárja a relatív mentességet élvező személyek vonatkozásában a titkos adatszerzés engedélyezését, így 82.§(1) bek. d) pontja szerinti forrásvédelem esete is ide tartozik.²³⁶ Hollandiával szemben az elmúlt években több elmarasztaló ítéletet hozott az EJEB, mert a szabályozás nem biztosított speciális védelmet az újságíróknak a forrásaik titokban tartására, ebből adódóan speciális tilalom sem állt fenn a velük szemben alkalmazott telefonlehallgatásra vonatkozóan. Ezáltal a holland hatóságok a – belső joguknak megfelelően – hónapokon keresztül lehallgatták az újságírók telefonjait az információforrás kilétének felderítése céljából. A belügyminiszter elismerte a lehallgatás megtörténtét és a szükségesség keretében áttörésével történő beavatkozást. Az EJEB a 8. cikk sérelme mellett megállapította, hogy ezekben az esetekben sérült a tisztességes eljáráshoz és a véleménynyilvánítás szabadságához való jog is.²³⁷

A Be. 78.§ (4) bekezdése I. fordulata, vagyis a bizonyítási eszköz bűncselekmény útján történő beszerzés akkor valósul meg, ha a titkos adatszerzés vagy titkos információgyűjtés végrehajtása során a végző hivatalos személy a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) különös részében szabályozott törvényi tényállást valósít meg, és ebből fakad az a végrehajtásról készült jelentés jogellenessége. A bűncselekmény elkövetésének természetesen a titkos felderítéssel összefüggően, a végrehajtás során a hatóság hivatali minőségében kell, hogy megvalósuljon. A generálklauszula körébe eső bűncselekmények körébe kizárólag a *delictum proprium* – sajátképi vagy nem sajátképi – esetei tartoznak, mivel csak a tiltó rendelkezésben meghatározott – bíróság, ügyész vagy a nyomozó hatóság – hivatalos személyi kör követheti el. Ebbe a körbe tartozik a jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés büntette, ahol a hivatalos személyként való elkövetés a büntethetőséget megalapozó körülmény.²³⁸ A szakirodalomban vitatott volt, hogy ehhez a bűncselekményt külön büntetőeljárásban jogerős ítélettel meg kell-e állapítani.²³⁹ Vagy helyesebb az az értelmezés, hogy az alapügyben eljáró bíróság észlelése alapozza meg az I. fordulat alkalmazását. Kérdés, hogy jogosult-e a bíró az I. fordulat észlelése esetén a bűncselekményt megállapítani és ha igen, ezzel sérül-e a kontradiktórium elve és a vádelv.

A vádhoz-kötöttség szerint a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelőségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz.²⁴⁰ Ezt a bíróságnak az értékelési tilalomra – Be. 78.§ (4) bek. – tekintettel

²³⁶ Be. 82.§ (1) d) pontja szerint a tanúvallomást megtagadhatja a médiatartalom-szolgáltató, valamint a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy, ha a tanúvallomásával a számára a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységgel összefüggésben információt átadó személy kilétét felfedné, az ezzel kapcsolatos kérdésben, kivéve, ha a bíróság az információt átadó személy kilétének felfedésére kötelezte.

²³⁷ Case of Telegraaf Media Nederland Landelijke Media b.v. and others v. the Netherlands 22/11/2012.(Application no. 39315/06) ; Voskuil v. the Netherlands 22/11/2007. (Application no. 64752/01.)

²³⁸ Nem összetévesztendő a Btk. 422.§-ában szabályozott tiltott adatszerzés büntetével. A tiltott adatszerzés közönséges bűncselekmény, míg a jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés sajátképi különös bűncselekmény.

²³⁹ KIRÁLY TIBOR: *Büntetőeljárás jog.* Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 259. p.

²⁴⁰ Be. 2.§ (3) bek.

kell elbírálnia. Ha a bíróság észleli, hogy egy bizonyíték esetleg a tilalom körébe tartozik, vizsgálódik és az általa felvett bizonyítás alapján a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli és az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg a bizonyítás eredményét.²⁴¹ A bíróság az értékelési tilalom alá esés tényét kizárólag eljárásjogi értelemben állapíthatja meg, annak tisztázása ugyanis a perbíróságra hárul, hogy – a nyomozóhatóság, ügyész vagy a bíróság – bizonyítási eszközök megszerzése során tiltott módon járt-e el.²⁴² Ez nem tartozik a felfüggesztési esetek között az ún. előzetes kérdések körébe, tehát a bíróság nem függesztheti fel az előtte folyó eljárást és nem kezdeményezhet a bűncselekmény megállapítása iránt külön eljárást.²⁴³ Azonban a bűncselekmény eljárásjogi értelemben vett megállapítása esetén a hivatali észlelés alapján a bíróság köteles a hatáskörében tudomására jutott bűncselekményt – ha az elkövető ismert, annak megjelölésével – feljelenteni.²⁴⁴ Tehát fontos hangsúlyozni, hogy a bíróság nem jogosult a bűncselekményt megállapítani és megítélni, vagyis anyagi jogi értelemben megállapítani, hiszen az súlyosan sértené a kontradiktórium alapelvét, és a vádelvet. Továbbá mindezek alapján a terhelti jogosultságok gyakorlását is kizárná, hiszen bűncselekmény megállapítására csak meghatározott személlyel szemben kerülhet sor.

A generálklauzula II. fordulata alapján „nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság [...] más tiltott módon szerzett meg [...]”. Más tiltott módon történő megszerzés akkor állapítható meg, ha nem valósít meg bűncselekmény és nem tartozik a speciális tilalmi esetkörbe. Ebbe az esetkörbe tartozik, ha a Be. által előírt egyszeri kilencven napos meghosszabbításon túl ismét meghosszabbítják az alkalmazást. Ehhez a fordulathoz köthető – bár az ítélet nem jelöli meg a pontos fordulatot – a Legfelsőbb Bíróság Bhar.I.777/2009/9.számú ítélete. A másodfokú ítélet *ratio decidendije* a következő; a bíróság a Legfelsőbb Bíróság 74. számú büntető kollégiumi véleményre hivatkozással a haladéktalanság megsértése miatt a Be. 78.§ (4) bekezdésére alapján rekesztette ki a titkos információgyűjtés eredményét, holott a büntetőeljárás megindulásakor – 2003. március – még a régi eljárási kódex volt hatályban. A bíróság nem jelölte meg a generálklauzula II. fordulát, viszont az eljárási törvény titkos információgyűjtés eredményének bizonyítékként felhasználásának egyik feltételére hivatkozott. A bűncselekményi körbe nem tartozó törvénysértés a más tiltott mód körébe esik. A Legfelsőbb Bíróság (helyesen) megállapította, hogy a titkos információgyűjtés – mivel nem része a büntetőeljárásnak – eredménye a vonatkozó feltételek fennállása esetén a felhasználással válik okirati bizonyítékká. Az eljárás megindulásának időpontjára az akkor hatályos Be. rendelkezéseit kell figyelembe venni, ami azonban felhasználhatóság előfeltételeként a feljelentés haladéktalan megtételét nem követelte meg. „A büntetőeljárási törvény hatályba lépésekor már folyamatban lévő büntetőeljárásban az azt megelőzően, a korábbi jogszabály alapján végzett eljárási cselekmény akkor is érvényes, ha ezt az 1998. évi XIX. törvény másképpen szabályozza.”²⁴⁵

²⁴¹ Be. 78.§ (3) bek.

²⁴² BH 2013. 331.

²⁴³ BH 2013. 331.

²⁴⁴ Be. 171.§ (2) bek.

²⁴⁵ A Legfelsőbb Bíróság Bhar.I.777/2009/9.számú ítélete

A generálklauzula III. esetköre az „nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész, vagy a nyomozó hatóság [...] a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg” A „más tiltott módon” és „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozása” fordulatok értelmezése sokszor összemosódik, ám fontos közöttük különbséget tenni, hiszen míg a előbbi eset abszolút kizártságot, addig az utóbbi eset mérlegelést enged a kizárás vonatkozásában.²⁴⁶

A jelentés maga az okirati bizonyítási eszköz, hiába állhat fenn az az eset, hogy az adatszerzés a beszerzett adatok töredéke esetén áll fenn a jogellenesség, az okirat oszthatatlanságából fakadóan kirekesztésre kerül. Az nem világos a Be. alapján, hogy meghosszabbítás esetén egyetlen jelentés, vagy minden szakasról külön jelentés készül-e, ezáltal megmenthető-e a jogszerűen megszerzett (rész)eredmény.

A Be. 77. § (1) szerint a bizonyítási eszközök felderítése, összegyűjtése, biztosítása és felhasználása során e törvény rendelkezései szerint kell eljárni és a Be. 78.§ (4) bekezdésében foglalt általános felhasználási tilalom nem tesz különbséget a nyomozás előtti ún. proaktív szakaszban ágazati törvény alapján és a nyomozás során a Be. szabályai szerint beszerzett bizonyítékok között, vagyis míg a speciális felhasználási tilalom kizárólag a titkos adatszerzésre, addig a generálklauzula a külső engedélyköteles titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés során beszerzett bizonyítási eszközök vonatkozásában alkalmazandó.

A titkos információgyűjtés és adatszerzés elsődleges célja nem az, hogy a bizonyítékok között egyedüli bizonyítékká lépjen elő, hanem az, hogy a hatóság részére olyan információt szolgáltatassanak, amelyek megalapozzák a szükséges nyomozati cselekményeket, és ez által döntő fontosságú bizonyítékokat szerezzen be.²⁴⁷ Ebben az esetben felmerül a jogellenes bizonyítékok továbbhatásának kérdése, hiszen ha maga a titkos eszközzel való beszerzés jogellenes, és annak eredménye alapján jut hozzá a hatóság jogszerűen további bizonyítékhoz, abban az esetben ez utóbbi, másodlagos bizonyítékra is kihatással lesz a jogellenesség. Az angolszász rendszerben honos, Magyarországon alkalmazni kezdett „mérgezett fa gyümölcse” doktrína szerint „mind a jogellenes bizonyíték, mind az annak folyamánként beszerzett bizonyíték kizárt a bizonyítékok köréből.”²⁴⁸ A Legfelsőbb Bíróság Bhar.I.777/2009/9.számú ítéletében ennek a doktrínának tagadásával megállapította, hogy a terhelő vallomást még nem teszi törvényellenesen beszerzett bizonyítékká, és nem teszi kizárttá annak az egyébként törvényesen beszerzett bizonyítéknak az értékelését, ami a törvénysértő bizonyíték beszerzésének a további következménye. Attól ugyanis, hogy a titkos információgyűjtés – egy adott esetben – nem felhasználható bizonyíték, még koholt bizonyítéknak nem fogható fel, így nem állítható, hogy „bűncselekmény útján”, vagy „más tiltott módon” történt meg a terhelttárs vallomásra készítése.”²⁴⁹

²⁴⁶ GÁCSI 2012, 175. p.

²⁴⁷ NOVÁK – NAGY 2016, 115. p.

²⁴⁸ GÁCSI 2015, 55. p.

²⁴⁹ GÁCSI 2015, 24. p.

*IV. Leplezett eszközök az új büntetőeljárásról szóló törvényben*²⁵⁰

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC törvény (továbbiakban: új Be.) a korábbi, T/4192. számú javaslat koncepciójához hasonlóan egységes szerkezetbe integrálja a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés intézményét. Ám a tervezet külön törvényben, a titkos adatszerzéstől különválasztva, míg az új Be. a kódex részeként, önálló, sarkalatos részben egységesíti majd e jogintézményt a titkos adatszerzéssel.

Az az elgondolás, hogy széttagolt ágazati szabályozás helyett, egységesen, a büntetőeljárás rendszerébe helyezi a jogalkotó a titkos felderítés intézményeit meglehetősen előremutató, hiszen a túlságosan széttagolt, átláthatatlan szabályozás sérti a jogbiztonságot.²⁵¹ Ráadásul a jogalkotó ezzel eleget kíván tenni az Alaptörvény 46. cikk (6) bekezdéséből fakadó kötelezettségének, hiszen a leplezett eszközökre vonatkozó hatodik fejezet elfogadását minősített többséghez köti, ami a Rtv.-ben szabályozott titkos információgyűjtés esetén hiányzik.

Az új Be. nemcsak beemeli az eljárási jogba a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés intézményét, hanem megszünteti a titkos adatszerzéstől való különállását és létrehozza egységesen a leplezett eszközökre vonatkozó szabályozást, aminek fogalmát meg is határozza. Eszerint leplezett eszköz alkalmazása olyan, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok, levéltitok és személyes adatok védelméhez fűződő alapvető jogok korlátozásával járó, a büntetőeljárás során végzett különleges tevékenység, amelyet az erre feljogosított szervek az érintett tudta nélkül végeznek.²⁵²

Látszólag tehát egységesül a két eljárási intézmény. Azonban a T/4192. számú törvényjavaslathoz képest az új perredtartás nem tartalmazza a NAV kiemelt nyomozási hatáskörébe tartozó bűncselekményeket és a bírói engedélyhez kötött eszközökre vonatkozó szabályait (telephely átkutatása). A 214.§ (2) bekezdése értelmében „leplezett eszközöket az erre feljogosított szervek a rájuk vonatkozó jogszabályokban meghatározott bűnüldözési feladataik végrehajtása céljából kizárólag az e törvényben meghatározott szabályok alapján alkalmazhatnak.”²⁵³ A bírói engedélyhez kötött eszközök vonatkozásában a 234.§ taxatív az elrendelés alapjául szolgáló bűncselekményeket, amiben a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmények nem szerepelnek. Ebből arra lehet következtetni, hogy a NAV a Be. szerint nem jogosult bírói engedélyköteles leplezett eszközök alkalmazására. A NAV a nyomozás során jelenleg sem jogosult titkos adatszerzést végezni, kizárólag a nyomozás elrendeléséig tartó titkos információgyűjtést végezhet, amit beépít az új törvény az eljárási jogba, így a leplezett eszközök csak nyomozás, szűkebb körben pedig az előkészítő eljárás során alkalmazhatók. Véleményem szerint nem egyértelmű, hogy a NAV a hatáskörébe tartozó súlyos bűncselekmények esetén továbbra is a NAV törvény szerinti titkos információgyűjtés végzésére lesz-e jogosult, tehát az intézmények közötti kettősség fennmarad-e.

A 214.§ (2) bekezdése alól értelemszerűen kivételt képeznek a nemzetbiztonsági szolgálatok a Nbtv. alapján bűnüldözési feladataik ellátása céljából folytatott titkos

²⁵⁰ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC törvény Hatodik része (Hatályba lép 2018. július 1.-jén).

²⁵¹ Case of Valenzuela Contreras v. Spain.

²⁵² 214.§ (1) bek.

²⁵³ Új Be. 214.§ (2) bek.

információgyűjtést.²⁵⁴ Az új eljárási törvény nem említi, de a TEK Nbtv. alapján bűnüldözési feladatainak ellátása céljából folytatott titkos információgyűjtés sem tartozik a leplezett eszközök hatálya alá.

Az eszközök vonatkozásában a titkos információgyűjtésre jellemző, engedélyező – beavatkozás súlya – szerinti hármas tagolás továbbra is fennáll; megkülönbözteti a bírói vagy ügyészi engedélyhez nem kötött, ügyészi, valamint a bírói engedélyhez kötött eszközöket, amiket külön fejezetekben helyez el, majd szintén külön fejezetben közös szabályokat állapít meg rájuk vonatkozóan.

A külső engedélyhez nem kötött eszközök közül kikerül a hírközlési rendszerekből és egyéb adattárolókról információgyűjtés esete, továbbá az álvásárlás egésze, a hozzájárulással alkalmazott megfigyelés, a fedett nyomozó alkalmazása ügyészi engedélyköteles eszközök közé kerül át, ami garanciális előrelépést jelent.

A hozzájárulással alkalmazott megfigyelés alkalmazását az új Be. részletesebben, szélesebb körben szabályozza. Nem szűkíti le az eszközalkalmazás körét a telefonbeszélgetés útján továbbított közlés tartalmára, hanem lehetőséget nyújt az érintett hozzájárulásával történő, általa használt lakás, egyéb helyiség, bekerített hely és jármű megfigyelésére, észlelték technikai eszközzel történő rögzítésére, továbbá elektronikus hírközlő hálózaton, eszközön történő kommunikáció megfigyelésére, rögzítésére.²⁵⁵ A kódex. szövegéből kiolvasható, hogy nem az érintett személy írásbeli kérelmére rendeli majd el a nyomozóhatóság, hanem az ügyésztől való engedélykérésnek hivatalból helye van a sértett vagy a felhívás, rábírní törekvés címzettjének írásbeli hozzájárulása alapján.²⁵⁶ Továbbá tágítja majd a hozzájárulással alkalmazott megfigyelés alkalmazásának alapjául szolgáló bűncselekmények körét azzal, hogy bármely, fenyegetéssel megvalósuló delictum, valamint – ha azt a Btk. büntetni rendeli – a bűncselekményre felhívás, rábírní törekvés esetén is lehetővé teszi. A hozzájárulással megfigyelés a hatályos szabályok szerint is a belső engedélyköteles eszközök részét képezi, határidejével kapcsolatban a megkötést tartalmaz, hogy a használó kérelmében foglalt időtartamon belül alkalmazható, az új perrendtartás azonban legfeljebb negyvenöt napos korlátot állít fel, így kiküszöbölve az objektív időkeret hiányát.²⁵⁷

Az új Be. megszünteti a bizalmi,- és álvásárlás közötti indokolatlan különbségtételt, s álvásárlás alatt szabályozza esetköreit. Az Rtv. jelenleg aszerint határolja el egymástól a két eszközt, hogy a bizalmi vásárlás a későbbi álvásárlás(ok) elősegítése érdekében az eladó bizalmának kialakítására, erősítésére irányuló jogellenes kereskedelmi ügylet, tehát lényegében a fedett nyomozó első álvásárlásait jelenti. Az új eljárási kódex szerint a továbbiakban már nem csak fedett nyomozó, hanem feljogosított szerv tagja és vele titkosan együttműködő más személy – akár bizalmi személy – is végrehajtója lehet az álvásárlásnak a fedett nyomozóra alkalmazandó szabályok szerint, ez lényeges könnyítést jelent az alkalmazás végrehajtásának.²⁵⁸

²⁵⁴ Új Be. 214.§ (3) bek.

²⁵⁵ Új Be. 220.§ (3) bek.

²⁵⁶ Új Be. 220.§ (1) bek.

²⁵⁷ Az EJEK szerint minimumkövetelmény a beavatkozás normavilágosan meghatározott időkerete. Lásd. Case of Valenzuela Contreras v. Spain 30/07/1998. (Application no. 27671/95.)

²⁵⁸ Új Be. 221.§.

Lényeges garanciális változás, hogy a fedett nyomozó által végzett minden tevékenysége ügyészi engedélyhez kötötté válik. A fedett nyomozó terrorista csoportba történő beépülésére is lehetőség nyílik. A terrorista csoport fogalmát az új eljárási törvény nem határozza meg, annak jelentését a Btk. 319.§-a adja meg.

Pontos időintervallumhoz köti a fedett nyomozó alkalmazását; kizárólag az igénybevétele céljainak eléréséhez szükséges ideig, maximum a nyomozás befejezéséig – azaz két évig – alkalmazható, azzal a garanciális megkötéssel, hogy az ügyész az engedélyezésre vonatkozó szabályok szerint hat havonta kötelezően felülvizsgálja az elrendelés feltételeinek meglétét.

Az új Be. már a leplezett eszközök általános rendelkezéseinél explicit az alkalmazás konjunktív feltételeként támasztja a szükségesség, arányosság és alkalmasság követelményét, továbbá az egyes eszközöket a garancia nyomatékeként külön-külön is a szükségességhez köti. A szükségességet egyértelműen megfogalmazza: egyes eszközök alkalmazására csak akkor van lehetőség, ha a büntetőeljárás céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges, és ekkor is csak *ultima ratio* jelleggel, kizárólag ha más módon nem szerezhető meg a kívánt információ, bizonyíték.²⁵⁹ Ezzel eleget tesz a normavilágosság követelményének, hiszen a hatályos Be. homályosan, széles mérlegelési jogkört engedve fogalmaz a szükségesség követelményével kapcsolatban. Az arányosság értelmében az eszköz alkalmazása az elérendő bűnüldözési célhoz képest nem járhat az érintett vagy más személy alapvető jogának korlátozásával.²⁶⁰ A feltételrendszer utolsó eleme a 214.§ (5) bekezdésének c) pontjában deklarált az alkalmasság követelménye, aminek értelmében az eszköz alkalmazásával bűncselekménnyel összefüggő információ, illetve bizonyíték megszerzése valószínűsíthető.

A bírói engedélyköteles eszközök alkalmazására kizárólag az ügyész tehet indítványt, sürgősségi elrendelésük is csak ő engedélyezheti. Ügyészségi engedélyköteles eszköz esetén a sürgősségi elrendelésre a feljogosított szerv vezetője, bírói engedélyköteles eszköz esetén pedig az ügyészség jogosult. A hatályos szabályoktól eltérően már nem az elrendeléssel egyidejűleg kell az engedély iránti indítványt benyújtani, hanem az alkalmazás megkezdését követő huszonnégy órán belül. Ez megoldja a gyakorlatban felmerülő azon esetről fakadó problémát, amikor sürgősségi (halaszthatatlan) elrendelésre hétvégén vagy ünnepnapon kerül sor. Ebben az esetben az egyidejűleg történő utólagos engedély iránti indítvány megtétele lehetetlen. Az ügyész utólagos engedélyről való döntésére százhusz óra, bírói engedélyköteles eszközök esetén – továbbra is – hetvenkét óra áll rendelkezésre.

Az ügyészi engedély vonatkozásában – a hatályos szabályokkal ellentétben – a halaszthatatlan elrendelés idejét az új eljárási törvény nem korlátozza, így maximálisan az ügyészi engedélyről való döntésig összesen száznegyvennégy órát biztosít az engedély nélküli eszközalkalmazásra.²⁶¹ Fontos megjegyezni, hogy a hatályos szabályozás csak az adatkérés esetén szab hetvenkét órás korlátot, az ügyészi engedélyköteles eszközök tekintetében az Rtv. és az Ütv. sem tartalmaz halaszthatatlan elrendelésre szabályt. Utólagos bírói engedélyezés szabályai változatlanok, az engedély nélküli eszközalkal-

²⁵⁹ Új Be. 214.§ (5) bek. a) pont.

²⁶⁰ Új Be. t 214.§ (5) bek. b) pont.

²⁶¹ Új Be. 228.§ (2) bek.

mázás a bírói döntésig, de az elrendeléstől számított legfeljebb hetvenkét óráig tarthat. A bírói engedéllyel ellentétben az új Be. az utólagos ügyészi engedélyezés esetén nem tartalmazza azt a korlátot, hogy ismételten nem rendelhető el az ügyészi engedélyhez kötött eszköz alkalmazása, ha változatlan tényállás és indok mellett az utólagos engedély iránti indítványt az ügyész egyszer már elutasította.

A hatályos szabályozás során már említettem, hogy a bírói engedélyhez kötött, nyomozás során igénybe vehető eszközök az Rtv.- nyel ellentétben nem tartalmazzák a magánlakás átkutatását. Ezt pótolja az új Be. a titkos kutatás beiktatásával, ezzel egyértelműen elválasztva egymástól a házkutatás és a magánlakás titkos átkutatása jogintézményét.

A bírói engedélyköteles eszközök továbbra is kizárólag a törvényben meghatározott bűncselekmények esetén alkalmazhatók. Az általános nyomozóhatósági hatáskörbe tartozó bűncselekmények körét az új Be. szélesítette, bizonyos esetekben szelektált.

Bírói engedélyköteles eszközök alkalmazását legfeljebb kilencven napra lehet engedélyezni, ami alkalmanként kilencven nappal meghosszabbítható, ennek korlátja, hogy a büntetőeljárás során – ideértve az előkészítő eljárást, ha azzal indul – az érintett személlyel szemben összesen háromszázhatvan napig alkalmazható.²⁶² Ha az eszköz alkalmazást megszüntetik, majd újra elrendelik, az egyes alkalmazások idejét össze kell adni.²⁶³ Ez a rendelkezés teljesen egyértelművé teszi a gyakorlatban felmerülő azon problémát, hogy milyen aspektusból kell értelmezni a határidőt, ráadásul kiszélesíti a bírói engedélyköteles eszközök nyomozás során való alkalmazásának idejét. Az új szabályozás kettős időbeli korlátot jelent, hiszen a leplezett eszközök kizárólag a büntetőeljárás során alkalmazhatók, vagyis az előkészítő eljárás hat hónapos, valamint a nyomozás két éves – hosszabbítás esetén további hat hónap – ideje alatt, és ezen belül a bírói engedélyköteles eszközök még szűkebb ideig. Ennek az újításnak előnye, hogy ha a végrehajtás során a körülmények jelentősen megváltoznak, ami az elrendeléskor nem volt előrelátható, és az engedély kiterjesztésére nincs mód, megszüntetésre kerül sor. Majd ismételten elrendelhető, ha a feltételek ismételten fennállnak. Azzal, hogy az új eljárási törvény nem korlátozza a meghosszabbítást egyszeri alkalomra, és biztosítja adott személlyel szemben a többszöri elrendelést, ám az alkalmazások együttes idejének korlátot szab, elősegíti a bűnüldözés hatékonyságát, hiszen feloldja a hatályos Be. szigorú, nehezen értelmezhető időkorlátját.

Az új Be. – a hatályos szabályokkal ellentétben – megengedi az engedély kiterjesztését.²⁶⁴ Erre sor kerülhet, ha a végrehajtás során az engedélyben nem szereplő más eszköz alkalmazása szükséges. Ez magában foglalja további új eszköz alkalmazását, valamint más eszközre való áttérést, továbbá az eszközalkalmazás hatókörének kiterjesztését is lehetővé teszi (például titkos kutatás esetén más helyiségre kiterjesztés). Ez rugalmasabbá és hatékonyabbá teheti a nyomozóhatóság felderítését, hiszen a végrehajtás során a körülmények megváltozhatnak, és ezzel a megválasztott eszköz alkalmazatlanná válhat, vagy csökkenhet hatékonysága, ami az engedély kéréskor még nem volt előrelátható. A kiterjesztésre az engedélyezés szabályait kell alkalmazni, vagyis a nyo-

²⁶² Új Be. 239.§ (1)-(2) bek.

²⁶³ Új Be. 239.§ (3) bek.

²⁶⁴ Új Be. 241.§.

mozási bíró módosítja az engedélyt, ami a határidőket nem érinti. Kiterjesztés a meghosszabbítás iránti indítványban is kérhető.

Az új eljárási törvény különbséget tesz az engedély visszavonása és az eszköz alkalmazásának megtiltása, illetve a eszközalkalmazás megszüntetése között. Előbbire csak a bírói engedélyhez kötött eszközök esetén kerülhet sor, és kötelező megszüntetést von maga után.²⁶⁵ Lényege, hogy a bíróság megkeresésére a feljogosított szerv az eszköz alkalmazás során a megkeresésig beszerzett adatokat köteles nyolc napon belül bemutatni. Ha ennek a hatóság nem tesz eleget, továbbá ha a megkeresésre, vagy a meghosszabbítás, illetve kiterjesztés iránti kérelem alapján bemutatott adatokból nyilvánvaló, hogy az engedély kereteit túllépték, vagy a végrehajtást a törvény szabályainak megsértésével fogatosították, a bíróság visszavonja az engedélyt.

Ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a leplezett eszköz alapjául szolgáló feltételek nem állnak fent, az alkalmazást megtiltja. Mindkét esetben köteles a feljogosított szerv vezetője vagy az ügyész megszüntetni az eszköz alkalmazást. Ebben az esetben, mivel a végrehajtás alapjául szolgáló engedély szűnik meg, a bíróság határozatának közlésétől számítva azonnali megszüntetést kell alkalmazni.

A megszüntetési okokat az új perrendtartás a közös szabályoknál helyezte el, minden eszköz tekintetében alkalmazandók, a megszüntetést nem köti haladéktalansághoz.²⁶⁶ A megszüntetési esetek körének szélesebb körben való alkalmazása megfelel az EJB által támasztott garanciális követelményrendszernek.

A keletkezett bizonyítási eszközök és azok beszerzésének törvényességét igazoló iratok az eljárás ügyiratainak részét képezik, azokat az iratismertetéskor a gyanúsított és a védő megismerheti, kivéve, amelyek zártan kezelését az ügyész illetve a feljogosított szerv vezetője elrendeli.²⁶⁷ Tehát a védő és a terhelt jogai szélesednek, hiszen az engedély tartalmának megismerésére is jogosulttá válnak. A zárttá tételre vonatkozóan az új Be. nem tartalmaz rendelkezést, nem határozza meg milyen konkrét esetekben rendelkezhető el. Ez véleményem szerint túlságosan tág mozgásteret biztosít, hiszen nem utal vissza az iratok zárt kezelésének általános szabályaira. Ez arra enged következtetni, hogy a feljogosított szerv és az ügyészség minden megkötés nélkül, saját belátása szerint jogosult az iratok zártan kezelését elrendelni.

Leplezett eszközök az előkészítő eljárás és a nyomozás mindkét – felderítés és vizsgálat – szakában alkalmazhatók. Előkészítő eljárással csak az új eljárási törvényben taxatív meghatározott esetekben indul a büntetőeljárás. Lefolytatására a hatáskörrel rendelkező nyomozóhatóság, ügyészség jogosult.²⁶⁸ A 339.§ (3) bekezdése értelmében a NVSZ és a TEK is jogosult előkészítő eljárás lefolytatására az Rtv. szerint hatáskörükbe tartozó bűncselekmények vonatkozásában. Előkészítő eljárás bűncselekmény a gyanújának megállapításának céljából folytatható, bevezetésének indoka az eljárás gyorsításán túl a leplezett eszközök hatékony alkalmazása, hiszen a titkos információgyűjtés jellemzője, hogy a büntető eljárást megelőző szakaszban alkalmazzák őket. Ennek során bírói engedélyhez kötött, valamint meghatározott engedélyhez nem kötött és ügyészi enge-

²⁶⁵ Új Be. 242.§.

²⁶⁶ Új Be. 245.§.

²⁶⁷ Új Be. 249.§.

²⁶⁸ Új Be. 339.§ (1)–(2) bek.

délyköteles eszközök vehetők igénybe az új törvényben meghatározott információk alapján. Azonban az előkészítő eljárás során az NVSZ és a TEK nem jogosult leplezett eszköz fogantatására, ám felkérésre, korlátozott keretek között részt vehetnek a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóság illetve az ügyészség által alkalmazott leplezett eszköz alkalmazásának a végrehajtásában.²⁶⁹

Az eljárás önállóan, maximum hat hónapig végzi a feljogosított szerv, az ügyészséget kéthavonta tájékoztatja az ügyészt. Ha a bűncselekmény gyanúja megállapítható, a nyomozást el kell rendelni és az ügy iratait az ügyésznek átadni.²⁷⁰ Bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alapjául szolgáló bűncselekmény esetén az új Be- hosszabb, kilenc hónapos időtartamot engedélyez előkészítő eljárás lefolytatásához.²⁷¹

A 356.§ (1) bekezdése értelmében a nyomozás során már csak a nyomozóhatóság és az ügyészség jogosult a Hatodik részben szabályozott leplezett eszközhasználatra. A nyomozás során a leplezett eszközök igénybe vételének céljai megegyeznek a jelenlegi Rtv.-ben szabályozott titkos információgyűjtés bűnüldözési céljával.

A eszközök eredményének felhasználása egységesül és lényegesen egyszerűsödik, hiszen az előkészítő eljárás és a nyomozás során is teljes körben érvényesül az ügyészi (és bírói) kontroll. A készletező adatgyűjtés lehetőségének kizárása érdekében bevezetett garanciális újítás, hogy az engedélytől eltérő bármely esetre – az engedélyben meg nem jelölt személyre illetve bűncselekményre – vonatkozóan megszerzett adat bizonyítékként akkor használható fel, ha meghatározott határidőn belül az új személy vagy új bűncselekmény vonatkozásában a büntetőeljárást megindították, vagy a már folyamatban lévő büntetőeljárás kiterjesztéséről döntöttek.²⁷² A leplezett eszközök alkalmazásának befejezését követően harminc napos határidő áll rendelkezésre az adatok értékelésére, az időkeret túllépése esetén az adatok bizonyítékként nem használhatók fel. A személyi- és tárgyi konnexitás szabálya, valamint az azok alóli kivétel továbbra is megmarad, ezáltal az új Be. nem terjeszti ki a bizonyítékként felhasználhatóság körét, pusztán a titkos adatszerzés szabályait kiterjeszti egységesen a leplezett eszközök körére, és gátat szab a készletező adatgyűjtésnek.

Összegzés

Kutatásom során több eredmény is megállapítást nyert. Ezzel kapcsolatban megfogalmazható, hogy az új eljárási törvény a hozzájárulással alkalmazott megfigyelés során lehetővé teszi a sértett illetve meghatározott esetben a felhívás vagy a rábíni törekvés címzettje hozzájárulásával, az általa használt elektronikus hírközlő hálózaton vagy eszközön illetve információs rendszeren folytatott kommunikáció megismerését és rögzítését. A bírói engedélyköteles eszközök tekintetében azonban a lehallgatást nevezi meg eszközként a jogalkotó, ezzel a differenciálással azt az érzetet keltve, hogy két különböző esetről van szó. Álláspontom szerint a két fogalmi rendszert harmonizálni kell, hi-

²⁶⁹ Új Be. 244.§ (2) bek.

²⁷⁰ Új Be. 336.§.

²⁷¹ Új Be. 344.§ (1) bek.

²⁷² A büntetőeljárásról szóló T/13972 törvényjavaslat 252.§-ához fűzött indokolás.

szen ugyanarról az eszközt két eltérő megnevezéssel jelöl meg, amik között a különbség pusztán a hozzájárulás tekintetében mutatkozik.

Hasonló a helyzet a fizetési műveletek megfigyelése esetén is, ahol az új Be. három hónapos határidővel operál, azonban a hatályos szabályozás esetén is a titkos felderítés normái napokban szabályozza a határidőket, ugyanúgy, ahogy a leplezett eszközök is, ezzel az egy kivétellel. Vélhetően a összetéveszthetlenség miatt vélte így szabályozni a jogalkotó, de célszerűbbnek látom az egységes, napokban történő számítást.

A leplezett eszközök főként a nyomozás során alkalmazhatók. Az új eljárási törvény szövege a felderítési szakot nem köti határidőhöz, annyi megkötést tartalmaz, hogy azt lehető legrövidebb időn belül be kell fejezni. Azonban a vizsgálati szakot két éves időtartamhoz köti, ami kivételes esetben a védelem indítványára, a védelem érdekében meghosszabbítható. A törvényhelyet szükségesnek tartom konkretizálni, hiszen a szöveg akképp szól, hogy a nyomozást a gyanúsított kihallgatástól számított két éven belül le kell zárni. Azonban ez az időintervallum csak a vizsgálati szakra vonatkozik, és nem a nyomozásra mint árfogó eljárási szakaszra. A helyesbített szöveg tehát úgy szólna, hogy „a vizsgálati szakot az első gyanúsított kihallgatástól számított két éven belül le kell zárni.”

Az igazságügyért felelős miniszter engedélyezési jogköre megkérdőjelezhető. Osztom *Paczolay Péter* azon álláspontját, miszerint a bíróság és az igazságügyért felelős miniszter engedélyezés jogkörének megosztottságát nem indokolja, hogy a nemzetbiztonsági kockázatok kivédése – a döntés operatív jellegéből fakadóan – politikai döntést igényel, ami miatt az engedélyezési kompetencia miniszteri jogkörbe utalása jelenti az intézményi megoldást. Véleményem szerint az, hogy a miniszter engedélyét a továbbiakban indokolni kell nem oldotta meg a problémát. Álláspontom szerint azonban nem szükséges a miniszter döntési jogkörét feltétlenül bíróságra átruházni, a probléma azzal is megoldható, ha a jogalkotó újragondolja az országgyűlési ellenőrzés rendszerét, a Nemzetbiztonsági Bizottság feladat- és hatáskörét újraszabályozná úgy, hogy megvalósuljon az állandó és kötelező ellenőrzés a miniszter engedélyezése felett.

Az új eljárási törvény részben megszünteti a két intézmény közötti kettősséget, viszont a NAV hatáskörébe tartozó büntetőfelmérési célú titkos információgyűjtés úgy tűnik továbbra is különálló intézmény marad. A NAV hatáskörébe utalt bűncselekmények nem jelennek leplezett eszközök feltételeinél és a titkos információgyűjtés felhasználásánál sem. Kérdés tehát, hogy a NAV a továbbiakban miként alkalmazhat bűnüldözési célú titkos eszközöket és hogyan használhatja fel azok eredményeit. Az elfogadott és kihirdetett törvényszöveg szerint ugyanis a NAV nyomozhatóságként előkészítő eljárást és nyomozást is folytathat, de bírói engedélyköteles leplezett eszközt nem vehet igénybe bűncselekmény törvényi alapjának hiányában.

Az új eljárási kódexben a garanciák erősítésével és a szabályok átláthatóságával, az egységes fejezetbe integrálással garanciális szempontból könnyebben felhasználhatóvá válnak az eszközalkalmazással beszerzett bizonyítási eszközök, hiszen a beszerzés törvényessége nehezebben lesz megkérdőjelezhető. Azonban szükségesnek tartom a fokozatosság követelményét is – a vonatkozó ágazati törvényekben – a titkos felderítés körében szabályozni. A fokozatosság követelménye az arányosság elvének egyik aspektusa. Az arányosság elve jelenti egyrészt azt, hogy a beavatkozás nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az elrendelés törvényes céljával. Más-

részt több lehetséges és alkalmas eszköz közül azt kell választani, amelyik az eredményesség biztosítása mellett a beavatkozás érintettjére a legkisebb korlátozással jár.

Az új Be. szerint a leplezett eszközt elrendelő engedély és annak eredménye az ügyiratok részét képezik, így a védő és a terhelt is jogosult azok megtekintésére. Azonban véleményem szerint fontos lenne konkretizálni a zártan kezelés elrendelésének alapjául szolgáló esetköröket, ezzel kiküszöbölve az indokolatlan zárttá tétel lehetőségét.

A jogellenes bizonyítási eszközök kizárásának esetkörei az új Be. alapján komplexebb szabályozás alá kerülnek, azonban a többszörösen utaló dispozíció alkalmazását nem tartom célszerűnek, hiszen ilyen típusú normaszöveg szerkesztés súlyosan normavilágosság sértő, vagyis végső soron Alaptörvény B cikkének (1) bekezdésének sérelme vezethető.

Záró gondolatok

Az Emberi Jogok Európai Bírósága számos alkalommal rámutatott arra, hogy a gazdasági, társadalmi és technikai fejlődéssel párhuzamosan fejlődő bűnözéssel szembeni hatékony védekezés iránti igény egy demokratikus jogállamban megteremti a titkos felderítés intézményeinek létét. Am kihangsúlyozta, hogy mivel a legsúlyosabb alapjog korlátozást jelenti az állam részéről, kizárólag szigorú garanciák mellett alkalmazható. A legfontosabb jogállami elvárás a belső jogi bázis, vagyis a törvényesség követelménye. A "törvényben meghatározott" kifejezés mindenekelőtt azt kívánja meg, hogy a beavatkozásnak a belső jogban törvényi szintű jogszabályban megfogalmazott alapja legyen, aminek előreláthatónak és bárki által hozzáférhetőnek kell lenni. A törvénynek világos fogalmakkal kell dolgoznia és kielégítő mértékben meg kell határoznia a beavatkozást indokoló eseteket, körülményeket, valamint a beavatkozás feltételeit.²⁷³ Minimális biztosítékként a törvényben szerepelni kell a következőknek 1) azon gyanúsított személyek körének meghatározása, akikkel szemben elrendelhető, 2) a lehallgatás elrendelését indokoló jogsértések természete; 3) időtartamának meghatározása; 4) a beavatkozás eredményeként rögzített beszélgetések jegyzőkönyvbe vétele; azon óvintézkedések, melyek biztosítják, hogy a felvételek érintetlenül és teljesen jussanak el az eljáró bírósághoz. A Bíróság megköveteli, hogy a titkos felderítést három szakaszból álló állandó, végrehajtó hatalomtól független szerv ellenőrzése alá kell rendelni.

A titkos felderítés során probléma, hogy a nyomozási bíró végrehajtás felett gyakorolt ellenőrzése – a belső engedélyköteles eszközök esetén nem is érvényesül – külső engedélyköteles eszközök tekintetében is csak jogosultság és nem kötelezettség. Ezzel nem valósul meg az EJEB és az Alkotmánybíróság által megkövetelt állandó, folyamatos, végrehajtó hatalomtól mentes, három szakaszból álló kontroll.

Véleményem szerint nem világos, hogy az EJEB milyen garanciákat vár el a belső engedélyköteles eszközök vonatkozásában, hiszen ítéleteit a súlyosan alapjog sértő eszközökkel kapcsolatban hozta. Azt viszont mindenképp le kell szögezni, hogy a belső jogi bázisnak és az előreláthatóságnak a minimális tartalmi követelmények szintjén meg kell jelenni. Épp ezért a belső engedélyköteles eszközök engedélyezési rendjét általános

²⁷³ Lásd. Case of Valenzuela Contreras v. Spain 30/07/1998. (Application no. 27671/95.)

szinten mindenki számára hozzáférhető jogszabályban – kormányrendeletben – kell szabályozni, ugyanis a belső jogi szabályozásnak az általános jogkorlátozás szintjén is meg kell jelennie.

A Be. magasabb garancia szintet képvisel, ám mégsem érvényesül minden, EJEB és Alkotmánybíróság által megkövetelt alapjogi követelmény a titkos adatszerzés kapcsán. Mint láthattuk a szükségességi kritérium értelmezése túlságosan széles mérlegelést enged, a határidő és annak meghosszabbításának értelmezése nehézkes és nem egyértelmű. Ezeket a problémákat nagyrészt kiküszöböli az új eljárási törvény, ami egységesen sarkalatoszági záradékhoz köti a leplezett eszközökről szóló Hatodik fejezetet, ezzel megfelelve az Alaptörvény elvárásának.

Dolgozatom a hatályos szabályozás számos alapjogi aggályára és ebből fakadó gyakorlatban felmerülő problémájára rávilágított az EJEB által levezetett megállapításokkal való összhang vizsgálatánál. A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés kettőssége, a harmónia hiánya számos nehezen értelmezhető helyzetet teremt, ami az átláthatóságot és a normavilágosságot veszélyezteti.

A büntetőeljárásokban örök probléma, hogy törekedni kell a bűnüldözés hatékonyságára, vagyis a társadalom hatékony védelmére, ami azt eredményezi, hogy az államnak lépést kell tartania a rohamosan fejlődő bűnözéssel. Ám ezzel egyidejűleg az érintett személy alapjogait is tiszteletben kell tartani. Ezen kettős törekvés közötti egyensúly megteremtésével kell törekedni az igazság megtalálására.²⁷⁴ Épp ezért fontos az alapjogokat védő garanciák erősítése a hatályos szabályokhoz képest, de úgy, hogy a nyomozhatóság tevékenysége jelentősen ne korlátozódjon, ne lehetetlenüljön el. Véleményem szerint az új büntetőeljárási törvény leplezett eszközökre vonatkozó része jól átgondolt, precíz jogalkotói instrumentum, amiben érezhető, hogy a szakirodalomban és a joggyakorlatban felmerült problémákra – a szakirodalomban megfogalmazott megoldásokat figyelembe véve – igyekezett a jogalkotó reagálni, azokra a lehető leghatékonyabb megoldást megtalálni.

²⁷⁴ FENYVESI CSABA: *A védő és a titkos adatgyűjtés*. Belügyi Szemle 2001/11. 74. p.

TÍMEA KATA KARDOS

THE HUMAN RIGHTS REQUIREMENTS OF SECRET
SURVEILLANCE AND SECRET INTERCEPTION AND ITS
PROBLEMS IN THE PRACTICE, LOOKING OUT ON THE FIELD
OF COVERT INSTRUMENTS

(Summary)

Nowadays, with technology, economies and societies evolving so rapidly, crimes have become more specialized, and so have the instruments used in criminal investigation. Use of these instruments can cause serious violation of human rights and also interfere with the privacy of those who are, in essence, not targeted by them.

This essay aims to study the conditions under which secret information gathering tools may be legitimately used in a democratic constitutional state. The first part of the study contains various definitions relating to secret information gathering. The next part of the paper enumerates the human rights that collide with the instruments used for secret information gathering. To gain insight in these legal problems, the paper provides detailed information about the practices of the European Court of Human Rights and of the Constitutional Court of Hungary in this matter.

The following part of the essay provides a detailed introspection into the regulations of secret information gathering and secret surveillance in Hungary aimed at combatting crime. The essay primarily uses the criminal procedure act and police act as the starting point, highlighting the lack of guarantees. In the course of this analysis, the essay studies a set of conditions and guarantees of these instruments from the human rights' perspective as well.

Finally, the last section describes the regulations of hidden instruments of the new Criminal Procedure Act and also provides additional recommendations concerning this topic.